

Måndagen den 6 december

Måndagen den
6 december 1971

Kl. 11.00

*Ang. praktikplatser
för skolungdom
vid statliga verk*

§ 1 Justerades protokollet för den 26 november.

§ 2 Ang. praktikplatser för skolungdom vid statliga verk

Herr statsrådet LÖFBERG erhöll ordet för att besvara fröken Anderssons i Stockholm (c) i kammarens protokoll för den 24 november intagna fråga, nr 389, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Fröken Andersson i Stockholm har frågat chefen för utbildningsdepartementet om enligt hans uppfattning de statliga verk som är lämpliga i sammanhanget, t. ex. statens järnvägar, i tillfredsställande omfattning ställer praktikplatser för skolungdom till förfogande. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Jag förutsätter att frågan avser annan praktikanttjänstgöring än sådan som kan sägas ingå i grundskolans praktiska yrkesorientering (s. k. pry-verksamhet).

Kungl. Maj:t har i cirkulär (1968:367) till statsmyndigheterna meddelat föreskrifter om praktikanttjänstgöring för studerande. I cirkuläret understryks betydelsen från utbildnings- och arbetsmarknadssynpunkt av att studerande bereds tillfälle till lämplig praktikanttjänstgöring. Det framhålls som angeläget att statsmyndigheterna bereder möjlighet till lämplig praktikanttjänstgöring för i första hand studerande vid universitet, högskola och gymnasieskola. Vid i övrigt likvärdiga meriter bör sådan praktikantsökande anställas med förtur för vilken praktikanttjänstgöringen ingår som ett obligatoriskt led i utbildningen.

Om statsmyndigheterna ställer praktikplatser till förfogande i en fråna de studerandes synpunkt tillfredsställande omfattning kan alltid diskuteras. Så långt jag har kunnat utröna söker de statliga myndigheterna i all möjlig utsträckning följa de rekommendationer som Kungl. Maj:t meddelat i fråga om praktikanttjänstgöring. Den betydelse man inom statsförvaltningen tillmäter sådan tjänstgöring understryks också av att arbetsmarknadsstyrelsen sedan flera år har en särskild arbetsgrupp för praktikförmedlingsfrågor. I gruppen är bl. a. personal- och studerandeorganisationer representerade.

När det gäller praktikanttjänstgöring vid statens järnvägar har kommunikationsministern i svar den 28 maj 1971 på enkel fråga av herr Jonsson i Alingsås utförligt redogjort för de särskilda förhållanden inom bl. a. SJ som påverkar möjligheterna att tillgodose behovet av praktik för studerande.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Löfberg för svaret, som väl egentligen inte var ett riktigt svar på min enkla fråga.

Min fråga gällde i första hand praktiken i gymnasieskolan. Det är riktigt uppfattat. Det var kanske inte riktigt klart uttryckt. Eleverna på den fyraåriga tekniska linjen av gymnasieskolan skall ha sex veckors s. k. miljöpraktik, alltså praktik på med hänsyn till deras utbildningslinje lämplig arbetsplats. De har två sådana obligatoriska praktikperioder dels mellan årskurs 2 och 3, dels mellan årskurs 3 och 4.

Det har ansetts värdefullt att praktiken kan ordnas på ett sådant sätt att ungdomarna får uppleva miljön precis sådan den är på en arbetsplats. Inte minst är detta viktigt med tanke på hur angeläget det är att eleverna lär sig samarbeta med andra anställda på olika plan.

Gymnasieskolans tekniska linje har 5 000–6 000 elever i varje årskurs. Det är alltså sammanlagt nära 12 000 ungdomar som på sommaren skall skaffa sig meningsfyllda praktikjobb. Det har under de senaste åren varit förenat med uppenbara svårigheter för ungdomarna att få lämpliga praktikjobb. Detta kan ha flera orsaker. Är tillgången på arbetskraft god, som den är för närvarande, är företagen säkert mindre benägna att ta på sig det extra arbete som det innebär att sätta in en praktikant i arbetet. Den omläggning av rutinerna som arbetsmarknadsstyrelsen vidtagit har inte heller gjort det lättare för eleverna.

I detta läge skulle man tycka att det vore naturligt att staten som arbetsgivare gick före med gott exempel. Men det är tydligen precis tvärtom. Statens järnvägar t. ex., som utgör ett mycket bra praktikfält för många tekniska studerande, tar för närvarande inte alls emot några praktikanter. Man har gjort det tidigare i begränsad omfattning, men fr. o. m. i år har man, enligt uppgift, helt upphört.

Det är möjligt att frågan har rests alltför snart efter det svar som kommunikationsministern gav i våras, men i den nya arbetsmarknads-situation vi nu befinner oss i anser jag det ändå motiverat.

Det är rätt uppseendeväckande, tycker jag, att man först kräver praktik av eleverna och sedan gör så litet från statens sida för att göra det möjligt för eleverna att få den. Man kräver alltså av det privata näringslivet det man själv inte anser sig ha möjlighet till. Detta leder till att eleverna tvingas ersätta miljöpraktiken med skolpraktik, vilket inte på något sätt är tillfredsställande.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Fröken Andersson och jag är tydligen helt överens om att praktikanttjänstgöring är betydelsefull för de studerande och att det är angeläget att alla arbetsgivare — statliga, kommunala och privata — underlättar de studerandes möjligheter att få praktikanttjänstgöring. På den punkten råder alltså ingen delad mening mellan fröken Andersson och mig.

Beträffande påpekandet att staten skall föregå med gott exempel vill jag gärna ånyo erinra om det interpellationssvar som kommunikationsministern gav och där han i mycket kalla siffror belyste att exempelvis televerket har praktikplatser och sedan ett tiotal år tillbaka ställt det

största antalet sådana till förfogande. I stor utsträckning har också SJ varit föredömligt i det avseendet. Men i övrigt hänvisar jag på nytt, beträffande SJ, till det svar som kommunikationsministern har gett.

Jag vill dessutom, utöver vad jag nämnde i mitt svar, gärna erinra om att regeringen i oktober i år gav statens personalnämnd i uppdrag att undersöka förekomsten av praktikplatser hos statsmyndigheterna. Personalnämnden skall också föreslå åtgärder, som nämnden kan finna lämpliga, för att öka antalet praktikplatser. Detta uppdrag är, tycker jag, ytterligare ett uttryck för regeringens ambition på den här punkten.

Nu kunde jag förstå att fröken Anderssons fråga egentligen gäller det jag gick förbi i mitt svar, nämligen pryö. Hon tryckte ju på gymnasieskolan. Då borde frågan egentligen ha besvarats av utbildningsministern. Men jag vill också gärna på den punkten framhålla att, i varje fall såvitt jag kunnat bedöma det, de centrala statsmyndigheterna inte fått några klagomål över att någon elev inte fått önskad pryö inom de områden där pryö kan förekomma. Med det sista tillägget vill jag emellertid påpeka att pryö inte kan ges på vilket område som helst och att detta skapar vissa besvärigheter inom statsförvaltningen. Det är t. ex. fortfarande många ungdomars dröm att bli lokförare och önskemål om pryö som lokförare förekommer, men sådana önskemål kan inte tillgodoses eftersom tjänst som lokförare och i andra yrken där pryö inte medges nås först efter en längre tids tjänstgöring i andra befattningar.

Jag har med detta velat ytterligare belysa att statsmyndigheterna är positiva till att bereda praktikmöjligheter.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Nej, herr statsråd, det gällde inte pryö. Pryö förekommer i grundskolan och jag talade om gymnasieskolan, alltså om den miljöpraktik som är obligatorisk för tekniska gymnasiets elever. Jag efterlyste bättre insatser från statens affärsdrivande verk. Nu hörde jag att man är uppmärksam på problemet. Det är bra att allt görs som kan göras, och jag hoppas att det blir bättre, ty eleverna har verkligen väldigt besvärligt för närvarande att få praktikplatser.

Det är också bra att televerket tar emot många, men det var SJ jag frågade om. Statsrådet Löfberg sade mycket riktigt att SJ har varit ett föredöme. Efter vad jag kan förstå, förhåller det sig inte så längre. Även om de förhållanden som framgick av svaret på frågan i maj kan vara något skäl, så tycker jag ändå att det är rätt beklagligt att man inte utnyttjar tillfället att knyta ungdomar till verket som en rekryteringsbas i fortsättningen. Det är ju inte bara en fråga om att hjälpa eleverna till praktik utan också att se om det egna verket när det gäller personalrekryteringen.

Jag hoppas alltså att statsrådet vill medverka till att det sker en förbättring i fråga om SJ:s politik i det här avseendet.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. praktikplatser
för skolungdom
vid statliga verk*

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. företagens
kostnader för
verkskydd, m. m.*

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Strindbergs (m) den 16 november framställda interpellation, nr 210, och anförde:

Herr talman! Herr Strindberg har frågat mig om jag finner det rimligt att företag, som enligt lag är skyldiga att bestrida kostnader för verkskydd, skall belastas med kostnader retroaktivt på basis av framtida programplaner, om utbildningen inom verkskyddet fortfarande i första hand skall ske på deltid i enlighet med utbildningskungörelsen från 1960. Vidare har herr Strindberg frågat om jag kan förklara den mycket stora kostnadsstegring som nu drabbar företagen för verkskyddsutbildning och slutligen om jag är beredd medverka till en omprövning av de kostnader som civilförsvarsstyrelsen räknat fram att gälla fr. o. m. den 1 juli 1971.

Under hösten har tre företag och Svenska arbetsgivareföreningen anfört besvär över bl. a. civilförsvarsstyrelsens beslut om ändring av taxor för utbildning och övning inom verkskyddet. Besvären prövas för närvarande i Kungl. Maj:ts kansli. Jag är inte beredd att innan Kungl. Maj:t avgjort besvären ta något initiativ eller göra något uttalande i de frågor som framställts i interpellationen.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation. Det var onekligen ett kortfattat svar, och det innehåller väl inte så mycket att ta på. Men samtidigt vill jag gärna säga att jag finner svaret mycket upplysande. Av svaret framgår ju att inte mindre än tre företag samt Svenska arbetsgivareföreningen anfört besvär över kostnadsökningar för verkskyddsutbildningen. Det visar tydligt att jag haft en välmotiverad bakgrund till den interpellation som jag har framställt och att något tydligen har inträffat som förefaller vara ganska galet.

En fråga tycker jag dock att försvarsministern rimligtvis kunnat svara på, nämligen min andra fråga i interpellationen, den som löd så här: Anser statsrådet att utbildningen inom verkskyddet fortfarande i första hand skall ske på deltid i enlighet med utbildningskungörelsen från 1960? Den frågan är ju mera av principiell karaktär och har inte så mycket med de aktuella kostnadsfrågorna att göra.

I utbildningskungörelsens 6 § står bl. a. följande: "Utbildning, som enligt denna kungörelse är bestämd till visst antal timmar, skall företrädesvis äga rum vid deltidsundervisning." Kungörelsen är mig veterligt fortfarande i kraft, varför det förvånar mig mycket att civilförsvarsstyrelsen i sin skrivelse av den 5 oktober i år kan tala om en successiv övergång till heltidsutbildning.

En sådan övergång är ur kostnadssynpunkt inte försvarbar. Vid ett företag i Mellansverige har man gjort en jämförelse av kostnaden för bevakningsövningar i höst mellan övningar vid företaget och motsvarande övningar fortfarande vid företaget men i civilförsvarets regi. Kostnaden för av företaget verkställda övningar blir 5 818 kronor och 50 öre. Kostnaden i civilförsvarets regi blir 13 478:50, dvs. en fördyring med hela 7 660 kronor, drygt 130 procent.

Låt mig också erinra om att verkskyddsutbildningen i det egna företaget har den mycket stora och betydelsefulla fördelen att personalen då utbildas vid den arbetsplats och i den miljö där den skall verka i ett eventuellt krigsläge.

Herr talman! Mycket skulle kunna tilläggas, men jag låter det anstå tills jag sett hur Kungl. Maj:t handlägger aktuella besvärssärenden. Jag hoppas ändå att försvarsministern skall vara villig att svara beträffande utbildningskungörelsen.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! När det gäller den frågan kan jag ge följande svar utan att i övrigt gå in på de frågor som vi nu håller på att pröva inom försvarsdepartementet. Det har under månader pågått en övergång från deltidsutbildning till dagutbildning. Vi har anmält det för riksdagen flera gånger utan att det gjorts någon erinran. Det är en försöksverksamhet som successivt har byggts upp, och meningen med den är naturligtvis att de som tillhör verkskyddet skall få en lika god utbildning som de som är inom det allmänna civilförsvaret. Det är denna utbyggnad som pågår som har påverkat de problem som vi nu diskuterar och prövar.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag tackar för de ytterligare upplysningar som jag fick av försvarsministern. Jag har inte tillhört vare sig andra eller första kammaren tidigare och har inte haft någon anledning att lägga mig i de diskussioner som tidigare ägt rum i riksdagen, men jag tycker att man med hänsyn till den mycket stora kostnadsskillnad som föreligger bör iakttä stor försiktighet innan man lägger ytterligare utgifter på företagen. Principen om huruvida verkskyddet över huvud taget skall betalas av näringslivet eller om det skall ligga på kostnaderna för totalförsvaret är en fråga som jag vet att både 1963 och 1964 års riksdagar har behandlat, och vi kanske får anledning återkomma till den saken senare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. principerna för polisutbildningen

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara fru *Gradins* (s) den 14 oktober framställda interpellation, nr 145, och anförde:

Herr talman! Fru Gradin har frågat mig dels om jag är i tillfälle att redovisa principerna för polisutbildningen, dels om jag anser att gällande kursplaner och utbildningens innehåll i övrigt tillgodoser de av statsmakterna uttalade principerna i frågan om vidgat utrymme för psykologiska och sociala kursmoment, dels om pedagogisk sakkunskap finns representerad i skolledning och utbildningsledning och om utbildningen sker i enlighet med moderna vuxenpedagogiska principer.

Principerna för polisutbildningen är angivna i 1967 års statsverksproposition. För tids vinnande ber jag att få hänvisa till denna.

Utbildningens närmare innehåll har fastställts av rikspolisstyrelsen.

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. principerna
för polisutbild-
ningen*

Därvid har väsentligt större vikt än tidigare lagts vid de ämnesområden som fru Gradin har berört i sin interpellation.

I samband med den omorganisation som i somras ägde rum av framför allt kriminalavdelningarna inom polisdistrikten beslöts att varje polisman efter avslutad grundutbildning skall fullgöra en s. k. alterneringstjänstgöring under två år. Han skall tjänstgöra ett år vid kriminalavdelning och ett år vid ordningsavdelning. Regeringen har nyligen beslutat, att praktiktjänstgöringen skall utgå ur grundutbildningen och att den teoretisk-praktiska utbildningen skall förlängas med fyra veckor. Den högre poliskursen kommer i stället att avkortas för de polismän som går genom grundutbildningen i den nya formen.

De psykologiska och sociala kursavsnitten har fått det vidgade utrymme som statsmakterna avsåg. Utöver det antal timmar som har anslagits till utbildning i sådana ämnen förekommer inslag härav även i de rent polisiära ämnena. Tre lärare bedriver för närvarande full undervisning i psykologi vid de två polisskolorna. I samband med översyn av kursplanerna kan övervägas att bereda större utrymme åt dessa ämnen. I nuvarande läge får det i så fall ske i huvudsak på bekostnad av andra ämnen. Den totala utbildningen inom polisen i dag är av sådan omfattning att det knappast är möjligt att nämnvärt utöka den. På längre sikt kan möjligheterna till omfördelning bli bättre då man kan räkna med att de elever som börjar den polisiära grundutbildningen får en allt bättre utbildningsbakgrund.

Jag anser att den polisiära utbildningen i dag är sådan att den ger polismännen en god grund för det samarbete på det sociala området och med skolan som är nödvändigt i dagens samhälle. Det är mycket väsentligt att detta samarbete kan ske utan friktioner. Det har inte framkommit att eventuella brister i samarbetet skulle bero på polisens utbildning. Enligt vad jag har mig bekant fungerar samarbetet utmärkt på de flesta håll.

Fru Gradin tar även upp frågan, om pedagogisk sakkunskap finns representerad i utbildnings- och skolledning och om utbildningen bedrivs i enlighet med moderna vuxenpedagogiska principer.

I såväl utbildningsledningen som i ledningen för polisskolorna finns personal med omfattande pedagogisk förmåga och erfarenhet från utbildningsverksamhet på såväl central som lokal nivå. Samtliga har fått sina tjänster i konkurrens med andra sökande och därvid bedömts vara de lämpligaste för uppgiften.

Utbildningen planläggs i stort vid utbildningsbyrån i rikspolisstyrelsen. Kurs- och lektionsplaner utarbetas vid byrån. I detta arbete har byrån behov av bl. a. pedagogisk och polisiär sakkunskap. I den mån sådan inte i tillräcklig omfattning finns representerad inom byrån anlitas särskilda experter. Rikspolisstyrelsen har nyligen utsett sådana experter från såväl det pedagogiska som det polisiära området.

Lärarna i de polisiära ämnena vid polisskolorna har tidigare saknat pedagogisk utbildning. Fr. o. m. våren 1970 bedrivs i rikspolisstyrelsens regi pedagogiska tvåveckorskurser som främst är avsedda för polislärarna. Vid dessa kurser medverkar pedagogisk expertis från yrkespedagogiska institutet i Solna. Av de vid skolorna anställda akademikerna har huvuddelen erforderlig pedagogisk utbildning.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation.

De stora krav som i dag ställs på polisen som samhällsorgan och speciellt på den enskilde polismannen har ju bekräftats de senaste dagarna genom diverse artiklar i dagspressen. De förhållanden polisen arbetar under, särskilt i storstäderna, ställer stora krav på den enskilde polismannens uppträdande, balans, omdömesförmåga och tolerans. Varken justitieministern eller jag borde bli särdeles förvånad om många polismän i dag upplever sin situation som svår och frågar om de erhållit en utbildning som är adekvat. Ingen föds till polis, utan för det yrket som för alla andra yrken måste utbildning ges. Den som väljer ett så svårt och grannliga yrke måste få en väl avvägd såväl praktisk som teoretisk skolning.

Man får inte glömma bort att polisuppgiften i sig innehåller moment av oförenlig natur. Polisen skall som bekant lämna allmänheten skydd, upplysning och hjälp samt fortlöpande samarbeta med socialmyndigheterna. Samtidigt skall polisen utöva en för samhället nödvändig social kontroll.

Justitieministern och jag tycks vara överens om det människovårdande inslaget i polismannens arbete. Enligt vad statsrådet har sig bekant fungerar samarbetet utmärkt på de flesta håll. Ja, vad kan statsrådet säga annat? Men jag är bl. a. ordförande i en socialarbetarorganisation, och vi tycker att samarbetet kunde vara betydligt bättre ute på fältet. Vi lägger definitivt inte skulden på polisen, utan vi är beredda att instämma i vad som nyligen sades i Polistidningen apropå samarbetet:

”Principiella skillnader har ibland också rätt mellan de i samarbetet ingående organen. Sålunda har vissa barnavårdsnämnder funnit det olämpligt att t. ex. sampatrullera med polisen. Man anser att det kan ha en icke önskad inverkan på allmänhetens attityder mot barnavårdsnämnden. En sådan inställning från en myndighet gentemot en annan tycks tyda på att man inte klargjort för sig innehållet i den andres målsättning.

Polisen däremot har inte alltid kunnat samarbeta med skola eller barnavårdsnämnd, då man där inte varit benägen att genom jourssystem eller på annat sätt ställa sig till förfogande vid behov — — —. En rad praktiska detaljer har alltså försvårat det samarbete som de flesta är medvetna om måste existera och fungera om man verkligen eftersträvar förebyggande insatser.”

Samarbetet innebär i dag mest att det är cheftjänstemän som träffas, och det är alltså för litet av fältkontakter. Jag tror att polismännen inte minst om de fick mera praktiska inslag i sin utbildning skulle kunna klara detta på ett rimligare sätt. Som jag ser det gäller det i nuläget inte om man skall ha si eller så mycket psykologi som sådan i kurserna, utan vad det handlar om — och den kritiken har framförts inte minst av poliserna själva — är att ämnena måste få en sådan uppläggning att det finns såväl psykologiska som sociala kursmoment i dem.

Till slut skulle jag vilja göra en allmän reflexion utifrån svaret och efter ha tittat på polisutbildningen ganska ordentligt. Det man skulle vilja diskutera förutsättningslöst, inte minst i skenet av U 68 och de tankar

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. principerna
för polisutbild-
ningen*

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. principerna
för polisutbild-
ningen*

som framförs där, är ju frågan: Skall polisutbildningen i fortsättningen vara så här avskild från all annan utbildning? Skulle man inte kunna diskutera att knyta den till den allmänna utbildningen, så att man får en sådan polis- och kriminalvårdsutbildning att de människor som hamnar här också blir rörligare, kan välja olika områden, kan flytta mellan yrken precis som man nu tänker sig på andra områden i samhället? Det vore intressant att höra justitieministerns åsikt om det.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag delar fru Gradins uppfattning att frågan om polisens utbildning är mycket betydelsefull när det gäller den viktiga men ömtåliga samhällsfunktion som polisen har att fylla och att vi ständigt måste vara observanta på utvecklingen.

Fru Gradin nämnde det samarbete som på senare tid har intensifierats mellan polis, barnavårdsnämnd och skola för att bedriva en uppsökande och i övrigt kraftfullare verksamhet för att förhindra brottslighet bland ungdom. Jag känner väl också till att starten där inte har varit alldeles gnisselfri. Men så vitt jag förstår har man övervunnit de svårigheter som här fanns i början, och jag tror att det finns ett mycket stort intresse och en ärlig vilja från polisledningens och polisens sida att delta i det arbetet.

Det är nödvändigt att vi försöker bryta ned de eventuella negativa attityder som på sina håll råder mot polisen. De verkar naturligtvis inte förbättrande på situationen utan tvärtom. Men det pågår ju ändå så stora ansträngningar att på olika sätt förbättra polisens utbildning och att framför allt försöka få igenom den uppfattningen att polisen är ett serviceorgan för allmänheten.

Fru Gradin frågade på slutet om man på lång sikt kunde göra utbildningen annorlunda så att den integreras mera med den allmänna socialutbildningen i samhället. Polisen har ju dock så speciella funktioner att jag föreställer mig att det för dagen inte är aktuellt att tänka på en sådan integration utan att man i stället får verka för ett ännu bättre samarbete mellan olika grupper som arbetar med social service.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Jag är mycket tacksam för att justitieministern tar upp detta om samarbetet. Det har ju gjorts några undersökningar, bl. a. en doktorsavhandling som presenterades för någon vecka sedan och som har titeln "Vad var det vi sa?" och som just visar att det behövs intensifieringar. Framför allt gäller det att man skall nå de olika fältarbetarna.

Detta med polisutbildningen såg jag kanske inte på så lång sikt som justitieministern gör, utan jag tycker att man redan nu förutsättningslöst borde diskutera relativt snart var den skall ligga och på vilket sätt den skall bedrivas.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. fiskegränserna
vid Island, m. m.*

Herr statsrådet LIDBOM erhöill ordet för att besvara herr Åbergs (fp) den 9 november framställda interpellation, nr 204, till herr utrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr Åberg har frågat utrikesministern om regeringen är uppmärksam på de ytterst stora risker det nuvarande svenska fisket på internationellt vatten löper om Island planenligt flyttar ut sin fiskegräns från nuvarande 12 till 50 sjömil, och om så är fallet vilka åtgärder regeringen ämnar vidtaga för att söka stoppa denna olyckliga utveckling. Interpellanten har vidare frågat vilka åtgärder regeringen ämnar vidtaga för att skydda de svenska yrkesfiskarnas intressen om utflyttningen inte kan stoppas. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Låt mig till en början säga några ord om de på senare år alltmer tillspetsade motsättningarna på fiskets område mellan kuststaterna och de långdistansfiskande staterna.

Flera omständigheter har framkallat nuvarande situation. I vissa regioner av världen har fisket på senare tid kommit att till den grad intensifieras att fisken helt enkelt inte räcker till. Kuststaterna strävar i detta läge att förbehålla sina egna fiskare ensamrätten till fisket i så stora vatten utanför den egna kusten som de rimligen kan utnyttja. Den tekniska utvecklingen på fiskets område föranleder i likhet med den minskade fisktillgången krav på allt större fiskeområden med ensamrätt för kuststaten.

I andra delar av världshaven är situationen en annan. Fisken räcker ännu till för kuststaternas och de långdistansfiskande staternas fiskare. En utvidgning av fiskegränserna i dessa regioner kommer åtminstone för närvarande inte att leda till större fångst för kuststaternas egna fiskare. Att kuststaterna ändå strävar att vidga sin ensamrätt till fisket hänger i stället samman med övertygelsen att kuststaterna har större rätt till havets levande tillgångar utanför kusterna än de långdistansfiskande staterna. I den utsträckning de senare drar nytta av dessa tillgångar bör de följaktligen också betala för sig, exempelvis i form av fiskeavgifter.

Denna allmänna motsättning mellan kuststater och långdistansfiskande stater hade redan börjat ta form när 1958 och 1960 års internationella havsrättskonferenser hölls. Båda dessa misslyckades med att allmängiltigt fastställa hur långt ut i havet kuststaternas jurisdiktion sträcker sig. Vid den senare fattades bara en enda röst för att erforderlig två tredjedels majoritet skulle nås kring ett förslag om 6 sjömils territorialhavsbredd med en lika bred fiskezon utanför. Tiden efter 1960 har karakteriserats av att många kuststater vidgat sin fiskerijurisdiktion. I Europa liksom i Nordamerika har utvecklingen skett successivt och inom rimliga gränser, i flertalet fall i nära samråd mellan berörda stater. Som exempel på sådant samråd kan nämnas den konferens i London mellan 17 europeiska stater som ledde fram till 1964 års fiskerikonvention. Ingen stat i Europa hävdar i dag ensamrätt till fisket längre ut än 12 sjömil från kusten. I andra delar av världen, främst Sydamerika, har många stater däremot förbehållit sig fisket ända ut till 200 sjömil från kusten.

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. fiskegränserna
vid Island, m. m.*

I det rådande läget måste man hälsa med tillfredsställelse Förenta nationernas generalförsamlings beslut att till 1973 inkalla en ny havsrättskonferens som bl. a. skall ta ställning till frågan om fisket på det fria havet. Lösningar på dessa problem som vinner en bred uppslutning bland FN:s medlemsstater är den bästa garantin mot att den rådande situationen försämrats som följd av att allt flera kuststater tar avgörandet i sina egna händer genom ensidiga beslut. Frågan om kuststaternas särskilda fiskerättigheter rör alla de stater som fiskar i området och bör därför lösas i samförstånd mellan berörda stater.

Vi är i Sverige väl medvetna om hur beroende Island är av sitt fiske och vi har full förståelse för den oro man i Island hyser för den minskade tillgången på fisk. Vi tar emellertid avstånd från ensidiga åtgärder av den natur som övervägs i Island. Det finns tyvärr exempel i det förgångna på att ett sådant tillvägagångssätt kan skapa internationella spänningstillstånd och konflikter. Enligt vår uppfattning bör dessa problem lösas vid den stundande havsrättskonferensen, inom ramen för den nordostatlantiska fiskerikonventionen och genom bilaterala kontakter med de närmast berörda staterna.

I detta sammanhang kan det vara värt att fästa uppmärksamheten på att förslag om att ge kuststaterna särskilda fiskerättigheter väckts i FN:s havsbottenkommitté under förberedelserna för den blivande havsrättskonferensen. En tanke som framkastats är att varje kuststat i princip skall ha rätt till så stor del av den med hänsyn till fiskbeståndet godtagbara fångsten i havsområdena utanför kuststaten som dess fiskefartyg kan fånga. Från svensk sida ser vi positivt på propåer i denna riktning.

Detta är, herr talman, det svar som för dagen kan ges på interpellantens frågor. Det finns bara en sak att tillägga. Om Island eller annat land ensidigt skulle utvidga sin fiskerijurisdiktion på ett sätt som kan vara till nackdel för svenskt fiske, då kommer regeringen att ta kontakt med företrädarna för den svenska fiskerinäringen för att gemensamt med dem dryfta vad som bör göras för att skydda våra nationella intressen. Dessförinnan kan vi inte göra annat än ge vårt stöd åt olika internationella strävanden att få till stånd lösningar förhandlingsvägen.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lidbom för svaret på min interpellation.

Jag konstaterar att svaret andas ungefär samma oro som jag har gett uttryck för i interpellationen, och jag känner tillfredsställelse över att vi har förståelse från regeringens sida på den här punkten och att man klart säger ifrån att man tar avstånd från sådana unilaterala åtgärder som Island här tycks gå in för. Det är emellertid ett par funderingar som jag inte kan underlåta att ge uttryck åt efter att ha hört svaret.

Herr statsrådet Lidbom pekar med all rätt på hur man i olika länder har olika motiveringar för sådana här utflyttningar av fiskegränserna. Det kan vara att det är ont om fisk, men det kan också vara övertygelsen att kuststaterna har större rätt till havets levande tillgångar utanför kusterna än de långdistansfiskande staterna.

Om man ser detta i samband med vad som också sades i svaret att

FN:s havsbottenkommitté under förberedelserna för den blivande havsrättskonferensen har framkastat en tanke "att varje kuststat i princip skall ha rätt till så stor del av den med hänsyn till fiskbeståndet godtagbara fångsten i havsområdena utanför kuststaten som dess fiskefartyg kan fånga", måste man ställa sig en fråga: Vad är "utanför kuststaten"? Vad menas med det? Jag ställer den frågan speciellt därför att statsrådet sade att man från svensk sida ser positivt på propåer i den riktningen. Jag vet att frågan är svår att besvara, men det vore av stort intresse att få höra hur man i regeringen ser på vad som där kan anses lämpligt.

Sedan konstaterar jag av svaret att regeringen vill stödja de internationella strävanden som går ut på att förhandlingsvägen nå lösningar på dessa problem. Det är givetvis helt riktigt att gå den vägen. Jag kan i det sammanhanget meddela att det förekommer ett visst samarbete mellan fiskarorganisationerna i Västeuropa. Vi har varje år en konferens vid vilken vi dryftar gemensamma frågor, och för ett par månader sedan sammanträffade vi i Portugal, då just denna fråga var den kanske allra viktigaste på dagordningen. Vid den konferensen antogs också en resolution som innebar att man var överens om att göra respektive länders regeringar uppmärksamma på vilka stora risker Islands nuvarande planer för med sig. Enligt meddelande som jag fått från vissa andra länder har man också, kanske särskilt inom EEC-länderna, tryckt på hos sina respektive regeringar om att man kanske bör ta till rent handelspolitiska åtgärder vid Islands förhandlingar i samband med EEC.

Jag vill nu fråga: Vilka möjligheter anser Sveriges regering att vi har att på det handelspolitiska planet i sådana internationella förhandlingar förmå islänningarna att inte gå vidare i sina planer utan avvakta vad som kommer att hända vid havsrättskonferensen 1973?

Slutligen vill jag också peka på att vi 1969 från Island importerade för 39,2 miljoner, varav 34,5 miljoner kronor kom på fisket. År 1970 var motsvarande totalsiffra 51,7 miljoner, därav 40,3 miljoner från fisket. Därvid är att märka att de siffrorna uppnåddes trots den stora bristen på islandssill. Tidigare år var siffrorna betydligt högre, när det fanns gott om islandssill.

Jag skulle sätta stort värde på om herr statsrådet kunde ge mig ett svar på de funderingar som jag här har givit uttryck åt.

Herr statsrådet LIDBOM:

Det finns två saker som jag kanske här skall försöka utveckla något mera.

I mitt interpellationssvar har jag framhållit att vi ser positivt på en del propåer som under förberedelserna till 1973 års havsrättskonferens har gjorts om att ge kuststaterna större rätt till fisket. Det är idéer som kan utformas på olika sätt, med utsträckta fiskegränser i absoluta miltal eller på annat vis. Bakom vår inställning ligger naturligtvis att vi är väl medvetna om att en del kuststater är mycket beroende av fisket. Det gäller ju inte minst Island. Vi anser att det är sakligt motiverat att behjärta islänningarnas trängda situation när det gäller tillgången på fiske och det stora beroendet för dem att också kunna fånga litet fisk. Det är det ena.

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. fiskegränserna
vid Island, m. m.*

Men hur långt vi kan gå i tillmötesgående och vilken politik vi kommer att lägga upp exakt i samband med 1973 års havsrättskonferens är för tidigt att säga i dag. Detta är ju en komplicerad materia, och vår politik är icke slutgiltigt definierad.

Den propå jag har nämnt i interpellationssvaret är bara en av flera propåer. Jag talar om att propåer i den riktningen behjärtar vi, och det gör vi, därför att vi förstår vissa kuststaters, bl. a. Islands, svåra läge.

Det andra är att samtidigt som vi har denna förståelse för islänningarnas beträngda situation vill vi till det yttersta värna principen om att land skall med lag byggas även när det gäller de internationella fälten, således också i fråga om världshaven. Vi inriktar alla våra ansträngningar på att få största möjliga respekt och förståelse för den grundtanken. Det är klart att det kan se dystert ut just nu med tanke på de ensidiga beslut som den isländska regeringen har fattat, beslut som dock ännu inte är verkställda. Men vi kan väl ändå hoppas att islänningarna skall påminna sig vad deras justitieminister Bjarni Benediktsson sade 1961, när man hade den stora konflikten med engelsmännen om fiskegränsen den gången. Då kom man fram till en förhandlingsuppgörelse, och den förhandlingsuppgörelsen fick Benediktsson försvara i det isländska alltinget. Han sade då följande: Mest betydelsefullt är dock att Island fortsätter att vara en rättsstat. Därav avhänger dess välfärd och därpå kan dess självständighet komma att bero. Detta tryggas genom samtycke till det föreliggande förslaget. En sköldborg är slagen om den isländska nationens livsintressen och lagens och rättens, frihetens och suveränitetens fana hissad.

Vi hoppas att islänningarna fortfarande skall ha denna högtidliga och ståtliga bekännelse till en internationell rättsordning i minnet, när vi får tillfälle att i olika sammanhang diskutera fiskegränsfrågor med dem i framtiden.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! I likhet med statsrådet Lidbom hoppas jag också att islänningarna har det här i minnet, men det finns så mycket nu som talar för att islänningarna har glömt bort vad som sades 1961.

Om vi ser på vad som har hänt den allra senaste tiden nu, kan man ju inte komma ifrån att i Nordisk Kontakt, den tidskrift som vi får och som är mycket intressant, står i nr 13 för år 1971 ett referat av ett förslag som regeringen lägger fram för alltinget bl. a. så här: "Retten til utnyttelse av rikdommene i havbunnen og i sjöen over den lar seg ikke atskille." Alltså, om jag får säga det på svenska: Rätten till utnyttjande av rikedomarna på havsbotten och i sjön däröver kan inte åtskiljas.

Detta står, så långt jag ser det, klart i strid mot vad 1958 års konvention kom fram till. Nu har jag inte texten tillgänglig, men jag vet att där står det ungefär i den stilen att konventionen tog sikte bara på vad som fanns i och på havsbotten. Fisken däröver togs icke med i konventionen. Nu säger isländska regeringen i ett förslag till alltinget att de här bägge sakerna, vad som finns på havsbotten och vad som finns däröver i havet, är samma sak. Klart i strid med vad Islands justitieminister själv sade år 1961 tycks man till och med strunta i sådana konventioner, vilket är ganska skrämmande. När man då har sett hur

Island har betett sig under den senast förflutna tiden blir man betänksam. Representanter för Island har besökt Moskva och bearbetat den sovjetiska regeringen för att i förväg försöka få till stånd ett godkännande av Islands krav på att få flytta ut fiskerigränsen från 12 till 50 sjömil. Den sovjetiska regeringen gick emellertid inte med på dessa förslag utan uppmanade närmast islänningarna att lugna ned sig något, men islänningarna tror lika väl att de så småningom skall kunna erhålla stöd från Sovjets sida i denna fråga. Enligt uppgifter i den isländska pressen är även USA på väg att godkänna de isländska planerna.

Vad som kanske är mycket allvarigare i detta sammanhang är att isländska altingsmän och andra isländska representanter reser runt och i förväg — jag ber om ursäkt för att jag kommer att använda starka ord — försöker sabotera 1973 års havsrättskonferens innan planerna på denna ens tagit fastare former. Sålunda deltog altingsman Hermansson i afrikanska vetenskapsrådets möte i Nigeria för endast några få veckor sedan. Vid detta möte redogjorde han dels för Islands ståndpunkt; dels uppmanade han mer eller mindre de afrikanska staterna att upprätta en 200-milsgräns på samma sätt som många latinamerikanska stater har.

När den isländske statsministerns presschef, herr Jonsson, i Reykjavik redogjorde för detta, ansåg han det vara fullt riktigt att de 41 stater saken gäller också hade fått dessa upplysningar av altingsman Hermansson. Han påpekade att herr Hermansson uppmanat till samarbete mellan Latinamerika och de afrikanska staterna för att hjälpa de europeiska staterna att förstå det orimliga i att fasthålla vid sina föräldrade åsikter.

Man måste betrakta detta som ett fullständigt destruktivt arbete för att i förväg torpedera den tilltänkta havsrättskonferensen. Man måste då fråga sig hur detta rimmar med allt vackert tal om nordiskt samarbete. På olika sätt har vi fått veta hur Nordiska rådet arbetar. Vi sätter värde på dess arbete. Vi fick en skrift förra året som kortfattat men ändå mycket översiktligt redogör för detta arbete.

Det finns en del saker i denna skrift som i det här sammanhanget får sin aktualitet. Där sägs exempelvis: "Den samhälleliga gemenskapens viktigaste beståndsdelar är samhällsstrukturen, det demokratiska tänkesättet, rättssystemet — — —", etc. Det är just i fråga om den sistnämnda punkten jag är rädd för att man nu bara rör sig med vackra ord i stället för med realiteter. Det sägs också i denna skrift: "Dagligen försiggår per telefon och brev ett omfattande nordiskt samarbete direkt mellan myndigheter inom snart sagt alla fackområden i de olika länderna. Ministerierna har speciella kontaktmän för handläggning av nordiska frågor."

Det är riktigt att man har det även på fiskets område. Det har tillskapats något som heter Nordiska kontaktorganet för fiskerifrågor. Jag har haft förtroendet att få sitta med i det organet sedan det startades, men jag kan intyga att islänningarna inte har gjort sig något som helst besvär med att ta upp dessa frågor i det Nordiska kontaktorganet. Däremot reser de till Afrika, Moskva och till andra länder för att försöka påverka utvecklingen framöver.

I tidskriften Nordisk Kontakt, där det talas om Helsingforsavtalet av år 1962, sägs att den konvention som då blev skriven ger vissa garantier

för att ett samarbete som en gång etablerats inte utan vidare bryts upp igen. Konventionen ger också, framhålles det, uttryck för en allmän strävan att stärka och utvidga samverkan inom Norden.

När det gäller de fiskeripolitiska aspekterna har jag mycket svårt att se hur det skall bli möjligt att arbeta i Helsingforsavtalets anda om man ser på det som nu sker. Jag vet att någon kan tänka att Sverige ju inte har särskilt stort fiske vid Island och att dessa frågor därför kanske inte borde oroa mig så mycket. Men efter att ha följt dessa frågor i många år måste jag konstatera hur fruktansvärt smittsamma dylika ting är. Vi vet att det efter de misslyckade konferenserna åren 1958 och 1960, som statsrådet nämnde, inte dröjde länge förrän det som då ansågs vara någorlunda rimligt, dvs. 12 sjömil, var antaget av en stor del stater runt Nordsjön. Allting talar för att en utflyttning för Islands del till 50 sjömil kommer att följas av samma utflyttning inte bara av de nordiska länderna utan även av de övriga länderna runt Nordsjön. Vi vet att man i Norge redan leker med tanken därpå.

Låt mig för att illustrera läget på en karta rita in en gräns 50 sjömil från Norges, Danmarks, Hollands, Tysklands och Storbritanniens kuster. Mellan Shetland och Norge ungefär i höjd med Bergen är det 165 sjömil. Tar man 50 sjömil på vardera sidan blir det kvar en korridor på 65 sjömil för våra fiskare att hålla till i.

En stor del av vårt Nordsjöfiske bedrivs nordväst om Bergen, dvs. innanför de 50 sjömil som kan bli aktuella. Likaså bedrivs en stor del av vårt sillfiske 20–40 sjömil väster om Shetland. Med andra ord skulle större delen av dessa fisken gå förlorade för oss. Lägg därtill att man mitt ute i det resterande området har torn för oljeborrning. Det betyder att stora områden, ganska viktiga fiskefält i den del av Nordsjön som trots allt skulle bli fria för fiske, redan är förstörda genom oljeborrningar.

För att vara ännu mer pessimistisk, vilket jag tyvärr har anledning att vara när det gäller sådana här saker, går det inte att komma ifrån att man på isländsk sida också i det här sammanhanget mycket starkt har poängterat att man räknar med en isländsk jurisdiktion som sträcker sig ut till 100 sjömil. Enligt min uppfattning är det poängterandet närmast avsett att bädda för nästa utflyttning till 100 sjömil. Det går lätt att räkna ut vad som skulle bli kvar av det fria Nordsjöfisket om den utvecklingen skulle sprida sig också till Nordsjöstaterna. Redan en utflyttning till 50 sjömil är ett dråpslag mot svenskt Nordsjöfiske, och givetvis skulle en utflyttning till 100 sjömil bli ännu värre.

I det sammanhanget vill jag än en gång rikta ett tack till statsrådet Lidbom för svaret och inte minst för löftet att regeringen, om vi råkar i svårigheter på de här områdena, skall ta upp ett resonemang med fiskets organisationer, med företrädare för fisket på olika håll, för att försöka minska skadeverkningarna. Jag är tacksam för detta, men jag vore mer tacksam om regeringen gör allt vad som göras kan för att i förväg förhindra den utveckling att äga rum som islänningarna har skisserat.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillstånd för
interkontinentala
charterflygresor*

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Wirmarks* (fp) den 16 november framställda interpellation, nr 211, och anförde:

Herr talman! Herr Wirmark har frågat mig, om jag är beredd att redovisa *dels* vilka lättnader i nuvarande tillståndsgivning för interkontinentala charterresor som skulle vara möjliga utan allvarliga återverkningar för SAS:s verksamhet, *dels* vilka åtgärder jag avser att vidta med anledning av näringsfrihetsombudsmannens skrivelse den 10 oktober 1971.

Innebörden av de riktlinjer som tillämpas för chartertrafiken är att *dels* i rimlig utsträckning tillgodose allmänhetens efterfrågan på prisbilliga resor, *dels* beakta den reguljära luftfartens verksamhetsbetingelser och utvecklingsmöjligheter. Det senare är nödvändigt, om SAS skall kunna i tillfredsställande omfattning och på försvarlig ekonomisk grundval fullgöra de uppgifter som ankommer på företaget i egenskap av koncessionerat skandinaviskt linjeföretag. Vad man härvidlag strävar efter är att säkerställa en tillfredsställande och av utlandet i möjlig mån oberoende trafikförsörjning för de skandinaviska länderna med avseende på internationell regelbunden luftfart.

Allmänt gäller att de skandinaviska länderna sedan länge fört en i jämförelse med utlandet mycket liberal charterpolitik. Chartertrafiken har bl. a. på grund härav kunnat utveckla sig så att Skandinavien i förhållande till folkmängden torde svara för den största charterproduktionen i Europa.

Nämnas bör att beteckningen charter innefattar flera olika typer av icke regelbunden kommersiell luftfart. En huvudtyp avser befordran av grupper som bildats för annat huvudsakligt ändamål än själva resan. Hit hör yrkesföreningar, ideella och religiösa sammanslutningar, idrottsföreningar o. d. Detta slags researrangemang — s. k. föreningsflygningar — skiljer sig från en annan huvudtyp, nämligen de egentliga sällskapsresorna där det rör sig om resor som utbjuds till allmänheten över huvud, främst genom resebyråerna.

När det gäller föreningsflygningar lämnas regelmässigt sökt tillstånd under förutsättning att sökanden uppfyller uppställda krav på intressegemenskap. Härvidlag finns inte några begränsningar beträffande interkontinentala resor.

Vad beträffar sällskapsreseflygningar prövas ansökan om tillstånd till sådana med utgångspunkt i riktlinjer som fastställs av Kungl. Maj:t. Ansökan om tillstånd till sällskapsreseflygning prövas mot bakgrund av den charterpolitik som överenskommits mellan de svenska, danska och norska regeringarna. I fråga om interkontinentala sällskapsreseflygningar präglas den skandinaviska tillståndsgivningen — liksom i de flesta länder med behov av en omfattande trafikförsörjning genom regelbunden luftfart — av återhållsamhet. Begränsade undantag medges, och dessa undantag kan variera olika länder emellan. För de skandinaviska ländernas del har — som herr Wirmark påpekar — undantag gjorts för sådana länder som Ceylon och Gambia. Skälet för återhållsamhet i fråga

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillstånd för
interkontinentala
charterflygresor*

om de interkontinentala sällskapsresorna är det nyssnämnda, nämligen att i erforderlig utsträckning säkerställa den reguljära luftfartens verksamhetsbetingelser.

Samtidigt är det givetvis här inte fråga om en gång för alla givna förhållanden. De skandinaviska regeringarna har möjlighet att från tid till annan överväga om och när ett visst resmål – exempelvis en interkontinental linje – skall öppnas för sällskapsresecharter. Detta blir då en avvägningsfråga, där hänsyn får tas till såväl SAS:s rimliga intressen som allmänhetens önskemål.

Beträffande herr Wirmarks uttalande om vissa östafrikanska staters intresse av en ökad turism gäller självfallet att det är ett intresse som delas av de allra flesta länder. Tillgodoseendet av angivna staters önskemål härvidlag får emellertid ske i former som bl. a. beaktar de skandinaviska ländernas luftfartspolitiska intressen.

Vad slutligen gäller näringsfrihetsombudsmannens skrivelse har SAS beretts tillfälle att yttra sig över denna. I avvaktan på att yttrande inkommer ser jag ingen anledning att närmare kommentera skrivelsen.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret men vill samtidigt genast säga att jag tycker innehållet är magert.

Kommunikationsministern har beskrivit förhållanden som för närvarande råder och anstränger därvid fakta tycker jag, för att kunna ge en så positiv bild som möjligt när det gäller dagens charterflygning till interkontinentala mål. Bilden blir alltför glättad, samtidigt som kommunikationsministern i verkligheten inte ger något svar på mina frågor.

Min första fråga löd:

Är statsrådet beredd att utreda och för riksdagen redovisa vilka lättnader i nuvarande restriktiva tillståndsgivning för interkontinentala charterresor som skulle vara möjliga utan allvarliga återverkningar för SAS:s verksamhet?

Frågan har inte av kommunikationsministern rätt återgivits. Beträffande frågan om utredning tiger statsrådet, och han refererar bara det andra ledet i min fråga. Min fråga syftade framåt mot en utredning till större frihet i fråga om charterflygning till utomeuropeiska mål. Jag ville veta om kommunikationsministern var beredd att utreda möjligheterna till lättnader för resor och redovisa sina slutsatser för riksdagen. Om detta får vi inget besked. Som interpellant tycker jag givetvis det är nedslående, och jag hoppas att det inte skall tolkas som brist på förståelse för de skäl för en liberalare tillståndsgivning, som jag har redovisat i interpellationen.

På min andra fråga, där jag efterlyser besked om vilka åtgärder kommunikationsministern är beredd att vidtaga med anledning av näringsfrihetsombudsmannens uppseendeväckande skrivelse, avböjer kommunikationsministern även formellt att svara. Ändå är det så, herr talman, att den mycket restriktiva tillståndsgivningen för charterflygning till resmål utanför Europa och Medelhavsområdet representerar ett allt större problem.

Det finns ett växande intresse bland semesterresenärer, ett uppdämt behov av att kunna resa till nya turistmål som erbjuder sol, bad och andra

kanske mera exotiska turistattraktioner. Detta gäller speciellt vintersäsongen, som också under senare tid stått för den procentuellt större ökningen av antalet resenärer. Här finns alltså ett klart konsumentintresse, men när svenska researrangörer försöker tillgodose detta blir det konsekvent avslag på nya ansökningar. Såvitt jag förstår är det ett totalt stopp i tillståndsgivningen för andra mål än just Ceylon och Gambia. Läget är alltså inte ett undantag då och då medges för andra, längre bort liggande färdmål, som interpellationssvaret kanske kan ge intryck av.

Ett av de mål, som svenska researrangörer gärna skulle arrangera charterresor till, är Östafrika. Där kan SAS i dag erbjuda researrangemang för två veckor från irka 2 200 kronor enligt vad man kan utläsa av tidningsannonserna. Med charterflyg skulle säkerligen priset sjunka till omkring 1 200 kronor eller något däröver. Här skulle turisterna kunna få se det finaste av Afrikas djurvärld, uppleva intressanta u-landsmiljöer och naturligtvis sola och bada. Men för att göra det blir man hänvisad till att antingen acceptera SAS-arrangemangets högre pris eller också att använda charterflyg från andra länder som är mer liberala i sin tillståndsgivning, t. ex. Västtyskland eller Schweiz. Också i det senare fallet blir det en onödig kostnadsökning och även sämre konsumentskydd ur reklamationssynpunkt.

Det är detta förhållande som är grundproblemet och som jag har rest i interpellationen. För att svara på det räcker det inte, herr kommunikationsminister, med att hänvisa till att vi för en liberal charterpolitik i allmänhet; detta gäller ju Medelhavsområdet och Europa, inte de destinationer som jag har velat diskutera. Vad det gäller dessa destinationer är det inte så att vi på något sätt är mer liberala än omvärlden. Tvärtom kan man säga att både Västtyskland, Holland, England, Schweiz och Finland tillämpar en mer liberal politik. Att vi har en större charterproduktion i förhållande till folkmängden än andra länder, vilket väl mer beror på levnadsstandarden än att vi är speciellt liberala, visar bara omfattningen av det problem som jag rest här.

Inte heller förstår jag riktigt varför statsrådet berör de s. k. föreningsflygningarna, om det inte är för att förgylla upp en annars dyster bild av restriktivitet. Det är ju inte här fråga om charterflygningar, riktade till allmänheten, utan flygningar för föreningar som måste uppfylla mycket speciella villkor: att inte vara alltför stora i fråga om medlemsantal, att medlemmarna skall ha tillhört föreningen minst sex månader i förväg, att föreningen inte har bildats för att just anordna resor etc. Det är något helt annat än det turistmålsbehov som jag har beskrivit. För det är väl inte så att kommunikationsministern anser att en del av turistbehovet till dessa resmål bör uppfyllas genom att resenärerna i stället söker sig till föreningar, som har såsom ett andrahandssyfte att anordna sådana här resor?

När det gäller sällskapsreseflygningar säger kommunikationsministern att ansökan om tillstånd prövas mot bakgrund av den charterpolitik som överenskommits mellan de svenska, danska och norska regeringarna och hänvisar till den reguljära luftfartens intressen just i fråga om restriktiviteten.

Det är här, herr talman, som jag inte tycker att det räcker med att

*Ang. tillstånd för
interkontinentala
charterflygresor*

hänvisa enbart till SAS och de andra nordiska länderna. Det är ju inte bara SAS:s intressen som skall vägas in. Vi har även konsumenternas intresse av lägre priser och nya turistmål, vi har researrangörernas önskemål om lika konkurrensmöjligheter och deras krav på att kunna utnyttja färdmedlens kapacitet effektivt under hela året och vi har u-ländernas intresse av att man stimulerar deras turistnäring och därmed ekonomi och sysselsättning.

För övrigt vet vi inte om en liberalare tillståndsgivning skulle medföra allvarliga olägenheter för SAS. Det skulle röra sig om helt andra och nya kundkategorier än de som åker med ordinarie linjetrafik. Med SAS:s vidgade engagemang inom resebyrå- och charterbranschen skulle troligen också de till SAS knytta företagen kunna svara för en betydande del av denna chartertrafik. Det är t. o. m. möjligt att ett vidgat charterflyg skulle kunna leda till en viss stimulanseffekt på den ordinarie linjetrafiken.

Nu vill kommunikationsministern tydligen inte diskutera detta i sak, eftersom han undviker frågorna och bara säger: "De skandinaviska regeringarna har möjlighet att från tid till annan överväga, om och när ett visst resmål — exempelvis en interkontinental linje — skall öppnas för sällskapsresecharter." Någon egen viljeyttring från kommunikationsministerns sida kan jag inte förmärka. Betyder det, herr kommunikationsminister, att Ni tycker allt är bra som det är? Betyder det att Ni inte anser att någonting har hänt — t. ex. skrivelsen från NO — som motiverar att en utredning av tillståndsgivningen i fråga om t. ex. Östafrika görs. Det är en sådan utredning, där man väger synpunkter för och emot, som jag har efterlyst här.

Låt oss ta Östafrika som ett exempel. Antalet turister skulle öka mycket markant om charterflyg dit tilläts. För närvarande är antalet turister från Sverige till Kenya litet mer än 4 000 per år. De östafrikanska länderna prioriterar sin turistnäring mycket högt och har vid upprepade tillfällen framfört önskemål om en ändring av den svenska attityden. Jag läste ett tal från den 13 september i år av Kenyas turistminister Mr Shako, som talar om de ansträngningar Kenya gör för att dra till sig fler turister från Skandinavien. Han säger: "Hur mycket vi än försöker under nuvarande omständigheter kommer vi inte att kunna få så mycket trafik från Skandinavien som vi borde, till stor del beroende på de nuvarande restriktionerna på charters till Östafrika. Den skandinaviska marknaden borde vara beredd att tävla med andra marknader på kontinenten och för att uppnå samma grad av liberalisering vore tillstånd för charterflyg högst önskvärda."

Statsrådet hänvisar till SAS:s linjefart. SAS har såvitt jag kan se i verksamhet för närvarande en linje med en tur i veckan till Östafrika. Räcker denna veckoflygning för att stoppa en turistström som i volym skulle bli mycket större? Är man säker på att inte båda intressena kan koordineras och kanske stödja varandra? I vågskålen för en liberalare tillståndsgivning bör ju också läggas det faktum att charterflygningarna skulle ge dessa länder värdefulla, ökade valutainkomster, en faktor som beräknas vara av mycket stor betydelse under de närmaste åren, eftersom dessa länders valutasituation väntas bli mer ansträngd just på grund av de

stora importbehov som dessa år kännetecknas av. Det skulle vara en angelägen u-hjälp till dessa länder, som vi här uppe i Skandinavien ju redan har beslutat att ge utvecklingsbistånd. Vilken hänsyn är kommunikationsministern beredd att ta till sådana här överväganden?

Vi kan ju inte föra en viss biståndspolitik och låta vår politik på andra områden helt strida mot denna biståndspolitik. Det tycks man ha insett i Danmark, där folketinget enligt uppgift uttalat sig för att ändra den danska charterpolitiken så att den medger större turisttrafik mellan Danmark och u-länderna.

Näringsfrihetsombudsmannen har i sin skrivelse speciellt fäst uppmärksamheten på konkurrens effekterna. Utan konkurrens får vi högre priser och mindre incitament till rationalisering, säger han med rätta. I sin skrivelse erinrar han också om att statsmakterna vid olika tillfällen framhållit som en viktig princip att konkurrens mellan statliga och privata företag sker under likartade förutsättningar, och hans slutsats är att statsmakterna snarast bör göra en samhällelig avvägning av dessa spörsmål, där SAS:s berättigade krav skall vägas in. Han påpekar att charterflyg var praktiskt taget okänt när nuvarande luftfartslag kom till och att därför denna fråga inte behandlats närmare av riksdagen. Det gör enligt hans mening en översyn befogad.

Nu vill kommunikationsministern inte kommentera NO:s skrivelse förrän SAS yttrat sig, och det kan jag förstå. Näringsfrihetsombudsmannen påtalar att SAS lagt i dagen en bristande samarbetsvilja när det gäller en utredning som NO begärt att statens pris- och kartellnämnd skulle utföra. Där tror jag att svar från SAS:s sida uteblev. Jag hoppas givetvis att något liknande inte kommer att ske i det här fallet. Det vore högst önskvärt och rimligt om också andra intressen fick yttra sig i ärendet, t. ex. SIDA, konsumentintressena, sällskapsresebranschen, så att ärendet blir allsidigt belyst. Får jag fråga om statsrådet avser att låta sådana instanser yttra sig?

Min fråga om vilka åtgärder statsrådet avser att vidta kvarstår alltså, och eftersom det dröjer med SAS:s svar skall jag gärna upprepa min fråga under kommande riksdag för att då ge kommunikationsministern möjlighet att redovisa sin egen ståndpunkt. Det var nämligen den egna ståndpunkten jag var intresserad av – en klar viljeyttring från regeringen i de här frågorna – och det tycker jag inte att jag fått i dag.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Wirmark ställer en rad frågor till mig och säger dessutom gång på gång att jag inte är beredd att gå in i en saklig diskussion i detta ämne.

Det svar som jag gett på herr Wirmarks interpellation bygger på rådande sakförhållanden. Redan där har alltså herr Wirmark fått det sakliga svar, som skall ges innan vi går in i en diskussion med varandra.

Låt mig innan jag glömmar bort det svara på en av de frågor som herr Wirmark ställde strax innan han slutade sitt inlägg, nämligen om någon annan än SAS skulle få tillfälle att yttra sig över näringsfrihetsombudsmannens skrivelse. Ja, visst får man det. Alla är välkomna med yttranden. Vem som helst får yttra sig över den. Det är bara att sätta i gång och

författa yttranden och se till att de kommer in, så att vi hinner läsa dem innan det är dags att göra en utvärdering. Herr Wirmark skall kunna säga till vem som helst att det inte finns några hinder för detta.

Men nu tillbaka till den grundfråga, som herr Wirmark återkommer till gång efter annan, nämligen att vi här i Sverige skulle ha ett mycket ljumt intresse för charterflyg och enkannerligen charterflyg till resmål utanför Europas gränser. Jag upprepar allra först vad jag sade i mitt svar, nämligen att vi inte på något vis är restriktivare än något annat land. Tvärtom, såvitt jag har kunnat bedöma är vi mycket liberala. Det säger jag också i mitt svar till herr Wirmark. Jag skall inte trötta med några siffror om storleken på vårt charterflyg antalsmässigt, utan upprepar bara att det konstaterandet är riktigt. Men vad herr Wirmark bara snuddar litet grand vid är huvudfrågan, vilken man naturligtvis inte kan gå förbi, om det skall vara, som herr Wirmark säger, en saklig diskussion, nämligen frågan om hur vi skall ha det nu och framgent med SAS här i Skandinavien. Man måste vare sig man vill eller inte ta med den i bilden hela tiden. I diskussionerna om luftfartspolitikén glömmar man ofta, och det gör herr Wirmark också i dag, att den reguljära trafiken här som i fråga om andra transportgrenar är en första förutsättning för att vi skall kunna uppnå en tillfredsställande trafikförsörjning. Med rätten att trafikera en viss linje, som SAS nu har, följer också skyldighet att upprätthålla trafiken oberoende av variationer i efterfrågan. Resenären behöver alltså inte riskera att en förbindelse som anges i en tidtabell dras in just när han skall resa bara för att trafikföretaget har för få passagerare.

Reguljärt flyg är alltså av vital betydelse för ett land som har ett seriöst intresse av att utveckla en funktionell transportapparat. Man kan då självfallet inte lita till endast utländska flygbolags välvilja, utan man måste se till att den nödvändiga kapaciteten finns inom landet eller i det här fallet inom Skandinavien. Det är mot den bakgrunden SAS:s verksamhet måste bedömas.

När de skandinaviska regeringarna och riksdagarna 1950 beslöt att ge SAS rätt och skyldighet att utföra den reguljära flygtrafiken till och från våra länder, var det, herr Wirmark, inte av några prestigeskäl, utan det skedde i fullt medvetande om hur angeläget det är att ha ett skandinaviskt företag, som är ansvarigt för att reguljär lufttrafik kan upprätthållas till och från våra länder. Sedan kan man om man vill, när vi nu är inne på den här saken, understryka att SAS spelar en viktig både social och ekonomisk roll för de tre skandinaviska länderna. En passant så kan det ändå sägas att tiotusentals människor har sitt levebröd från SAS, direkt eller indirekt.

Men, herr Wirmark, behovet av ett reguljärt flyg utesluter naturligtvis inte charterflyg. Tvärtom är det ytterst angeläget att de med nödvändighet dyrare reguljära resorna kompletteras med billiga charterresor. Det har från den synpunkten ingen avgörande betydelse, om de billiga resorna tillhandahålls av ett företag som har ansvaret för den reguljära trafiken, alltså i vårt fall SAS, eller av fristående charterföretag. Man måste nämligen komma ihåg att linjeföretagen i många fall kan erbjuda resor till priser som är fullt jämförbara med charterföretagens.

Men vad herr Wirmark hela tiden undviker diskutera är hur vi skall få det att gå ihop, om SAS skall bedriva linjetrafik till fjärran destinationer utanför Europa och vi samtidigt på samma rutter skall upprätthålla ett charterflyg med de nödvändigtvis lägre priser som följer av att man där inte behöver flyga förrän man har fyllt planen, till en viss grad åtminstone.

I allt frågande som herr Wirmark sysslar med visavi mig kunde det naturligtvis vara av ett visst värde att få höra om herr Wirmark har något svar till hands redan i dag på den fråga som lättast kan ställas så här: Föredrar herr Wirmark enbart ett charterflyg på låt oss säga Östafrika och eventuellt andra destinationer, och kan vi då dra in SAS:s reguljära turer till dessa destinationer? Det vore ett uppfriskande och nyttigt svar att få i den här diskussionen. Herr Wirmark kanske delar min uppfattning att det inte går att ha båda delarna samtidigt, exempelvis till Östafrika. Därför vore det nyttigt för alla parter att få veta, om herr Wirmark i valet mellan enbart charter eller enbart linjetrafik med SAS väljer att slopa SAS:s reguljära trafik. Tala då också gärna om på vilka andra rutter utanför Europa herr Wirmark kan tänka sig avsluta SAS:s reguljära verksamhet. Det finns väl fler destinationer utanför Europa som herr Wirmark tänker på. Ta gärna med en sådan förteckning och läs upp den, om det finns möjlighet till det, från den här talarstolen, så kan vi bättre veta, hur vi bör inrikta diskussionen i fortsättningen om linjetrafik kontra chartertrafik.

Det går nämligen inte att tala med två tungor i denna fråga, herr Wirmark. Antingen är man för att SAS skall bibehållas eller också är man emot det. Något mittemellan gives icke i denna fråga.

När herr Wirmark sedan särskilt uppehåller sig vid Östafrika är det säkert helt korrekt att de enskilda länderna i Östafrika prioriterar sin turistnäring mycket högt. Men av intresse i sammanhanget är också, herr Wirmark, att notera de grundprinciper som tillämpas i den östafrikanska charterpolitiken. Enligt hos oss föreliggande uppgifter fastställdes dessa grundprinciper på ett möte med de tre samarbetande östafrikanska staternas gemensamma luftfartsmyndighet i Nairobi i september 1970. Principerna vilkas uttalade syfte bl. a. är att slå vakt om det nationella linjeföretagets intresse är av följande innebörd. Vid behandlingen av ansökningar om charterresor från Östafrika frågar man i första hand det egna linjebolaget och därefter samarbetande utländska linjebolag om deras intresse och möjligheter att själva ombesörja ifrågavarande transporter. I fråga om charterresor till Östafrika har man en i princip restriktionsfri tillståndsgivning men, herr Wirmark, med den förutsättningen att det egna linjeföretaget skall tillförsäkras en 50-procentig trafikandel.

Allmänt gäller vissa ytterligare regleringar, som t. ex. att föreningscharter skall utföras i enlighet med de av IATA fastställda villkoren och s. k. split charter inte tillåts. Av dessa redovisade grundprinciper för Östafrika framgår att även de östafrikanska myndigheterna är medvetna om nödvändigheten av en avvägning mellan linjeföretagens och charterföretagens intressen och att de vid denna avvägning tillämpar en charterpolitik som knappast förefaller mera liberal än vår egen charterpolitik.

Där kan vi stanna till när det gäller frågan om Östafrika. Jag kan säkert förutsätta att i stort sett samma politik tillämpas på charterflygets område, till vilket land herr Wirmark än skulle söka sig för att göra jämförelser.

Jag har i mitt svar bl. a. sagt att givna förhållanden kan ändras i detta sammanhang. Det är inte fråga om en gång för alla fastlagda förhållanden. De skandinaviska regeringarna har — som jag sagt — möjlighet att från viss tid till annan överväga om man skall öppna några nya interkontinentala linjer för sällskapsresor med charter. Jag säger detta som svar på att herr Wirmark ville göra gällande att jag inte var beredd att ange något om vilka ändringar som kan komma i fråga.

Självklart är vi i denna fråga lika litet som i någon annan i de skandinaviska länderna bundna en gång för alla av vad som är fastställt. Men kontentan av vad jag nu har sagt skulle närmast vara den, att om man från riksdagens talarstol skall diskutera de skandinaviska regeringarnas charterpolitik, skall man naturligtvis allra helst konkretisera vad det är man vill i sak, inte bara när det gäller vart man vill flyga med charter utan samtidigt på vilka linjer man i så fall vill att SAS skall upphöra med sin verksamhet.

Gör man inte det utan blåögt — förlåt — tror sig kunna bibehålla både SAS:s linjetrafik och charter på samma rutter, då för man en diskussion som inte har något verklighetsunderlag, och då tycker jag att det är helt omöjligt att bringa det hela närmare ett konkret resultat.

Herr Wirmark sade också att Schweiz, Holland och Finland — han nämnde kanske även något annat land — skulle ha betydligt liberalare charterbestämmelser än vi. Herr Wirmark ledde inte på något sätt det påståendet i bevis; det kunde naturligtvis vara intressant att höra vad dessa länder har för charterbestämmelser och i vilka avseenden bestämmelserna på ett markerat sätt skulle skilja sig från de bestämmelser som tillämpas i de skandinaviska länderna.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Bakgrunden till min interpellation är ju det starkt ökande behovet av turisttrafik på de längre bort liggande rese målen och de önskemål som finns från olika arrangörer att arrangera även sådana resor. Om man använder charterflyg skulle dessa resor kunna ordnas till betydligt lägre priser än som för närvarande är möjligt. Huvudfrågan — och jag anser att kommunikationsministern där fortfarande inte har givit besked — är då: Tycker kommunikationsministern att det är bra som det är? Eller tycker kommunikationsministern att någonting har hänt eller håller på att hända som motiverar att man skall se över bestämmelserna?

Den första frågan i min interpellation var ju om statsrådet är beredd att utreda möjligheterna att genomföra en liberalare tillståndsgivning och att därvid väga faktorerna för och emot, även denna faktor om SAS:s linjetrafik. Jag har alltså inte glömt bort SAS, men jag anser att så länge man inte har något offentligt redovisat material kan man inte utan vidare godta argumentet att om charterresor skulle tillåtas på en del av dessa linjer skulle hela SAS:s verksamhet komma i fara.

Jag har ingen anledning, herr talman, att i dag ange vilka linjer som

eventuellt kan beröras. Jag diskuterade Östafrika, och på Östafrika tycker jag det är av värde att vi har en SAS-linje. Jag hoppas att vi kan behålla den. Men jag är inte övertygad om vare sig av det skäl som herr Norling har givit i talarstolen eller av vad man kunnat läsa sig till, att charterflygningar till Östafrika skulle medföra mycket allvarliga konsekvenser för SAS. Hur är det med SAS:s utveckling av linjefarten i Medelhavsområdet? Har chartertrafiken till Medelhavsområdet medfört att SAS har måst inskränka mycket av sin linjefart där? Det har gjorts en utredning i USA som såvitt jag vet pekar på motsatsen; charterflygningar till resmål utanför USA verkar snarare i positiv riktning och stimulerar linjetrafiken.

Jag tycker, herr talman, att det är angeläget att utreda dessa frågor, och jag hade hoppats att kommunikationsministern skulle vara beredd att gå med på att det är angeläget att se över dem och offentligen redovisa resultatet. Det är klart att alla stater gör en avvägning och att alla stater som har ett eget flyg också har intresse av att värna om det egna flyget. Men det är inte de enda intressena här. Som statsrådet själv påpekar måste det ske en avvägning. Statsrådet säger t. o. m. att han kan ändra sig; han är inte bunden av nuvarande ordning. Då kan man väl inte samtidigt hänga upp debatten på en uppmaning till mig att inte tala med två tungor i denna fråga!

Både herr Norling och jag måste göra en avvägning, men jag tycker att det vore bättre att få göra den avvägningen när man har ett offentligt redovisat material med argument för och emot. Och då skall man väga in *alla* intressen: konsumentintressena, u-landsintressena och det legitima – jag betonar det – intresset från researrangörernas sida av en likvärdig konkurrens.

Det är ju inga obetydliga frågor som näringsfrihetsombudsmannen har tagit upp i sin skrivelse. Jag hoppas verkligen att när svar har inkommit från SAS och från luftfartsverket – jag antar att även verket har fått frågan på remiss – skall kommunikationsministern vidta åtgärder. Det är ändå uppseendeväckande att näringsfrihetsombudsmannen kommer med en sådan skrivelse och framför så pass grav kritik mot utvecklingen på det här området.

Vad så till slut beträffar möjligheten att låta andra organisationer yttra sig över skrivelsen inser väl även kommunikationsministern att det är en skillnad mellan om han låter de här organisationerna yttra sig över den och om han bara säger att de gärna får komma in med synpunkter därest de vill. Om kommunikationsministern vore beredd att här deklarerat att han skall be dem komma in med yttranden över skrivelsen, så skulle det tyda på ett intresse av att få frågan allsidigt belyst, att inte vara låst i förväg och att inte i förväg absolut bestämt säga att här går det inte att komma fram till någon annan lösning än den vi har i dag. Men den inställningen tycker jag tyvärr färgar en del av vad kommunikationsministern sade.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Näringsfrihetsombudsmannens skrivelse vänder sig emot SAS. Det är alltså SAS:s verksamhet som NO granskar i olika avseenden.

Jag har då funnit det naturligt att den som skall yttra sig är SAS. Vill därutöver — jag upprepar det — någon inkomma med ett yttrande, är vederbörande naturligtvis välkommen att göra det.

Så tillbaka till den första av de frågor som herr Wirmark nu ställde: Tycker kommunikationsministern att det är bra som det är? Nej, herr Wirmark, jag har — glädjande nog, höll jag på att säga — aldrig någon gång i något sammanhang varit nöjd med det bestående, vare sig i den här frågan eller i någon annan. Ett helt stillastående, vad man än sysslar med, är — som herr Wirmark också vet — ett steg tillbaka. Det är självklart att på det här området, och det har jag också sagt i svaret, skall man från tid till annan i de skandinaviska länderna se till att man får den för dagen bästa situationen. Men därifrån är steget ganska långt till ett läge där vi, utan att alla förutsättningar är prövade för SAS, bara skulle konstatera att vi av olika skäl — som i och för sig kan vara relevanta, sedda ur deras synpunkter som företräder dem, exempelvis u-ländernas intressen — skulle släppa lös en charterverksamhet, som vi sedan skulle ha mycket stora svårigheter att försvara när vi betraktar SAS som ett skandinaviskt flygföretag.

Det är där jag menar att rågången kanske går just i dag mellan herr Wirmark och mig. Jag — och när jag säger ”jag” menar jag i det här sammanhanget de skandinaviska regeringarna — vill veta, möjligtvis på ett helt annat sätt än herr Wirmark avser, att vi inte skadar det SAS som det i stort sett har tagit 20 år att göra till ett internationellt erkänt flygföretag. Vi vill inte se det om inte raseras så åtminstone förlora en del av grunden för sitt arbete genom införande av mer eller mindre okontrollerad chartertrafik på interkontinentala rutter.

Ett par tre frågor ställde herr Wirmark nu. Hur har SAS:s linjefart på Medelhavsområdet utvecklats? Ja, av all trafik till Spanien ombesörjs för närvarande 95 procent av charter. Både herr Wirmark och jag kan naturligtvis spekulera i vad som hade skett med SAS:s trafik dit om inte chartern hade varit så omfattande. Vi skall inte säga att det är något fel med chartern till Spanien — tvärtom, den är riktig. Det är inte det saken gäller.

Det visar sig emellertid att SAS har haft svårigheter att behålla linjer och eventuellt starta ytterligare linjer till dessa länder kring Medelhavet. Det är naturligtvis inte så enkelt som att bara säga att en okontrollerad charter till ett visst område inte skulle innebära några besvärigheter för det företag som skall ombesörja linjetrafiken. Nu skall vi också komma ihåg att i alla dessa sammanhang, vare sig man talar om Medelhavet eller om något annat område, måste i botten ligga vad jag har sagt i en tidigare replik, nämligen att SAS och alla linjeföretag över huvud taget måste se till att den trafik man utlovar till kunderna blir så pass bunden för hela tidtabellsperioden att man kan garantera den tills nästa tidtabell kan träda i kraft — och det är i regel ganska många månader. Därför måste man naturligtvis ta viss hänsyn till det bortfall som kan komma på grund av en utökad charter. Svaret på frågan, herr Wirmark, är alltså att visst inverkar en utökad charter till ett visst område på linjetrafiken.

Jag skall sluta med att konstatera att jag har läst näringsfrihetsombudsmannens skrivelse, och jag har som sagt remitterat den. Det skulle

vara fel av mig — jag hoppas att herr Wirmark respekterar den uppfattningen — att här stå och kommentera den inför riksdagen i anledning av herr Wirmarks interpellation. Det skulle på ett sätt som inte är brukligt föregripa ett vanligt remissförfarande. Vi får väl tillfälle, som herr Wirmark också halvt om halvt har utlovat, att komma tillbaka till dessa frågor i ett senare sammanhang.

Jag vill ändå slå fast ytterligare en gång — även om jag redan har sagt det ett par gånger — att vi gärna skall vara progressiva när det gäller chartertrafik från vårt land och från de skandinaviska länderna. Vi är det redan nu och skall naturligtvis också vara det framgent. Men vi skall samtidigt inte glömma — och helst vara eniga om — att den utökade charter som vi kan komma fram till gemensamt med våra båda skandinaviska broderfolk skall, när man beslutar införa den, samtidigt bygga på att vi inte i onödan, och utan att veta vad vi gör, går in i SAS:s reguljära trafik på ett sätt som kan äventyra detta företags framtid.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. sjötrafiken till Stockholm

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Wennerfors'* (m) den 15 oktober framställda interpellation, nr 169, och anförde:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat mig om jag anser det lämpligt att investera i en farledsfördjupning av Sandhamnsleden i Stockholms skärgård när Landsort—Dalaröleden redan uppfyller de framförda kraven.

Stockholms hamnstyrelse har, som herr Wennerfors påpekat, hemställt hos sjöfartsverket att leden Stockholm—Sandhamn skall uppmuddras till 15 m djup samt att säkerhetsanordningarna i leden skall förbättras.

I sjöfartsverkets allmänna mål att trygga sjöfartens framkomlighet ingår att ersätta bojar med fyrar och vidta andra förbättringsåtgärder. En sådan utbyggnad är även planerad i Sandhamnsleden, där bl. a. två bottenfasta fyrar ingår.

Vissa begränsade fördjupningsåtgärder i den aktuella leden — till 12 m — har tidigare utretts av sjöfartsverket och då bedömts kosta ca 1 miljon kronor. Dessa har emellertid inte utförts. Den av Stockholms hamnstyrelse nu gjorda framställningen om en fördjupning till 15 m behandlas för närvarande av sjöfartsverket.

Jag kan självfallet inte föregripa sjöfartsverkets ställningstagande i frågan.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Tack, herr statsråd, för svaret.

Sjötrafiken till Stockholm går genom Stockholms skärgård via tre leder. Det är Landsort—Dalaröleden söderut, det är Sandhamnsleden österut och det är Furusundsleden norrut. För lotsservicen har i många år

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. sjötrafiken
till Stockholm*

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. sjötrafiken
till Stockholm*

huvudsakligen lotsstationerna vid Landsort, Dalarö, Sandhamn och Furusund svarat. Lotsorganisationsutredningen föreslog att all lotsservice i Stockholms skärgård skulle koncentreras till Sandhamn och Sandhamnsleden. Detta debatterades livligt. Många remissinstanser protesterade. Kommunikationsministern lyssnade på rörelsen — både den egna och andras — och följde sålunda inte utredningens förslag, när han framlade sin proposition i ärendet till 1970 års riksdag. Inte heller riksdagen ansåg att sjötrafiken och lotsservicen i Stockholms skärgård skulle koncentreras till enbart Sandhamnsleden.

Det är uppseendeväckande att inte ens ett helt år får gå efter riksdagens beslut förrän vissa administrativa krafter är i gång för att på andra vägar söka kringgå riksdagens demokratiska beslut och fullfölja lotsorganisationsutredningens förslag som vad beträffar sjöfarten i Stockholms skärgård mycket liknar en skrivbordsprodukt.

Nu vill inte herr statsrådet ge mig ett besked om sin syn på saken i dag. Sjöfartsverket bör offentliggöra sitt ställningstagande först. Herr statsrådet måste följa spelreglerna för statsråd. Jag vill emellertid, herr talman, begagna tillfället att peka på några av skälen mot en enda led.

För det första tillåter Landsort–Dalaröleden i dag ett djupgående av 12 m. Få båtar till Stockholm kräver ett större djupgående. Som bekant anser de naturvårdande myndigheterna att tankfartyg på 40 000–50 000 ton är absolut maximum för trafik i Stockholms skärgård. Dessa båtar har ett djupgående *upp till* 12 m.

Containerterminalen i Stockholms frihamn har anförts som ett skäl för att Sandhamnsleden, som i dag tillåter ett djupgående upp till 11 m, skulle uppmuddras till 15 m. Detta förvånar mig, eftersom containerfartygen har ett djupgående av ca 4,5 m. Vidare överstiger inte färjornas djupgående 6 m.

Sjösäkerhetsaspekten talar för det andra inte heller för Sandhamnsleden. Som bekant skall större tankfartyg assisteras av bogserbåt under hela infarten till Stockholm. Detta måste ske genom bogsering vid passage av trånga sund, t. ex. vid Aspö i Landsortsleden och vid Revengegrundet i Sandhamnsleden. Det oljefyllda stora tankfartyget måste således kopplas till bogserbåt. Vilken plats skulle kommunikationsministern som befälhavare på fartyget välja för denna manöver? Skulle kommunikationsministern göra manövern i oftast öppen och orolig sjö i de trånga 90-graderspassagerna i närheten av det farliga Revengegrundet i Sandhamnsleden, eller i oftast sjöstill vatten i Landsortsleden strax söder om Dalarö? Ja, fru talman, jag är inte sjöman, och såvitt jag vet är inte heller kommunikationsministern sjöman, men utan sjömansutbildning skulle vi båda, tror jag, kunna välja Landsortsleden för att minska riskerna.

Vidare tillkommer till Sandhamnsledens nackdel att isvintrarna drabbar den farleden särskilt hårt. Så är inte fallet med Landsortleden. T. o. m. under extremt hårda vintrar kan Landsortsleden hållas öppen för all trafik på Stockholm.

För det tredje vill jag kraftigt understryka, att utöver de nu nämnda skälen tillkommer att en eventuell farledsfördjupning kräver ett inte så litet penningbelopp. I interpellationssvaret nämns summan 1 miljon

kronor, men dels gjordes den beräkningen för några år sedan, dels har jag andra uppgifter på att det krävs många miljoner. Men oavsett de skilda uppgifterna är det viktigt att inte förringa kostnadsaspekten. Även om en av dem som skrivit brev till mig i detta ärende överdriver en smula, ligger det något i hans påstående "att här skall man visst bokstavligen talat kasta tiotals miljoner i sjön".

Jag antydde i min interpellation att vi kanske har nått den tidpunkt då den svenska sjösäkerhetspolitiken borde omprövas. Kommunikationsministern berörde inte detta i sitt svar, och jag tänker inte i dag initiera en sådan debatt.

Låt mig bara slutligen uttala förhoppningen att kommunikationsministern uppmärksamhet följer hur frågan om sjötrafiken i Stockholms skärgård utvecklar sig.

Med detta anförande, under vilket fru andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

§ 8 Om skärpta straffbestämmelser för dobbleri

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Hörbergs (fp) den 14 oktober framställda interpellation, nr 127, och anförde:

Fru talman! Herr Hörberg har frågat mig om jag är beredd att medverka till en skärpning av straffet för dobbleribrott av grövre beskaffenhet för att därigenom få slut på sådan brottslighet.

Enligt brottsbalken skall den dömas för dobbleri som anordnar äventyrligt spel om pengar eller penningvärde för allmänheten eller som tillåter sådant spel i lokal som han har upplåtit åt allmänheten. Straffet är dagsböter eller fängelse i högst sex månader. När gärningsmannen har begått flera brott eller har återfallit i brott, kan strängare straff ådömas. Också den som deltar i spelet kan dömas för dobbleri. I sådant fall är straffet dagsböter. I fortsättningen bortser jag från denna senare form av dobbleri.

Vid dobbleri kan domstol, vid sidan av påföljd för brottet, förordna om förverkande av egendom. Vad som kan förverkas är den vinning av rörelsen som uppstår för den som anordnar spel eller tillåter spel. Dessutom kan förverkande ske av den egendom som har använts som hjälpmedel vid dobbleri, dvs. roulettbord o. d.

Med hänsyn till att det högsta straffet för dobbleri inte går upp till ett års fängelse är anhållande och häktning normalt uteslutet. Sådana tvångsmedel kan dock förekomma i fråga om den som inte har stadigt hemvist i Sverige, om flyktfara föreligger. Övriga bestämmelser i rättegångsbalken om straffprocessuella tvångsmedel är tillämpliga på dobbleri. Sålunda kan t. ex. beslag, husrannsakan och kroppsvisitation användas vid utredning i mål om sådana brott.

Det har gjorts gällande att straffmaximum för dobbleri bör höjas för att göra det möjligt att i ökad utsträckning använda anhållande och häktning vid misstanke om sådant brott. En sådan motivering för en

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Om skärpta straff-
bestämmelser för
dobbleri*

Måndagen den
6 december 1971

*Om skärpta straff-
bestämmelser för
dobbleri*

straffskärpning kan inte godtas. Möjligheten att använda straffprocessuella tvångsmedel måste vara beroende på brottets svårighetsgrad och inte tvärtom.

Vid tillkomsten av den nuvarande straffbestämmelsen betraktades dobbleri närmast som en ordningsförseelse av relativt begränsad omfattning och med mindre allvarliga verkningar. Emellertid har på senare tid uppgifter framkommit som tyder på att äventyrligt spel framför allt i de större städerna bedrivs i ökad omfattning och med stora belopp som insatser. Verksamheten drivs ofta affärsmässigt med stora vinster för anordnaren. Det finns anledning anta att sådana vinster används för att finansiera annan brottslighet. Det har också uppgetts att narkotika- och alkoholmissbruk förekommer i anslutning till spelhålsverksamhet och att sådan verksamhet leds av internationella förbrytarsyndikat. Med hänsyn till dessa uppgifter kan en straffskärpning för dobbleri övervägas som ett medel att komma till rätta med omfattningen och följdverkningarna av denna verksamhet. Som herr Hörberg har antytt i interpellationen kan en straffskärpning vara motiverad också med hänsyn till att maximistraffet för dobbleri är lägre än för brott mot lotteriförordningen.

Jag är emellertid inte beredd att nu ta ställning till denna fråga. Jag avser att uppdra åt riksåklagaren och rikspolisstyrelsen att närmare utreda omfattningen av dobblерiet och den brottslighet som kan förekomma i anslutning till denna verksamhet. När denna utredning föreligger, avser jag att ta ställning till frågan om straffskärpning för dobbleri.

Herr HÖRBERG (fp):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation men konstaterar att svaret tyvärr är något undanlidande. Statsrådet är inte beredd att nu ta ställning. Det krävs en utredning, säger statsrådet, och om denna säger statsrådet inte ens att den bör göras skyndsamt.

Det skulle ta för lång tid att här anföra alla de skäl som finns som underlag för ett ställningstagande till högre straff redan nu, men jag skall tillåta mig att ta tre exempel.

För det första är det ofta så, att annan brottslighet blir följden av dobblерiet. Riksåklagaren framhåller i en skrivelse i september 1971 bl. a.: "Påtagligt är att den klubbverksamhet vari dobblерiet vanligen bedrivs har samband också med åtskillig annan brottslighet delvis av allvarlig art. Redan tidigare har härvidlag uppmärksamrats olovlig rusdrycksförsäljning, narkotikabrott, förskingring, olaga hot, ocker och utpressning. Vissa allvarliga former av misshandel, delvis med skjutvapen, samt skadegörelse som förekommit på senare tid synes också ha haft samband med spelhålsverksamheten." Det är alltså riksåklagaren själv som säger detta, och även statsrådet berör dessa tankegångar i svaret.

För det andra vill jag nämna att utländska syndikat uppenbarligen har etablerat sig i Sverige. Statsrådet framhåller i sitt svar bl. a. att det äventyrliga spelet synes ha ökat under senare tid, att insatserna blivit större och att vinsterna därmed för anordnarna blivit stora.

Påståendet äger säkert sin riktighet. Det har under senare tid icke varit ovanligt att anordnarnas vinster rört sig om bortåt femsiffriga tal per kväll. Beslag i Göteborg vid ett par tillfällen tyder härpå. Därtill kommer

att sådana "affärer" blir än mer lukrativa därigenom att inkomstskatt sannolikt inte erläggs.

Affärerna har blivit så lockande att internationella förbrytarsyndikat synes ha etablerat sig i Sverige. Det var beväpnade utläningar som i våras trängde in i en spelklubb i Stockholm, och vid en razzia i Göteborg i förra veckan anhölls flera utländska medborgare. — I Sverige finns pengar, och lagstiftningen är mild, dvs. vi inbjuder till etablering. Men det är ju inte precis den typen av gemensam marknad som vi vill främja! Utvecklingen på området i USA och England är avskräckande.

Erfarenheten från Göteborg visar att de som dömts till fängelse för dobbleri överklagar underrättens dom till hovrätten och sedan högsta domstolen och begär slutligen nåd. Förfarandet tar två å tre år, och under tiden fortsätter den brottsliga verksamheten.

Det var tre exempel på skäl för ett ställningstagande nu. Trots dessa tre exempel och andra negativa erfarenheter anser statsrådet att tillräckligt underlag för straffskärpning ännu inte finns. Det kan vara av intresse att tillägga vad åklagare vid olika tillfällen har sagt, och jag skall tillåta mig ytterligare ett par korta citat.

Överåklagaren i Göteborg hemställde i maj 1969, alltså för två och ett halvt år sedan: "att Riksåklagaren ville till bedömande upptaga frågan, att skärpa straffet för dobbleri — — —." Överåklagaren i Malmö sade i juli 1969, även det för två och ett halvt år sedan: "Starka skäl tala för en sådan straffskärpning, som föreslagits från åklagarmyndigheten i Göteborg."

Rikspolisstyrelsen säger i december 1970: "Styrelsen finner det därför vara ett angeläget samhällsintresse som torde ha resonans hos en stor majoritet hos allmänheten, att straffet för de grövre formerna av dobbleri skärpes."

Slutligen säger överåklagaren i Stockholm i mars 1971: "Med hänsyn till det anförda är en snar skärpning av straffsatsen i dobbleriparagrafen angelägen."

Överåklagarna i våra tre storstäder och rikspolisstyrelsen gör dessa konstateranden i brev till riksåklagaren, och man gör dessa efter ingående referat och motiveringar. Jag frågar mig då: Vad mera behöver en riksåklagare, och vad mera behöver en justitieminister för att föreslå skärpning av straffet?

Jag är väl medveten om att straffskärpning inte i alla brottsammanhang är den rätta åtgärden. Men här rör vi oss med ett kriminellt klientel utan moraliska betänkligheter och utan samhällsansvar. Individer som i eget vinningssyfte utnyttjar svagare och ofta missanpassade medmänniskor tillhör den grövsta typen av brottslingar. De tillhör samhällets slödder, och detta i ordets värsta bemärkelse. Är det på något område som medborgarna är klara över att snar straffskärpning behövs så är det på detta.

Samtidigt som jag än en gång tackar statsrådet för svaret måste jag tyvärr konstatera att jag inte finner svaret tillfredsställande. Statsrådet får räkna med en väl underbyggd motion till vårriksdagen med begäran om straffskärpning till två år för grövre dobbleribrott.

Måndagen den
6 december 1971

*Om skärpta straff-
bestämmelser för
dobbleri*

Herr BENGTSSON i Göteborg (c):

Fru talman! Under 1950-talet introducerades roulettspel i Sverige på vissa restauranger, som komplement till övrig underhållning såsom dans och kabaré. Antalet restauranger där roulettspel bedrevs begränsades i början av att flera länsstyrelser med stöd av 38 § rusedrycksförsäljningsförordningen i samband med att de beviljade tillstånd till utskänkning av rusedrycker meddelade föreskrift om att roulettspel icke fick äga rum i samband med sådan utskänkning. Under senare år har dock praxis härvidlag ändrats hos samtliga länsstyrelser, varför sådana förbud icke längre förekommer.

Redan i mitten av 1950-talet togs frågan om roulettspel på restauranger upp i riksdagen i form av en interpellation, där interpellanten frågade statsrådet huruvida han ville medverka till sådana åtgärder, att äventyrligt spel på restauranger förhindrades.

Under senare år har ett flertal motioner och interpellationer angående åtgärder mot illegalt hasardspel varit föremål för riksdagens behandling. Den 16 oktober 1962 framställdes en interpellation i andra kammaren av herr Börjesson i Falköping till chefen för inrikesdepartementet, till vilken herr Börjesson bad att få rikta följande frågor: "Har inrikesministern övervägt särskilda åtgärder med anledning av de oroande tendenserna i fråga om illegalt hasardspel? Är inrikesministern ej minst för att underlätta polisens arbete beredd att föreslå åtgärder i syfte att få till stånd en skärpning av straffsättningen för anordnande av illegalt hasardspel?"

Svar på den framställda interpellationen lämnades den 13 november 1962 av chefen för justitiedepartementet. Statsrådet gav då en redogörelse över gällande straffbestämmelser och yttrade bl. a. följande: "Längre gående regler än dem för vilka jag nu har redogjort är jag inte beredd att föreslå för närvarande. Det allvarliga problem som dobblерiet utgör kräver emellertid fortsatt uppmärksamhet. Om så skulle visa sig erforderligt, får ytterligare åtgärder övervägas."

Läget på detta område undergick ingen förbättring under de år som följde. Den av mig tidigare i mitt anförande nämnda interpellanten lämnade 1964 i andra kammaren en motion nr 756, i vilken hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om snara åtgärder av rättslig och polisiär natur mot det tilltagande dobblерiet. Utskottet lämnade följande utlåtande över den framlagda motionen:

"Enligt utskottets mening bör den verksamhet som bedrivs i de illegala spelhålorna med hänsyn framför allt till de tragiska följder verksamheten kan få för spelaren och hans familj ägnas stor uppmärksamhet. Vissa bestämmelser i brottsbalken, vilka träder i kraft den 1 januari 1965, torde emellertid öppna nya möjligheter att mera effektivt komma åt denna företeelse. Enligt brottsbalkens återfallsregler kan nämligen en som tidigare dömts till fängelse vid återfall straffas över eljest gällande straffmaximum. Utskottet kan icke bedöma i vad mån motionärens önskemål kan bli tillgodosedda härigenom men förutsätter att frågan fortlöpande uppmärksammas av myndigheterna och är icke berett att, innan de nya möjligheterna prövats, föreslå några ytterligare åtgärder."

Under senare år har dobblерiet ökat i än mer oroväckande grad och

Måndagen den
6 december 1971

*Om skärpta straff-
bestämmelser för
dobbleri*

uppenbart är problemet störst i storstäderna. Den interpellation som herr Hörberg väckte har sannerligen ett angeläget ärende, och jag vill understryka att jag helt delar interpellantens frågeställning till herr justitieministern. Jag är förvånad över att man trots kännedom om vad som följer i spelelandets spår — narkotikabrott, förskingringar, rusdrycksförsäljning, misshandel osv. — inte vidtagit några speciella åtgärder för att i möjligaste mån komma till rätta med problemet.

Det borde väl i dag stå klart att polisen uppenbarligen ej har de resurser som är nödvändiga för att hålla efter denna illegala verksamhet. Enligt tidningsuppgifter vet polisen vilka de svenska ombuden och bulvanerna är, men vår lag är sådan att dessa inte ens kan anhållas för förhör. Därtill kommer att England nyligen skärpt straffen mycket kraftigt för illegalt spel och infört ett system med licenser för legala spelklubbar, tillåtna av myndigheterna men under sträng kontroll. Detta har enligt uppgifter medfört att de internationella förbrytarsyndikaten flyttat över ännu mer av sin aktivitet till Sverige. När vi nu ser vart utvecklingen på det här området är på väg borde det finnas all anledning att vidta åtgärder bl. a. i form av straffskärpning för grövre dobbleribrott. Att spelhålorna helt försvinner vid en straffskärpning är osannolikt, men att de reduceras avsevärt är sannolikt.

Enligt min uppfattning är det säkert omöjligt att förhindra människans intresse för spel. Därför bör det vara en samhällsangelägenhet att spel av det här slaget överföres under samhällets kontroll. Först då kan statsmakterna noga kontrollera och beskatta verksamheten i vederbörlig ordning.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Fru talman! För några år sedan skrev tidningen Arbetet i Malmö som stor rubrik: Håller Sverige på att bli ett nytt Las Vegas? Tyvärr får man väl i viss mån hålla med tidningen Arbetets rubriksättare om att Sverige håller på att bli det.

Orsakerna är många. Framför allt har elektronikens intåg inom de mekaniska spelapparaternas område medfört att var och en kan öppna sin egen lilla spelhåla där insatserna, även om de är begränsade, kan ge stora vinster. Spelautomaterna t. ex. kan ge vinster på över 2 000 kronor.

Ingen kan vara obekant med vad som har inträffat här i landet på detta område, vilken enorm utbredning s. k. enskilda klubbar har fått. Statsrådet hänvisar i sitt svar till brottsbalken, ur vilket det finns ett samband med lotteriförordningens första och andra paragrafer där det sägs att spel med pengar och pengars värde endast får ske i samband med dans eller nöjestillställning. Dessa yttre förutsättningar skall alltså finnas för att spel för allmänheten skall få anordnas.

Tyvärr är det så i dag att de magiska orden privat eller klubbverksamhet gör det strängt taget omöjligt för polis och åklagare att komma till rätta med olovligt spel. Polisen har inte resurser att kolla upp dem som är ägare av lokalerna eller dem som bedriver klubbverksamheten. Dessa hävdar bestämt att det endast finns klubbmedlemmar och att spelapparaten — om det är roulett eller spelautomat — endast används för privat bruk. Man har alltså ett ganska diffust begrepp om hur lagen skall

Måndagen den
6 december 1971

*Om skärpta straff-
bestämmelser för
dobbleri*

tillämpas, men det är uppenbart att man i dag från polis- och åklagarmyndigheters sida har kolossalt svårt att komma åt dessa spelklubbar.

Vi har fått en sådan utveckling här i landet att stora och starka ekonomiska intressen har blivit involverade. Det hänger väl delvis samman med att man i Förenta staterna, efter en utredning som Rufus King gjorde när Robert Kennedy var justitieminister, totalförbjöd allt spel utom i staten Nevada. Det har medfört att starka ekonomiska intressen i USA har etablerat sig här i Sverige.

För några år sedan var det ett företag som köpte in sig i ett svenskt företag — Bally i Chicago. Det ligger numera på Bermudas, eftersom det finns transportförbud m. m. i Amerika. Man övertog aktiemajoriteten i AB Svensk Automatimport, som numera har bytt namn och kallar sig för Bally Scandinavia AB. Jag vill understryka hur svårt det är att kontrollera de här företagens vinster därför att de har ett system av dotterbolag, och dessa driver s. k. serviceverksamhet och ställer ut automaterna. De företagen har i sin tur folk som sköter automaterna och rouletterna. I dag råder den fördelningsprincipen att lokalinnehavaren får 50 procent och ägaren av automaten eller rouletten får 50 procent.

Jag har bett att riksdagens upplysningstjänst skall titta litet grand på de här företagens verksamhet, och det visar sig att Serv-O-Matic 1965/66 hade en omsättning på 340 000 kronor, och företaget lämnade då en rekordvinst på 235 682 kronor. Året därpå dubblade företaget i det närmaste sin omsättning till 630 000 kronor, men vinsten sjönk till 84 kronor. 1967/68 var omsättningen 1 570 000 kronor och man fick en vinst av 76 kronor; 1968/69 var omsättningen 4 544 000 kronor och vinsten 10 457 kronor, och 1969/70 var omsättningen 8 262 000 kronor och vinsten 10 136 kronor.

Automatimport AB hade 1967/68 en omsättning på ca 3 miljoner kronor och vinsten var hela 20 kronor; 1968/69 hade man lyckats öka omsättningen till 12 420 000 kronor och hade 497 kronor i vinst; 1969/70 var omsättningen ca 19 miljoner kronor och företaget gav hela 146 000 kronor i vinst.

Vinsten stannar ju inte i moderbolaget utan ligger i dotterbolaget, och det är verkligen hopplöst att kontrollera den. Jag vill tillägga att under den senaste tiden till detta land, från 1967 t. o. m. 31 juli 1971, har importerats spelautomater för 63,6 miljoner kronor. Inomhusspel av andra slag — där rouletter ingår — har man importerat för 50 800 000 kronor.

Med de vinstmöjligheter som finns har den här utvecklingen fört in element i verksamheten som man givetvis inte räknade med när lotteriförordningen kom till 1939 och inte heller när den lag kom till enligt vilken brott mot den förordningen skall bestraffas. Därför måste det ligga i samhällets intresse att på ett adekvat sätt skärpa straffen. Det måste nämligen vara helt orimligt att verksamheten med den nuvarande omfattningen — och den ökade omfattning som kommer att bli följden om ingenting görs — får medföra mycket stora sociala skadeverkningar. Dessa framgår inte minst av de rapporter man får från länsstyrelsernas socialkonsulenter, som har ett gott grepp om detta och får ta ställning till

olika sociala tragedier som inträffar på grund av spel. Tyvärr har det nu blivit likadant här som det tidigare var i Amerika; man har börjat dela upp landet i olika revir, där de olika företagen har s. k. gorillor som sköter verksamheten. Detta är bakgrunden till ingreppen på vissa spellokaler. Man kan med all sannolikhet räkna med att detta kommer att trappas upp.

Statsrådet säger i sitt svar, att det under senare tid har framkommit att verksamheten omfattar även narkotika och sprit. Det kan väl inte vara alldeles obekant att denna verksamhet har pågått under många år. Anser inte statsrådet att det med hänsyn härtill finns all anledning att vidtaga omedelbara åtgärder så att en skärpning av straffbestämmelserna kommer till stånd?

Det är inte justitiedepartementet utan handelsdepartementet som handlägger importfrågorna. Jag vill dock i det här sammanhanget framhålla, att det kan starkt ifrågasättas om vi skall tillåta en ohämmad import av spelautomater och rouletter, som inte har någon som helst funktion att fylla när det gäller förströelse. Det är här enbart fråga om hasard.

Jag vill liksom herr Hörberg understryka att det finns anledning att vidtaga ytterst skärpta åtgärder för att komma till rätta med förhållandet.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Jag vill först framhålla att rent personligen har jag den uppfattningen att normalt sett strängare straff inte är någon lösning när det gäller att komma till rätta med brottsligheten. Den regeln torde gälla för en stor del av de brott som begås i samhället.

Men jag vill genast göra den bestämda reservationen att när det gäller yrkesmässig brottslighet får en annan syn anläggas på ingripanden från samhällets sida. Jag kan inte se annat än att vi i nuvarande läge måste använda oss av möjligheterna till skärpta straff i sådana fall.

Interpellanten och herrar Bengtsson i Göteborg och Andersson i Örebro säger att svaret inte är positivt, och de kräver omedelbara åtgärder. Om man skall inför riksdagen lägga fram förslag om skärpning av straffbestämmelser, vilket är en ganska allvarlig åtgärd, måste ett sådant förslag vara väl underbyggt. Det torde inte vara obekant för talarna, att det tydligen råder någon tvekan bland de myndigheter, som närmast skall ge justitiedepartementet underlag för lagändring på det här området. Det föreligger inte i dag någon direkt framställning från riksåklagaren eller rikspolisstyrelsen med begäran om skärpning av straffbestämmelserna. Men jag känner till att dessa myndigheter har fått in ganska mycket material. När jag säger att jag skall begära in uppgifter från rikspolisstyrelsen och riksåklagaren beträffande omfattningen av dobbleriet och annan brottslighet i samband därmed, kan jag göra det i den förvisningen att de redan är i besittning av så mycket material att de bör kunna göra en bedömning och redovisa sin uppfattning om behovet av en straffskärpning inom ganska kort tid. Så snart som det materialet föreligger finns det möjlighet för justitiedepartementet att ta ställning och eventuellt omedelbart göra en hänvändelse till riksdagen.

Måndagen den
6 december 1971

*Om skärpta straff-
bestämmelser för
dobblers*

Herr HÖRBERG (fp):

Fru talman! Den är en kuslig aspekt på problemet som herr Andersson i Örebro drar upp när han påvisar det ökade internationella inflytandet. Jag har här papper på att överåklagaren i Stockholm i mars i år, dvs. för tre kvarts år sedan, påvisade detta för riksåklagaren.

Överåklagaren talar om den tydliga centraldirigering av dobblerverksamheten som sker. Man har vaktbolag med anställd personal, och man har kontakt mellan olika klubbar, där verksamheten är samordnad på något sätt. Vid en polisrazzia som gjordes på en spelklubb här i Stockholm i vintras var redan efter femton minuter andra klubbar informerade och utrymda. Det är ett slags början på samma dystra utveckling som man tidigare haft i USA. Man kan utan vidare säga att detta slödder — jag kallade det så tidigare och tvekar inte att upprepa det — är början till en framtida gangstermaffia i landet. Det har varit uppenbart så länge att jag inte kan förstå att riksåklagaren icke tidigare tagit ställning. Han har inte möjlighet att yttra sig här i riksdagen, men mot bakgrund av det material som riksåklagaren har borde det redan nu varit möjligt för statsrådet att ta ställning utan att avvakta ytterligare utredning.

Herr Geijer sade i likhet med mig att strängare straff inte alltid är lösningen för att komma till rätta med viss kriminalitet. När det som här är fråga om yrkesmässig brottslighet har han emellertid ett annat synsätt, och det tycker jag är riktigt. Jag har flera korta citat som visar att överåklagarna redan tidigare poängterat detta för riksåklagaren.

Sälunda säger överåklagaren i Göteborg redan 1969: "Både den, som yrkesmässigt säljer sprit på olovligt sätt, och den, som driver spelhåla, står nära det kriminella skiktet i landet — —."

Överåklagaren i Malmö säger också redan 1969: "Utövarna av denna verksamhet väger förvisso det ekonomiska utbytet av verksamheten mot det obehag en fällande dom kan medföra. Några moraliska hämningar bör man ej räkna med."

Överåklagaren i Stockholm säger 1971: "Dobblersbrottslighetens snabba utbredning är vidare av sådan art att man ej kan bortse från risken att kriminella syndikat bildas på spelvinsterna som ekonomisk grundval med fara för tilltagande organiserad grövre brottslighet. Det förtjänar även anmärkas att skjutvapen förekommer i stor omfattning på klubbarna."

Detta har alltså de tre överåklagarna sagt under åren 1969—1971 och noggrant redovisat skälen för sina påståenden. Det är således inget nytt problem. Det gick till och med så långt att rikspolisstyrelsen i december 1970 skrev till riksåklagaren och formulerade ett förslag till hur lagtexten borde ändras: "Lagtekniskt kan denna (straffskärpning) ske t. ex. genom att BrB (brottsbalken) 16 kap. 14 § kompletteras med en bestämmelse att om brottet är att anse som grovt, skall för grovt doblers dömas till fängelse i högst två år samt att vid bedömandet härav särskilt skall beaktas, om gärningen skett yrkesmässigt eller eljest i större omfattning."

Allt det material som riksåklagaren redan har och som statsrådet naturligtvis har tillgång till är enligt min mening tillräckligt underlag för en snabb straffskärpning. Jag har en bestämd känsla av att det här gäller att stämma i bäcken.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Fru talman! Man kan väl inte komma ifrån att man rent allmänt har bilden rätt klar över de förhållanden som råder på spelfronten. Nu säger statsrådet att när man fått in mer material så skall statsrådet överväga att återkomma till riksdagen.

Vidare säger statsrådet att strängare straff inte alltid är det som ger det bästa resultatet. I det här fallet är det emellertid otvivelaktigt så att det kommer att behövas. Men samtidigt kanske vi behöver en mer detaljrik skrivning vad gäller lagen om spel och dobbleri. Man kan väl förutsätta att det ständigt kommer att växa fram ny teknik när det gäller de olika spelautomaterna allteftersom elektroniken har börjat utnyttjas också när det gäller dem.

Då jag var över i Amerika för att studera problemet där och tog del av Rufus King's rapport, tog jag mig friheten att översätta avsnittet om "gambling" ur staten Illinois criminal law and procedur; den lagen är verkligen detaljerat skriven. Skall vi komma till rätta med det mesta av spelet här i landet har vi nog anledning att titta litet grand på de erfarenheter man har framför allt i det stora landet i väster, där man har ett verkligt problem med spel. Enligt utredaren Rufus King kunde konstateras att man spelade för lika mycket som de sociala utgifterna gick till i den federala budgeten.

Ifrågavarande lagtext innehåller en bra passus, som säger att den "som i hasardspel förlorat 50 dollar eller därutöver kan vid domstol väcka talan mot vinnaren om återfående av förlustsumman. Om förloraren underlåter att väcka talan mot vinnaren inom sex månader kan vem som helst därefter inleda rättegång mot vinnaren. Rätten skall då bestämma förlustsummans storlek och därefter utdöma tre gånger det sålunda bestämda beloppet."

Detta innebär naturligtvis också en ökad påfrestning för domstolarna, men enligt den erfarenhet man har där drar sig enormt många för att sätta i gång spel.

Vidare har man en bestämmelse som stadgar att den som gjort sig skyldig till hasardspel genom att delta i spel eller vadhållning ådöms böter om högst 500 dollar eller fängelse i högst ett år. För övrigt hasardspel stadgas böter om högst 5 000 dollar eller fängelse i 1–5 år.

Stränga straff utdöms för den som t. ex. ställer lokal till förfogande för hasardspel. Straffet skärps vid upprepat brott. Spriträttigheter o. d. dras in om i serveringslokalerna bedrivs hasardspel.

I den nuvarande situationen anser jag i likhet med de tidigare talarna att här behövs det snabba åtgärder för att få ett slut på den organiserade spelverksamheten i landet.

Med detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

§ 9 Ang. tillgången till personuppgifter från databanker, m. m.

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillgången till
personuppgifter
från databanker,
m. m.*

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillgången till
personuppgifter
från databanker,
m. m.*

Hagbergs (vpk) den 19 oktober framställda interpellation, nr 174, och anförde:

Herr talman! Herr Hagberg har frågat mig om regeringen är beredd att ta omedelbara initiativ för att 1. se över huvudprinciperna för nuvarande och planerade databanker och medverka till datateknikens utnyttjande i syfte att ge medborgarna insyn i och information om myndigheterna, 2. införa förbud mot sammanställning av detaljerad information på data om enskilda medborgare, 3. förbjuda försäljning av personuppgifter, 4. i allmän ägo överföra privata databanker innehållande personuppgifter.

ADB-teknikens utveckling under de två senaste årtiondena har skapat helt nya förutsättningar för behandling av olika slag av information. Under ett tidigare skede var det främst beräknings- och redovisningsarbeten som utfördes med hjälp av ADB-teknik. Mer avancerade system, som nu börjar tas i bruk, och utvidgade kommunikationsmöjligheter har gjort det möjligt att utnyttja ADB för kvalificerade administrativa uppgifter. Det har också blivit möjligt att skapa s. k. databanker, dvs. stora tekniskt avancerade ADB-system som gör det möjligt att mycket snabbt finna, välja ut, ställa samman och distribuera stora mängder information. Flera sådana system planeras och utvecklas nu inom statsförvaltningen. Som exempel kan nämnas det centrala personregistret, rättsväsendets informationssystem, det personaladministrativa informationssystemet och fastighetsdatabanken.

All hantering av information om enskilda personer medför — oavsett vilken teknik som används — problem med anknytning till vad som sammanfattande kan betecknas som privatlivets helgd. Klart är emellertid att dessa problem kompliceras och accentueras genom ADB-teknikens utveckling. Särskilt har möjligheterna att i databanker från skilda håll ställa samman och bearbeta mängder av information väckt behov av att ytterligare stärka skyddet för den enskildes privatliv. Frågan om sådana åtgärder är också föremål för behandling i statliga utredningar, bl. a. offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén och kreditupplysningsutredningen.

När det gäller ADB-teknikens användning inom den offentliga sektorn uppstår i första hand frågan om en lämplig avvägning mellan å ena sidan den i vårt land sedan gammalt gällande offentlighetsprincipen och å andra sidan behovet av sekretesskydd för uppgifter av ömtålig karaktär, bl. a. om enskildas personliga förhållanden. Offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén har i uppdrag att särskilt undersöka hur offentlighetsprincipen skall kunna tillämpas i fråga om ADB-material och vilka ändringar beträffande sekretesskyddet som ADB-tekniken kan göra nödvändiga. ADB-frågorna har av kommittén tagits upp med förtur.

Under sitt arbete har kommittén kommit till den uppfattningen, att frågorna om utlämnande av ADB-material från myndigheterna och användningen av det utlämnade materialet står i så nära samband, att de bör lösas i ett sammanhang. Den 27 maj 1971 fick kommittén och kreditupplysningsutredningen därför ändrade direktiv. Kommitténs uppdrag utvidgades till att avse hela frågan om lagstiftning rörande s. k. personorienterad ADB-information, dvs. frågan om sådan information

inte bara inom den offentliga utan också inom den privata sektorn. Enligt vad jag har inhämtat arbetar kommittén nu med sikte på att lägga fram ett betänkande i ADB-frågan under sommaren 1972. Kommittén har bl. a. nyligen sänt ut ett frågeformulär för att få belyst hur ADB-tekniken har använts inom den privata sektorn och vilken användning som för närvarande planeras.

En ADB-lagstiftning som täcker hela området förutsätter sannolikt grundlagsändringar. I sin helhet kan ny lagstiftning därför träda i kraft tidigast 1974. I avvaktan härpå måste enligt min mening utvecklingen av ADB-systemen hos myndigheterna ske med särskilt beaktande av de problem i fråga om den enskildes integritet som ADB-tekniken medför. Så har också redan skett. Som exempel kan hänvisas till den komplettering av sekretesslagen, som beslöts under vårriksdagen och som avsåg vissa uppgifter inom rättsväsendets informationssystem. För det planerade centrala personregistrets del har regeringen vidare, i samband med att uppdrag lämnades om det fortsatta utvecklingsarbetet, förbehållit sig att besluta om registrets användning. Strävan är att söka motverka en obehörig spridning av ömtåliga persondata. Att genom förbud söka hindra enskilda att samla och använda sådana data kan däremot inte vara en realistisk metod.

Vad jag hittills har sagt avser framför allt vad som nu görs och vad som förbereds för att hindra att ömtåliga uppgifter om enskilda kan spridas genom ADB-tekniken. En annan sida av problemet är frågan om ADB-systemen skapar säkerhet mot felregistreringar, läckor, datastölder, sabotage m. m. Chefen för finansdepartementet har nyligen tillsatt en utredning för att undersöka bl. a. dessa frågor. I direktiven för denna har framhållits vikten av att statsmakterna får ett avgörande inflytande på utvecklingen inom ADB-området.

I fråga om den privata sektorn nämns i interpellationen särskilt verksamheten på kreditupplysningsområdet. Frågan om insamling och bearbetning av information om de enskilda för kreditupplysningsändamål ligger inom kreditupplysningsutredningens verksamhetsområde. Utredningens arbete torde komma att redovisas i ett betänkande under första halvåret 1972. Innan utredningens material har lagts fram kan några åtgärder mot nu befintliga register — som knappast kan betecknas som databanker i den mening jag använt denna beteckning här — inte anses påkallade.

Jag vill också påpeka, att ADB-tekniken erbjuder särskilda problem på det internationella planet. Dessa problem har uppmärksammats både inom OECD, som främst har sysslat med de tekniska och administrativa aspekterna, och inom Europarådet, där förslag rests om en närmare undersökning av integritetsskyddsproblemen.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation. Statsrådets svar ger vid handen hur känslig denna fråga är för regeringen. Ty det är ju så att kontrollen över utvecklingen på dataområdet helt har sprungit förbi statsmakterna. Undfallenhet på tidigare stadier är orsaken till att samhället inte har kontrollen över

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillgången till
personuppgifter
från databanker,
m. m.*

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillgången till
personuppgifter
från databanker,
m. m.*

datautvecklingen i Sverige. Det står väl ganska klart att det är de privata kapitalistiska intressena som fått styra den svenska utvecklingen på det här området, när inte statsmakterna på ett tidigare stadium tog initiativ för att själva driva utvecklingen och etablera en statlig dataindustri som kunde användas i planeringen av en socialistisk ekonomi. När inte regeringen ville se denna möjlighet, fann det privata kapitalet det lämpligt att helt ta hand om utvecklingen. Det är främst utländska intressen som har styrt inriktningen av datateknikens utformning. Det är främst också militära och storföretags intressen som drivit fram utvecklingen i vårt land.

Tydligen skall makthavarna kontrollera de enskilda människornas förehavanden. Som exempel vill jag ta hur man i företagen använder datatekniken. Man sammanställer uppgifter om sina anställda. Man gör sjukstatistiker. Man går mycket närgånget in på varje individs närvarotid i arbetet. Med andra ord: med statistik följer man upp människornas beteenden, och mindre och mindre får människan göra ett omdöme om människan. Statistiska uppgifter får vara vägledande. Det har varit möjligt med hjälp av datatekniken. Jag vill bara påminna om att lönearbetarna inte har några möjligheter att kontrollera sina överordnade. Med datatekniken skulle detta kunna vara möjligt, men här är det ju helt och hållet en fråga om hur man ser på maktstrukturerna i ett företag.

Det är inte nog med att de som äger företagen leder och fördelar arbetet, utan de kan med statistik och metoder över huvud taget döma ut och slussa ut människor som inte anses lönsamma, arbetare som inte uppfyller de fordringar som företagsledningen ställer. I liden av arbetslöshet kan endast A-människor få arbete. Samhället får ta över de andra.

Den privata företagsamheten har alltid varit snabb att utnyttja tekniska hjälpmedel för att kontrollera människor. På arbetsplatserna har vi stämpelklockor och TV-kameror som kontrollerar varje arbetares prestationer. Det finns mindre och mindre utrymme för mänskliga arbetsplatser i dag. Jag vill även påpeka vilka möjligheter datatekniken kan få för en arbetare som av företagaren anses besvärlig. Genom datatekniken kan en sådan människa kanske bli helt spärrad från arbete.

I svaret från justitieministern kan jag inte finna att han på något sätt ifrågasatt nuvarande huvudprincip om informationssystemet: myndighet över medborgare, företag över arbetare. Min första fråga berör huvudprinciperna för informationssystemet, och det är beklagligt att justitieministern inte berör detta problem. Jag kan bara finna att det kommer att fortsätta som förut.

Vårt första exempel på ett statligt personregister är arbetsmarknadsstyrelsens. Huvudvikten läggs där vid registreringar över enskilda personer i stället för vid arbetsuppgifter, arbetstillfällen och nya arbeten. När man skall byta ett jobb, går man till den lokala arbetsförmedlingen, som efter en registrerings- och kontrollprocedur, något som man kan kalla en liten personlighetstest, fastställer en "intresseprofil". Den matas sedan in i datorn — observera att processen inte är omvänd, dvs. att den som söker jobb skall få välja en serie arbeten genom att själv lämna in detaljerade önskemål. Databanken skriver sedan ut en lista som kan passa vederbörandes "intresseprofil". Sedan får han välja i det förelagda materialet.

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillgången till
personuppgifter
från databanker,
m. m.*

Vad jag kan se finns det i dag ingen forskning eller planering som studerar datasystem och planläggningsmetoder ur arbetarnas synvinkel. Det finns heller ingen möjlighet för arbetarna att välja och vraka mellan arbetsköparna — om dessa har betalat låga löner, hur deras företag är uppbyggda, vilken arbetsmiljö som finns på företagen, osv. Detta vore för arbetarna och samhället ett ännu viktigare område för datatekniken att syssla med än att samla perondata i tid och otid.

Den andra frågan jag ställde gäller förbud för sammanställning av data, och den har mycket att göra med grundinställningen till hur datatekniken skall utnyttjas. Av svaret kan jag bara finna att någon åtstramning finns det ingen tanke på, vare sig på den offentliga sektorn eller den privata, och det hänvisas till utredningar.

Även på den tredje frågan är svaret att man inte väntar sig några avgörande förändringar. Hänvisningar görs också där till utredningar som sysslar med dessa frågor. Riskerna för att försäljning av persondata kan fortsätta under lång tid är påfallande.

Justitieministern svarade över huvud taget inte på frågan om att i allmän ägo överföra privata databanker som innehåller personuppgifter. Av tystnad med hänvisning till utredningar vill jag dra den slutsatsen att regeringen inte vill ta några initiativ på datafronten utan väljer att utvecklingen får framskrida tills man känner sig tvungen att lagstifta, och det gör man först i efterhand.

Men två orsaker är i alla fall klara. Kontroll över datateknikens utveckling och inriktning betyder kontroll över människor. De som har hand om statsmakten och det privata kapitalet i detta land är de som sitter inne med informationen och makten. Medborgarna har inte någon möjlighet att kontrollera sina företag och myndigheterna. Dessutom vill jag säga att om arbetarna skall styra utvecklingen och regeringen vill medverka till detta, måste teknikens rön noga kontrolleras av folkets flertal och inte av näringsliv, myndigheter och tekniker.

Redan nu eller i en mycket nära framtid kan myndigheterna eller företagen analysera Medelsvensson, ta reda på vilken inkomst han har, skatter, socialkostnader och bidrag. Man kan analysera om man vet förlustobjekt. Man kan kontrollera hans betyg, tester, personlighetsprofil. Man kan kanske titta på Medelsvenssons brottsbild — den kan snabbt gås igenom — och familjeförhållanden, och man kan göra en beteendeanalys. Det är med hjälp av på olika ställen i vårt land lagrade data som är mycket lätta att få, som detta sker. Men samme Svensson har ingen möjlighet att kontrollera vem som kontrollerar honom. Han har inte den hjälpen via data. Jag tror inte heller att det sekretesskydd som en utredning skall komma fram till kan bli tillräckligt. Lagstiftningen kommer i efterhand. Utredarnas målsättning är — vad jag kan se — inte att lägga fram ett förslag om att styra den framtida utvecklingen utan endast att mildra verkningarna av det som redan åstadkommits. Jag vill fästa uppmärksamheten på att alla existerande dataanläggningar är av ett visst slag, alla tjänar samma syfte — att öka effektiviteten, spara personal och öka profiten.

Den av AMS planerade databanken som jag tidigare nämnt är belysande. Det är inte företagen som skall utsättas för kontroll utan det

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillgången till
personuppgifter
från databanker,
m. m.*

är de arbetssökande. Annars vore det inte orimligt om samtliga arbetssökande fick reda på allt om arbetsmiljön där de eventuellt skall vistas i framtiden, om luft, buller, hygien, löner, arbetstakt osv. Men det sker inte. AMS har gemensamma intressen med stats- och privatkapitalismen som i högre grad vill ha skräddarsydd personal. Det måste också för kapitalisterna stå som genialt att AMS register kopplas ihop med försvarets — med tanke på alla de tester som man får genomgå i värnplikten. Denna koppling mellan datorerna och makthavarna innebär att en mängd databanker som skulle ligga i folkflertalets intresse inte existerar. Vi har ingen miljödatabank, som berättar för oss vilka fabriker som släpper ut gift i våra vattendrag eller skämd luft. Vi har ingen databank som analyserar maktstrukturen i vårt land. Vi har inte heller någon databank som berättar för oss sanningen om de produkter som företagen med hjälp av SCB tänker reklamera för i våra brevlådor.

Jag skulle till sist vilja fråga justitieministern: Finns det hos regeringen någon tanke på att förändra inriktningen av datatekniken?

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Vi hade en liknande debatt här i kammaren för en vecka sedan. Då var det herr finansministern som svarade, och den frågan vi talade om då gällde huvudsakligen de statliga databankerna. Svaret gick egentligen ut på att finansministern inte kunde ge besked om huruvida datorerna skulle komma före lagstiftningen eller lagstiftningen före datorerna, och det är faktiskt ett problem som vi håller på att diskutera här i dag också, fastän vi i dag talar mera om de privata, de enskilda, databankerna.

Vad denna debatt handlar om är integritet, ett ord som plötsligt fått en alldeles ny klang för oss, då vi plötsligt upptäckt att den kan bli hotad av en ny teknik. Men jag tror att vi får akta oss för att alltför mycket acceptera den väldigt defensiva definition på privatlivet som ofta kommer fram i dessa sammanhang. Det är som om man såg för sig människorna sittande i ett alltmer krympande revir där de till nöds kan kura ihop och hålla på med någon privat hobby; utanför lyser TV-strålkastarna allt starkare, och vartenda steg de tar utanför registreras. Lagarna skulle alltså vara ett slags vägg omkring ett område, där vi har vår integritet och där vi inte har något annat att göra än att hålla oss stilla och vara oss själva. Detta är inte att vara sig själv — det är att vara fånge. Sig själv är människan när hon påverkar andra, dvs. när hon samarbetar med andra, ställer upp mål, ingår förbund, uttalar sig så att folk hör det, ställer krav på samhället, tar ställning i små eller stora frågor och bildar opinion — även om det bara är tillsammans med några få andra.

Hur människan i den situationen påverkas av datatekniken är minst lika viktigt som hur den påverkar henne i hennes rena intimsfär. Även de böcker och tidningar hon läser, de föreningar hon tillhör, de vänner hon umgås med hör egentligen till hennes offentliga tillvaro, för det är de som gör det möjligt för henne att ingripa i offentligheten. Det är denna offentliga tillvaro lika mycket som hennes i egentlig mening privata som kan hotas av datorn. Och för att skydda den sfären i livet behövs offensiv, dvs. att man använder datorerna som offentliga nyttigheter för

att stärka medborgarnas enskilda sammanhållning och alla deras små eller stora eller kanske alldeles tillfälliga organisationer. För detta är det inte nödvändigt att avskaffa databankerna men att kontrollera och utnyttja dem.

Nu har vi i folkpartiet sedan flera år lagt fram mycket konkreta förslag om hur detta kontrollerande skulle kunna ske. Jag skall bara kort nämna dataombudsmannen, rätten för den enskilde att kontrollera uppgifter i privata och statliga databanker, regler om hur uppgifterna skall lämnas ut och rätt till skadestånd om de lämnas ut fel. På folkpartiets landsmöte i höstas krävdes också auktorisation av dem som sköter databankerna – inklusive naturligtvis de privata.

Det finns andra lagregler som i detta sammanhang har diskuterats, och det skulle, herr talman, vara ytterst intressant att få höra herr justitieministerns synpunkter på dem. Man kan ju t. ex. bestämma att alla uttag av näringslivet från offentliga databanker, som ju i vissa fall kan ha mycket legitima skäl, skall kontrolleras så att den som begär ett sådant uttag skall tala om vad han skall använda det till. Det skall alltså finnas någon instans som avgör om man får göra sådana uttag. Vidare har det talats om att alla uttag borde journalföras, att man bör följa upp vad som har skett med utlämnade data och att det bör finnas rejäla sanktioner vid missbruk. Och slutligen har också den idén framförts att man skulle kunna ha en sådan avgiftspolitik att man tog olika mycket betalt av olika användare. Sådana avgifter skulle i princip kunna tänkas vara prohibitiva i vissa fall. Om detta sedan går ihop med offentlighetsprincipen är en svår fråga, men kanske den måste övervägas.

Däremot är det nog svårt att säga att speciella enskilda data är så känsliga att de inte kan lämnas ut. I många fall är det uppenbart och står redan i lagen. Men det täcker inte alls verkligheten; känsligheten i det registrerade materialet har ofta väldigt litet att göra med hur känsligt ett enda speciellt datum är, utan det är den stora sammankopplingen som åstadkommer farorna. Och den dimensionen kommer man inte åt med alltför generella regler. Det måste finnas någon sorts myndighet som kan pröva från fall till fall och där man kan överklaga. En av våra dataexperter, Peter Seipel, har påpekat att det förmodligen är nödvändigt med ganska detaljerade rättsregler, annars kan det hända att viktiga intresseavvägningar blir en angelägenhet för systemfolk och administratörer och får sin lösning i ett teknokratiskt skymningsland.

Den typ av lagar som jag helt kort har skisserat ligger, såvitt jag kan se, inte fullständigt inom ramen för de direktiv som sittande utredningar har. Därför skulle det vara väldigt intressant att veta om vi kan vänta oss att dessa utredningar – det blir väl då främst offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén och kreditupplysningsutredningen – kommer att överväga också de typer av kontroll som jag här har nämnt och alltså inte slutför sina uppdrag förrän vi har fått en verkligt heltäckande lag mot alla sorters datamissbruk.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det är väl förklarligt att dessa frågor diskuteras så intensivt och har blivit föremål för så mycket intresse. Men när man vet

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillgången till
personuppgifter
från databanker,
m. m.*

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. tillgången till
personuppgifter
från databanker,
m. m.*

att regeringen har tillsatt olika utredningar och att vi i direktiven har försökt ta upp alla de aspekter på problemet som väcker oro hos människorna, får man inte begära att statsrådet som har stått för direktiven skall kunna ta ställning till problematiken innan utredningarnas förslag föreligger.

Herr Hagberg vill att jag prompt skall avge ett svar på frågan om vi kan i allmän ägo överföra de privata kreditupplysningsföretagen, men herr Hagberg vet ju att det står i direktiven för kreditupplysningsutredningen att den just skall överväga detta. Det är sannerligen inte en fråga som är så enkel att man kan besluta sig "på stubben". Herr Hagberg får väl förstå att man inte kan lämna något bestämt svar här förrän man ser skälen för och emot, när de redovisas av utredningen.

Jag tycker att herr Hagberg också målade i litet för grälla färger. Han sade att "man" kan ta reda på människors brottslighet och "man" kan ta reda på sjukdomar och det ena efter det andra. Vilken "man" kan göra det, herr Hagberg? Herr Hagberg vet väl att ömtåliga personuppgifter i dag är omgärdade av sekretessbestämmelser så att vem som helst ingalunda kan få tag på dem. När det gäller de farhågor som här målas upp för framtiden får vi väl hoppas att dessa utredningar skall kunna finna lösningar, så att vi kan få ett sådant skydd för integriteten som vi önskar.

Jag måste säga på samma sätt till fru Anér: Det går inte för mig att stå här och göra några förhandsuttalanden innan vi har haft tillfälle att se utredningarnas förslag och göra en bedömning av dem. Jag vill inom parentes nämna att det dock är ganska länge sedan vi tillsatte dessa utredningar. Fru Anér påtalade det stora intresset från folkpartiet, och det är väl bra, men regeringen har verkligen inte varit ointresserad för dessa frågor.

Jag kan alltså inte här ge några direkta svar på frågan om vad vi skall göra förrän dessa utredningar är färdiga. Man kan tycka att de har tagit god tid på sig, men så mycket har jag förstått av kontakterna med utredarna att det är mycket komplicerat att göra sådana avvägningar att vi å ena sidan kan få den nytta, som man onekligen kan få av datasystemet, men å andra sidan ändå så långt som möjligt kan bevara både offentlighetsprincipen och skyddet för den personliga integriteten.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Frågan är ju vilken inriktning man skall ha på teknikens användning. Det jag har frågat om är om regeringen har tänkt förskjuta denna, om den skall vara till nytta för arbetarna, eller om det skall vara som hittills så att regeringen får komma i efterhand med lagstiftningar.

Men frågan är också: Vilken användning skall man få ha av datorer här? Ta t. ex. de företag som gör statistik över arbetares sjukfrånvaro! Det är väl inte obekant för statsrådet – det har cirkulerat i pressen – att man kopplar ihop sociala bidrag, som människor tar emot, med deras frånvaro. Jag har själv frågat den som har presenterat den här saken, och han säger att tack vare datatekniken kan man göra dessa påståenden – som inte alls är analyserade utan bara gjorda på statistik. Det anser jag är en felaktig användning av datatekniken; den är väl ett tecken på den

maktstruktur vi har i samhället.

En annan sak som regeringen också kunde ha en mening om är en utveckling av datatekniken för att se över hur företagen sköter sig, för att se över den maktstruktur som är över människorna, för att se över hur företagen fungerar t. ex. i miljösammanhang. Jag är ganska besviken över att regeringen inte vill ta de initiativen.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. brotts- och
skadeutvecklingen*

§ 10 Ang. brotts- och skadeutvecklingen

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara fru andre vice talmannen *Nettelbrandts* (fp) den 16 november framställda interpellation, nr 209, och anförde:

Herr talman! Fru andre vice talmannen *Nettelbrandt* har frågat mig vilka slutsatser jag drar av de uppgifter som den senaste tiden har framkommit om brotts- och skadeutvecklingen och vilka åtgärder jag avser att vidta för att hejda brottsligheten och skapa trygghet för den enskilde.

Som framhålls i interpellationen har enligt föreliggande statistik antalet brott som har kommit till polisens kännedom under året ökat väsentligt i förhållande till motsvarande period under år 1970. Jag vill emellertid framhålla att ökningen har varit mindre markant under tredje kvartalet än under det första halvåret.

Brottsutvecklingen och andra orsaker har gjort det nödvändigt att förstärka polisens resurser under de senaste åren. Jag har vid flera tillfällen tidigare här i kammaren redogjort för omfattningen av dessa personella och materiella förstärkningar och skall inte nu upprepa detta.

Frågan om polisens resurser övervägs i det pågående budgetarbetet, och förslag härom kommer att föreläggas riksdagen i 1972 års statsverksproposition.

Jag har också framhållit tidigare att det är minst lika viktigt att åtgärder vidtas även inom andra samhällsområden. Som ett led i dessa strävanden har i dagarna tillsatts en kriminalvårdsberedning som skall se över kriminalvårdens mål och medel.

Fru andre vice talmannen *NETTELBRANDT* (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation.

Svaret är ju mycket summariskt. Det sägs att brottsutvecklingen framtvingat förstärkningar av polisens resurser och att redogörelser för detta vid upprepade tillfällen har lämnats i kammaren. Jag har en viss förståelse för att justitieministern inte än en gång vill göra en bred siffermässig summering av läget. Men jag hoppas att justitieministern också har förståelse för att detta ämne gång på gång kommer upp i kammaren, eftersom utvecklingen under senare år visat en mycket dyster bild.

Jag vill gärna med anknytning särskilt till den optimistiska beskriv-

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. brotts- och
skadeutvecklingen*

ningen av läget för det tredje kvartalet säga att om det blir bestående så är det ju lyckligt. Men i rikspolisstyrelsens petitaskrivning står bl. a. att sedan fjolåret har läget ytterligare försämrats. Över huvud taget andas den skrivelsen mycket stor pessimism. Men den har ju gjorts i augusti, så jag medger att det kan ha förekommit vissa förändringar. Läget i denna stund är dock fortfarande djupt oroande. Om vi här kan vara överens om det som en utgångspunkt för debatten, skall också jag söka bespara kammaren en mera omfattande sifferexercis.

Jag vill naturligtvis helt instämma i justitieministerns uttalande att brottsbekämpning inte bara är en fråga om polisens resurser. Det gäller också att vidta åtgärder inom andra samhällsområden. Men att tro att exempelvis den nyligen tillsatta kriminalvårdsberedningen skall ha något avgörande inflytande på de närmaste årens utveckling är naturligtvis alldeles för optimistiskt. Över huvud taget skall väl inte den beredningen syssla med förebyggande åtgärder.

Alldeles oavsett hur mycket man vill och kan satsa på s. k. andra åtgärder finns det väl ingenting som på kort sikt kan bryta en oroande trend som just en förstärkning av polisresurserna. Förstärkningen av trafikövervakningen under högertrafikåret 1967 visade vad det betydde för minskade trafikförseelser med en kraftig satsning. Den riksomfattande narkotikaaktionen 1969 blev ett lysande exempel på vad som kan åstadkommas genom en kraftsamling. Polisens narkotikaaktion då fick också en effekt på hela brottsligheten. Inbrotten gick ned 19 procent och kassaskåpskupperna med 37 procent.

Nu vet vi att checkbedrägerierna av naturliga skäl har minskat samtidigt som inbrotten starkt har ökat och att detta hänger samman med att narkotikaberoende personer måste skaffa sig pengar. Med hänsyn till att brottsligheten ökat har det enligt rikspolisstyrelsen inte varit möjligt att avdela lika stora resurser för narkotikabekämpningen som tidigare, och det i sin tur påverkar ju brottsligheten, och så är vi inne i en ond cirkel. Även om justitieministern vid flera tillfällen i riksdagen redogjort för läget, så har knappast den allmänna opinionen blivit lugnad. Och ingen kan ju säga att det bara är några uppskärade gamlingar eller eljest särskilt rädda personer som har blivit skrämda av den nya samhällsbilden. Nej, det är enskilda av alla kategorier och det är myndigheter och korporationer med stort kunnande på området som slår larm.

Jag har i min interpellation åberopat en skrivelse från Svenska försäkringsbolags riksförbund. Förbundet har pekat på sambandet mellan brottsutveckling och skadeutveckling och försäkringstagarnas premier. För att nå en lösning av en akut situation kräver man just förstärkning av polisresurserna. Sedan jag framställde min interpellation har Folksamchefen också tagit upp frågan, och han säger enligt Aftonbladet att inbrottsvågen i dag i storstäderna kan avläsas i chockhöjda premier på hemförsäkringar. Premien för en hemförsäkring i Stockholm har på två år måst höjas från 48 till 125 kronor. Han pekar också på att framför allt de lågavlönade inte kan få försäkringsskydd på grund av för höga premier.

Av julnumret av tidskriften Folkpensionären framgår det att Pensionärernas riksorganisation från många pensionärer har fått framställningar

om att vidta åtgärder som garanterar pensionärernas och andras trygghet. Och jag skall citera ett par stycken från den skrivelse som pensionärernas riksorganisation har ingivit till regeringen:

”Vi är också medvetna om den fruktan, som äldre människor lever i, när de varje natt kan vänta inbrott, överfall och misshandel i sin bostad och knappast heller vågar gå ut i samhället med risk för våldshandlingar mot dem och att deras små tillgångar skall stjälas ifrån dem. Vi vänder oss därför till regeringen och rikspolisstyrelsen och kräver att åtgärder vidtages, som ger människor trygghet mot våld och överfall.

För att nå den trygghet som erfordras måste bl. a. polisväsendet utbyggas och poliser placeras i bostadsområden och olika kommundelar. Dess uppgift att skydda individen och förebygga brott måste markeras kraftigare än vad som nu sker.” Och man slutar med en direkt hemställan till regeringen och rikspolisstyrelsen om åtgärder på rättssäkerhetens område, så att ”samhällets innevånare, äldre såväl som övriga, kan känna sig trygga i samhället både i sin egen bostad och vid vistelse på gator och offentliga platser”.

Ordförande i Pensionärernas riksorganisation är ju förre socialdemokratiska riksdagsmannen Axel Svensson, och jag kan bara beklaga att han inte fortfarande tillhör riksdagen. Man skulle väl då ha kunnat räkna med ett säkert stöd, efter hans erfarenheter i den här organisationen, för en kraftigare satsning på just polisresurserna.

Justitieombudsmannen har den 22 november i år i ett fall gjort ett uttalande, som har sitt intresse när det gäller dessa frågor. Jag tillåter mig att citera två stycken ur det uttalandet:

”Otvivelaktigt finns fog för påståendet att ordningen i Stockholms city – och för övrigt även i andra delar av staden – är otillfredsställande. Ofredande, våldshandlingar, skadegörelse och annan brottslighet förekommer på offentliga platser i en omfattning som oroar. Den som betecknar den allmänna säkerheten till liv och lem och till egendom som bristfällig saknar inte skäl härför. Det är ovedersägligt att många människor – särskilt kvinnor och äldre personer – känner otrygghet på gator och torg och i tunnelbanan. De är inte sällan helt enkelt rädda för att bli utsatta för övergrepp.

Den uppfattningen börjar bli alltmer utbredd att man från samhällets sida försummar att vidtaga åtgärder för att komma till rätta med förhållandena. Mot dem som härvidlag gör gällande att polisen faller undan för våld vill jag bestämt invända att det inte finns belägg för att polisen i sitt handlande skulle följa en linje som innebär eftergifter för våldstendenser. Att polisen inte alltid verkar i den omfattning och med kraft som är önskvärd för upprätthållande av ordning och säkerhet beror säkerligen i flertalet fall på bristande personalresurser.”

Jag vill också hänvisa till den rikspolisstyrelsens petitatskrivelse som justitieministern nu behandlar i budgetarbetet. Justitieministern tycker kanske att jag kunde ha väntat och sett vad som kommer ut av det arbetet. Nej, jag vill faktiskt just under pågående budgetarbete trycka på i förhoppning om att inte rikspolisstyrelsens äskanden skall bli föremål för den mer eller mindre hårdhänta hantering som de drabbats av under tidigare år. Det kan tyckas att budgetläget allmänt tvingar till en

restriktivitet. Det gör det alltid. Och självfallet är det också alltid nödvändigt med återhållsamhet och sparsamhet med offentliga medel. Men jag tror att man här måste hålla två saker i minnet. För det första har ändå länsstyrelserna prutat ordentligt på polischefernas yrkanden, och rikspolisstyrelsen har prutat på länsstyrelsernas. En ganska hård mangling har alltså redan ägt rum.

För det andra är frågan huruvida inte en förstärkning av polisresurserna i nuläget skulle vara en samhällsekonomiskt sett mycket lönsam investering. En obruten trend betyder ju bara allt större kostnader för samhället och för den enskilde. Av samtliga inbrottsstölden i bostad i Stockholm 1968 klarades 14,9 procent upp. Enligt uppgift från polisen överstiger den siffran nu knappast 10 procent. Om man vet att man i nio fall på tio klarar sig utan upptäckt vid ett inbrott är det väl inte så konstigt om detta blir en stor frestelse för dem som snabbt behöver pengar och som kanske redan förut varit inne på brottets väg.

Sedan vill jag också säga några ord om attityder. Vi kan besluta om åtgärder men inte om attityder. De är svårare att komma åt. Men de kan ändå vara betydelsefulla. Jag tror det är viktigt att vi inte tanklöst klassar människorna i samhället i "dom" och "vi", vi som står på den rätta sidan om lagen och "dom" på den andra. Hur ofta möter man inte tveksamhet emot människor som varit straffade! Det kan vara i ett arbete, i en bostad, på en resa, i ett umgänge eller i ett familjeband. På det sättet blir ju "dom" alltid "dom" på andra sidan lagen. Tänker vi inte radikalt om ända ned i botten blir en återanpassning aldrig möjlig. Den här klyvningen av människor blir ju ännu galnare, när t. ex. grova trafiksyndare och stora skattesmitare är socialt ganska accepterade, medan brott som i mycket mindre utsträckning rör liv och egendom blir hårt socialt fördömda. Här behövs verkligen hos oss alla ett omtänkande till större mänsklig jämlikhet.

Samtidigt är jag rädd för att mera onyanserade uttalanden om ekonomisk jämlikhet hos vissa människor skapat en minskad respekt för andras ägande utan att det varit avsikten hos någon av oss alla som har talat om detta. Jag tror att det vore nyttigt att på det sättet hyfsa debatten genom att klarare säga ifrån att åtgärder för en ekonomisk utjämning inte utesluter att andra människors rätt till förfogande över sin egendom måste respekteras.

Förändringar av de här attityderna kan ha sin betydelse i ett perspektiv som givetvis är ännu långsiktigare än för de sociala åtgärder som justitieministern berörde i svaret. Likväl bör de enligt min mening någon gång nämnas.

För dagen vill jag uttrycka förhoppningen att det budgetarbete som justitieministern nu är sysselsatt med leder till en verklig kraftsamling, så att rikspolisstyrelsen äntligen får de resurser som den anser sig behöva. Då tänker jag inte bara på den brandkårsutryckning som polisen huvudsakligen har fått ägna sig åt utan just på att det blir resurser över för patrullering o. d. Blir det inte möjligt att syssla med den förebyggande verksamheten kan inte trenden brytas. Det har också rikspolisstyrelsen tydligt varit inne på.

Sedan är det inte ur vägen att påpeka att om poliserna skall handla

med det psykologiska handlag som allmänheten kräver av dem, kan de inte få jobba hårt på övertid och vara pressade till det yttersta. Det är också en fråga om hänsyn till en personalkategori med en väldigt utsatt och känslig position.

Till sist, herr talman, tror jag att en radikal kraftsatsning, även om den i nuläget kostar pengar, betyder dels en ökad rättstrygghet men dels också att både herr Sträng och samhället får pengarna tillbaka med vinst.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Det är en väldigt väsentlig frågeställning som fru andre vice talmannen har tagit upp i sin interpellation. Utan att gå in på någon sifferexercis — alltså utan att fördjupa sig i siffror, vilket inte heller jag vill göra — kan man ju genom att bara titta på den allmänna utvecklingen när det gäller brottsligheten, den allmänna utvecklingen inom kriminalvården, komma fram till att läget är oroväckande.

Jag tycker kanske att det svar som justitieministern här gav var litet för summariskt, och det verkar som om man inom departementet tar en smula lätt på de här frågorna. Man hade väl väntat sig — trots att jag är medveten om att vi i januari kommer att få ett fullständigt förslag inför nästa år — ett mera skall vi säga långsiktigt svar på hur man ifrån samhällets sida skall tackla de här problemen, därför att vi är ju medvetna om att hur man än arbetar under det närmaste budgetåret är det här fråga om att på lång sikt bryta en brottskurva som ständigt har stigit sedan mitten av 1950-talet. Då är det alltså fråga om ett långsiktigt kalla det gärna kraftsamlande program.

Vi hade en arbetsgrupp för kriminalitetsprognoser, som förutsade att brottsligheten mellan år 1968 och 1975 skulle stiga med ungefär 22 procent. Det ger 3 procent per år. Av den preliminära statistik som finns tillgänglig vet vi att enbart under första halvåret i år har brottsligheten jämförd med första halvåret 1970 ökat med nära 20 procent. Vi vet även att tillgreppsbrotten som fru Nettelbrandt betonade också mycket beroende på narkotikautvecklingen har ökat ännu kraftigare.

Fru Nettelbrandt har berört JO:s rapport och situationen i tunnelbanorna. Man kanske kan tillägga den Köpmannaförbundets undersökning, som gjordes för ett knappt halvår sedan och som utvisar hur allvarlig situationen är för det stora flertalet näringsidkare i de olika cityområdena här i Storstockholm och där det visar sig att åtskilliga butiker under vissa timmar av dagen är blockerade på grund av att människor inte vågar sig in i dem. Narkotikalangning och annat förekommer utanför, och det är omöjligt för polisen att med nuvarande resurser stå till tjänst med en tillfredsställande övervakning.

Det är alltså inte bara fråga om stölder nattetid och även under dagtid, utan framför allt om att klimatet runt omkring i cityområdena är så otillfredsställande att människor inte ens vågar sig dit för att handla.

Fru Nettelbrandt berörde frågan om uppklaringsprocenten, och det är kanske den centrala punkten i hela frågeställningen. Vi talar mycket om allmänprevention, om att strafflagstiftningen skall verka brottsavhållande. Men så länge vi har en uppklaringsprocent som hela tiden sjunker och som nu är nere på drygt 20 procent i genomsnitt — den var 28,5 procent

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. brotts- och
skadeutvecklingen*

1968 och lär enligt rikspolisstyrelsen ha sjunkit ytterligare – och när vi vet som fru Nettelbrandt påpekade, att tillgreppsbroten i Storstockholm, lägenhetsinbrott och annat, har så låg uppklaringsprocent som 10, då är den rådande situationen sådan att man kan säga att brott lönar sig, och inte tvärtom. För det stora flertalet av dem som står i begrepp att efter kallt övervägande begå ett brott har den nuvarande låga uppklaringsprocenten en mycket stor relevans; däremot tror jag att straffets hårdhetsgrad för just det brottet har mindre betydelse.

Nu säger justitieministern att polisens resurser inte är det väsentliga. Nej, det är nog alldeles riktigt. Även kriminalvården spelar stor roll. Därvidlag är det glädjande att vi nu fått en beredning, även om jag inte tror att denna kan lösa de långsiktiga frågorna. Men det är i alla fall en beredning, som skall se över effektiviteten med olika behandlingsformer och avge förslag till en kanske något annorlunda fördelning av resurserna inom detta område.

Vi vet också att det behövs en effektivisering av narkomanvården för att få en ändring till stånd. Vi vet att det behövs sociala insatser och vi vet att det behövs attitydförändringar i samhället. Men vi vore väl bra naiva, om vi inte insåg att det framför allt gäller en satsning på polisen för att därigenom på kort sikt bryta den snabba uppgången. Uppklaringsprocenten är låg. Den brottsförebyggande insatsen är mer eller mindre borta från verksamhetsområdet, åtminstone i storstäderna, inte minst i Stockholm, och övervakningen är klart otillfredsställande. Rapporterna från allmänheten tyder på att det inte bara är gamla människor utan betydande grupper som känner otrygghet på allmänna platser.

Nu säger statsrådet att polisen har förstärkts. Jag vill inte gå in i någon sifferexercis men det räcker med att konstatera två saker. Vi har haft en arbetstidsförkortning, som slår fullt ut 1 januari 1972, som totalt sett innebär att polisen så att säga blir av med 681 tjänster. Under samma tid, dvs. arbetstidsförkortningsperioden, har man fått 688 tjänster. Det blir alltså plus 7 tjänster. Detta sker samtidigt som brottsligheten ökat mycket kraftigt och vi har fått ett nytt inslag i brottsligheten, nämligen narkotika som kommit de senaste fyra fem åren. Samtidigt har övertidsuttaget minskat, vilket för polisen som personalkår naturligtvis är tillfredsställande, eftersom många polismän, inte minst i storstadsområdena, tidigare drabbats av mycket hårda tjänstgöringar med mycket övertid. Dessa har man begränsat. En sammanläggning av dessa saker tror jag faktiskt visar att de totala personalresurserna för polisen under de senaste åren har minskat trots att man har fått ett antal nya tjänster. Det är naturligtvis inte tillfredsställande. Man har inte vidtagit de kraftfulla åtgärder för att förbättra övervakningen och öka uppklaringsprocenten som borde krävas i ett läge då brottsligheten hela tiden ökar.

Jag är fullt medveten om att justitieministern inte här kan tala om hur stor personalförstärkningen blir nästa år. Men vilka allmänna slutsatser drar justitieministern av denna mycket starkt stigande brottskurva? Om nu inte polisen får de resurser man har begärt, vilka andra åtgärder skall då på sikt bryta denna utveckling?

Fru Nettelbrandt berörde de ekonomiska problemen i ett större sammanhang och nämnde bl. a. försäkringsbolagens kostnader och

därmed hemförsäkringens ständigt stigande premier. Vad skulle en minskning av brottsligheten med exempelvis tio procent under ett par år innebära ekonomiskt för samhället? Har man försökt sig på en sådan analys? Det är klart att det är svårt att göra sådana beräkningar. Man får först ta in statens kostnader för polis, kriminalvård osv. Man får ta med socialpolitiska kostnader, sjukvårdskostnader på grund av brottslighet, förstörelse, stölder liksom även produktionsbortfallet för dem som i dag inte arbetar på grund av brottslighet. Jag tror man hamnar någonstans mellan fyra och fem miljarder kronor, en överslagsberäkning ger denna summa. Kan man på sikt begränsa brottsligheten med tio procent är det stora vinster att göra. Det verkar ibland som om alla dessa statistiska siffror, där det talas om att brottsligheten har ökat, att återfallsförbrytarna är många osv., inte räcker som argument, utan det måste tydligen in krassa ekonomiska siffror för att få de ansvariga i samhället att reagera.

Jag är alltså, herr talman, väl medveten om att det här icke är frågor som ensidigt löses genom ökade polisinsatser. Men jag tror det är fullständigt klarlagt av de erfarenheter vi har, både här i landet och utomlands, att ökade polisinsatser på kort sikt är det enda medlet för att begränsa den ständigt stigande brottskurvan. I dag har vi ingen förebyggande verksamhet att tala om. Vi har en bristfällig övervakning och dröser med olika ärende som ligger ouppklarade, utredningar som läggs ned och massvis med brott som aldrig anmäls. Detta är icke en tillfredsställande utveckling.

Jag vill sluta med att fråga: Om nu inte justitieministern kan tala om – vilket han inte kan – exakt vad polisen får under det närmaste året, hur ser han då på detta problem för den kommande femårsperioden? Vi har kanske mycket starkt begränsade möjligheter i år och för nästa budgetår att ge polisen mer pengar, men under en femårsperiod måste ju en prioritering finnas. Jag finner icke någonting av en sådan prioritering i det svar som fru Nettelbrandt fick på sin interpellation.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Diskussionen om hur vi skall komma till rätta med den omfattande brottsligheten i samhället har på senare tid undergått en viss förskjutning. Tidigare har det väl för människor som inte närmare tänkt över problemen förefallit naturligt, när man hört talas om brottslighet, att säga att den beror väl på att vi inte har tillräckligt många poliser, och så har man krävt fler poliser.

Det är ingen tvekan om att polisväsendet har förstärkts i betydande omfattning under senare år. Jag ville i mitt svar inte gå in på några siffror eftersom frågan har diskuterats flera gånger tidigare. Men när man hör kritiken att polisernas antal i samhället inte skulle räcka till, så får man först söka bilda sig en uppfattning om vi gör något fel i Sverige, om vi satsar för litet på polisväsendet. En jämförelse med länder som har en likartad struktur, dvs. de nordiska länderna, har visat att hur vi än vänder och vrider på det, om vi mäter hur mycket vi satsar per invånare, hur många poliser det finns på 1 000 invånare eller om vi mäter hur stor del av statsbudgeten som avsättes till polisväsendet, så satsar vi betydligt mer än de övriga nordiska länderna. Vi satsar t. ex. 125 kronor per invånare

på polisväsendet. Jag läste häromdagen en mycket intressant bok av en tidigare justitieminister i USA, Ramsey Clark. Vid en genomgång av alla statliga och federala utgifter osv. kom han fram till att man i USA, som vi gärna har velat tro är ett land där man satsar mycket på polisen, satsar 15 dollar per invånare, dvs. 75 kronor — vilket är ungefär detsamma som man gör i Danmark.

Då kan det sägas att det är gott och väl att vi satsar mer på polisen och har fler poliser per 1 000 invånare än de andra nordiska länderna, att våra poliser har en bättre teknisk utrustning när det gäller bilar, olika former av radioapparater osv. men att det inte är tillräckligt eftersom brottsligheten bara ökar och ökar.

Vi kan kanske inte här i dag föra en debatt om polisens statistik på anmällda brott, även om det skulle vara intressant och kunna ge en helt annan, nyanserad bild av brottsutvecklingen än den de föregående två talarna har gett. Men jag vill ändå åtminstone bemöta herr Wijkman, som säger att antalet anmällda brott skulle ha ökat med 20 procent under första halvåret i år jämfört med första halvåret föregående år. Det är riktigt att det totala antalet brott som kom till polisens kännedom under första halvåret i år var 17,3 procent högre än under första halvåret förra året. Tar man med tredje kvartalet kommer man emellertid ned till en siffra på 11,4 procent.

Det är dock mycket svårt att dra några slutsatser av sådan här klumpstatistik. Om man går in på de olika brotten för att se på de vanligaste, som oroar oss, och börjar med inbrottsstölderna, har det otvivelaktigt skett en betydande ökning därvidlag under loppet av de senaste åren; dessa brott innebär en belastning för försäkringsbolagen eller, rättare sagt, i sista hand för försäkringstagarna genom ökade försäkringspremier.

Men om man ser på de brott som allmänheten kanske intresserar sig mest för, nämligen våldsbrotten, blir statistiken helt annorlunda. Under hittillsvarande period i år har t. ex. vålds- och misshandelsbrotten ingalunda ökat, utan de har, enligt polisens statistik, minskat — för all del inte med mer än 1,5 procent, men det har i varje fall inte skett någon ökning.

Jag skulle också beträffande andra brottsgrupper ha kunnat visa hur man kommer fram till en mer nyanserad bedömning om man bryter ut statistiken beträffande dem, men de här båda huvudgrupperna kan kanske vara tillräckliga för att man skall kunna få klart för sig att det hela inte är så enkelt att man kan säga att brottsligheten bara ökar och ökar.

I det sammanhanget kommer man in på uppklaringsprocenten; också där får man göra en mer nyanserad bedömning. Uppklaringsprocenten är låg — dock inte så låg som här har sagts — när det gäller inbrottsstölderna. Det ligger väl i sakens natur, att det många gånger kan vara en hopplös uppgift för polisen att i efterhand ta reda på vem som gjort inbrott i en sommarstuga. När ägarna kommer dit på våren har det kanske gått flera månader sedan inbrottet skedde.

När det gäller de brott som oroar oss mest, nämligen våldsbrotten, är uppklaringsprocenten betydande. Där har 70–80 och i vissa fall beträffande de mycket grova brotten närmare 90 procent av fallen blivit

upplärade. Detta är väl det väsentligaste att lägga märke till, inte den låga uppläringsprocenten på en del förmögenhetsbrott, som kanske inte har så förfärligt stor betydelse. Jag menar inte att det inte finns skillnad på inbrottsstöld, men jag tänker på en del enklare fall av inbrottsstöld, där polisen av naturliga skäl måste säga sig att man inte kan göra mycket för att klara upp dem.

Jag tror att vi i dag har en polis, som är väl dimensionerad tekniskt och som även numerärt sett kommer ganska nära vad som är möjligt att satsa i ett land som vårt för att få ut det mesta möjliga av polisens verksamhet när det gäller brottsbekämpande. Man skulle kunna säga — som folkpartiet gjorde i våras — att vi skall ha 225 poliser ytterligare. Det skulle naturligtvis ha någon betydelse för utrednings och patrulleringsverksamhet, men om man ser på brottsligheten och de skador den åstadkommer i samhället har jag för min del den uppfattningen, att vi hittills har satsat för litet på den förebyggande verksamheten. Jag syftar här på det arbete som pågår inom justitiedepartementet och som hittills har avsatt kriminalvårdsberedningen.

Fru andre vice talmannen Nettelbrandt och herr Wijkman säger att det är ett arbete på mycket lång sikt. Det är inte så säkert. Kriminalvårdsberedningen går inte till ett område där ingenting är gjort. Under senare år har ett intensivt reformarbete pågått, varvid man har dragit erfarenhet av de undersökningar som gjorts beträffande personer som tagits in i fängelse. Vi vet i dag ganska mycket om det stora, låt mig kalla det normalklientelet. Det är i mycket stor utsträckning s. k. utslagna människor, fysiskt och psykiskt nedgångna människor med dålig skolutbildning. De har ofta börjat skolka och varit besvärliga i skolor, de saknar yrkesutbildning. En mycket stor del av de människor som tas in i fängelse har ingen yrkesutbildning alls.

Vi har av detta kunnat dra den slutsatsen att om vi utnyttjar anstaltstiden till att ge stöd och hjälp till förbättrad utbildning och annat får dessa människor en något större chans att klara sig efter frigivningen. Men vi vet också av erfarenhet att det är en mycket hög grad av återfallsbrottslighet. Det finns mycket att vinna om vi kan minska återfallsbrottsligheten. Jag har i likhet med herr Wijkman funderat över om det skulle gå att göra en kalkyl. Det lär väl inte gå, men det skulle vara angenämt om vi kunde resonera så här: Om vi satsar så och så många X kronor på en person som har någon vilja att klara sig i samhället, hur mycket sparar samhället på att han inte återfaller i brottslighet, vilket vi med 99-procentig sannolikhet kan säga att han annars gör? Det skulle vara mycket uppmuntrande, om man kunde göra en sådan kalkyl och lägga fram den först för finansministern och sedan för riksdagen. Det är tyvärr omöjligt att göra sådana beräkningar, och vi får nöja oss med att påvisa att insatser av den art som jag här antytt ger resultat, vilket vi i dag har erfarenheter av från viss yrkesutbildning som skett med fackföreningsrörelsens hjälp. Det vill vi bygga vidare på. Vi tror med hänsyn till pågående försöksverksamhet att det inte skall behöva ta årtionden att komma fram till konkreta resultat på detta område. Detta är — som bl. a. JO framhöll i det yttrande som fru Nettelbrandt åberopade — det viktigaste; det är det som ger resultat. Varje insats på kriminalvårdens

område som gör att en lagöverträdare inte blir återfallsförbrytare ger också i det långa loppet bland mycket annat polisen en viss lättnad. Polisen behöver ju inte ganska snart ta hand om honom igen.

Jag menar alltså att vi när det gäller brottsligheten skall sätta strålkastarljuset på den punkt där vi tror att vi kan göra de största insatserna. Då får vi lov att också sätta in våra resurser på det området. Under tiden är det klart att det finns mycken oro i samhället över brottsligheten, tyvärr i mycket hög grad underbyggd av tidningar som slår upp saker och ting på ett mindre tilltalande sätt.

Jag skall t. ex. ta upp fru Nettelbrandts hänvisning till Pensionärernas riksorganisation. Jag har skrivit en artikel för förbundets tidning, där jag försökt lägga dessa frågor till rätta. Det är nämligen inte så farligt att gå ut på kvällen vare sig i Stockholm, Malmö eller Göteborg. Låt oss anta att jag träffade en pensionär, som sade: "Jag hade i kväll tänkt ta en promenad på Sergels torg eller åka tunnelbana, men så kom en släkting och erbjöd mig göra en biltur. Vilket skall jag göra?" Då skulle jag svara: "Om man bara skulle ta hänsyn till de risker på olika områden som man utsätter sig för i samhället, så gå för all del ner på Sergels torg och i tunnelbanan, och sätt er inte i en bil." Det råder nämligen ingen tvekan om — vi har gjort de jämförelserna — att riskerna är större att åka bil än att vistas i Stockholm på kvällstid och nattetid. Det finns risker med biltrafiken. Det finns också risker nattetid i storstäderna, men utslaget på de enskilda individerna är det som sagt mycket farligare att åka bil.

JO har i sitt yttrande om förhållandena i Stockholm sagt det som fru Nettelbrandt citerade, men det hade varit intressant om fru Nettelbrandt också citerat den som väl bäst kan uttala sig om dessa förhållanden, nämligen chefen för ordningspolisavdelningen. Jag vill också citera samma yttrande av JO: "Vad till sist gäller påståendet i tidningsartikeln att ordningssituationen i Stockholms city förvärrats alltmer och att man kunde tala om ett terrorvälde i citykvarteren har chefen för ordningsavdelningen med bestämdhet hävdat att, ehuru cityområdet såsom känt erbjuder problem i fråga om ordningen, något förvärrat ordningsläge ej förelåg."

Det yttrandet tror jag man skall ta fasta på, för det kommer från en person som direkt står ansikte mot ansikte med de brottsproblem och de svårigheter som rimligtvis måste finnas i en storstad med det hopskrap av människor som det blir i en storstad och därav följande problem för polisen.

Jag vill till slut bara ta upp en fråga till som sammanhänger intimt med denna diskussion. Om vi skall kunna komma till rätta med brottsligheten måste vi givetvis ha en stark polis, vilket vi har, och vi skall naturligtvis fortsätta att bygga ut den. Det får vi ju visa i statsbudgeten när den kommer. Vi skall framför allt försöka minska återfallsbrottsligheten. Men i frågan om det skall lyckas vill jag knyta an till det som fru Nettelbrandt sade om allmänhetens attityder. Så länge en straffad person har svårigheter att få en bostad, har svårigheter att få ett arbete eller om han har fått ett arbete riskerar att mista det därför att arbetskamrater eller arbetsgivare är negativa till honom, kan vi inte komma till rätta med återfallsbrottsligheten.

Där vill jag bara avslutningsvis nämna att i våra ansträngningar inom departementet att komma till rätta med brottsligheten har vi i höst tagit kontakt med de stora fackliga organisationerna, Landsorganisationen och TCO, och då fått ett mycket kraftigt gensvar på vår appell att de skall medverka först och främst genom att bryta ner de negativa attityderna mot straffade personer och vidare hjälpa oss i våra strävanden att minska återfallsbrottsligheten genom att se till att personer som kommer ut från fängelser får stöd och hjälp med bostad och arbete under de första kritiska månaderna, då risken för återfall är särskilt stor.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag vill gärna knyta an till det sista som justitieministern nu sade och uttrycka min mycket positiva syn på de åtgärder som vidtas från justitiedepartementets sida. Jag tror att det därvidlag finns mycket att göra, och jag tycker det är en riktig väg man slagit in på. Jag har den uppfattningen att vi alla inte minst i detta hus har ett stort ansvar när det gäller att medverka till de attitydförskjutningar som initiativet från justitieministerns sida innebär.

Justitieministern sade vidare att det hittills har satsats för litet på den förebyggande verksamheten. Jag har inte talat om den nämnvärt därför att jag har den uppfattningen att vi är överens på den punkten. Det var därför jag inte heller ur JO:s yttrande citerade mer än just det som rör ordningen och polisens ansvar. Det finns ju även på den punkten en del sagt i JO:s yttrande, men jag har uppfattat det så att vi är överens om att där behöver göras mer.

Såvitt jag kan förstå är vi däremot inte överens när det gäller uppfattningen att vi här skulle kunna välja mellan olika alternativ eller att ta ett både—och. Jag menar att man har här inte möjlighet att välja mellan antingen—eller, utan satsningarna på de förebyggande åtgärderna behöver fortsättas — det är riktigt — och de behöver i hög grad intensifieras. Det håller jag med justitieministern om. Men det ändrar ingenting när det gäller just satsningen på ökade polisresurser. Det behövs dessutom. Jag är alltså inte fördenskull beredd att ta tillbaka något av de krav som jag i det hänseendet framförde i mitt första yttrande.

Sedan vill jag också när det gäller just citatet ur JO:s yttrande säga att alldeles självfallet har den som är chef för ordningsavdelningen i Stockholm stor sakkunskap på detta område. Men det citatet jag gjorde kommer faktiskt efter det citat som justitieministern gjorde, och det är JO som står för yttrandet, och han har, förmodar jag, sammanvägt olika uttalanden när han har gjort sin bedömning av frågan.

Om jag inte hörde fel, sade justitieministern vidare ungefär så att folk som inte har tänkt så mycket kring dessa frågor tycker att det är nödvändigt med mera poliser och därför begär fler sådana. Ja, jag känner inte detta som en anklagelse mot mig själv, eftersom jag självfallet inte är någon expert på detta område, men jag tycker däremot att det bl. a. är en anklagelse mot den högsta myndigheten på detta område, nämligen rikspolisstyrelsen. Den har ju i hög grad år efter år haft mycket starka krav på ökade polisresurser, och på det hållet måste man väl rimligen ha tänkt ordentligt i detta ämne så att man vet vad man säger.

Vidare nämndes pensionärerna, som enligt justitieministern kanhända var uppskrämda i onödan. Så långt vill jag gärna hålla med justitieministern att visst har det blivit något av en psykos i detta sammanhang, som gjort att människor blivit mera skrämda än vad man ibland kan tycka är befogat. Jag tror att det också hänger samman med de attityder som vi har.

Människor som rör sig i de områden vi betraktar som farliga ser ibland litet annorlunda ut och beter sig litet annorlunda, och därför tror vi att de är en potentiell fara, vilket de kanske inte är, och de är kanske inte heller brottslingar. Men ett faktum är väl att pensionärer och andra människor ändock har stor anledning till oro — för så pass mycket har ändå inträffat. Det är inte fråga om att hetsa upp dem, utan det är beskrivningar av verkligheten, som i sig själva har varit så pass kusliga att den här situationen har uppstått.

Man kan vidare självfallet göra jämförelser med andra nordiska länder. Om jag minns rätt gjorde justitieministern sådana jämförelser i den interpellationsdebatt som fördes i våras med anledning av herr Wiklunds i Stockholm interpellation. Anledningen till att det här görs en olika satsning vågar jag inte ha någon bestämd mening om. Men en sak är väl klar, nämligen att den myndighet som i vårt land är ansvarig på detta område har och under en lång tid har haft en mycket bestämd bedömning om ett ökat behov av poliser.

Jag vet inte om justitieministern menar att våra poliser och vår polisledning är ineffektivare än vad som är fallet i Norden i övrigt. Såvitt jag förstår har vi en alldeles skicklig och rationell polisledning i vårt land. Jag tror också att de enskilda poliserna med hänsyn till den verkligt svåra situation de har gör vad de kan göra. Men jag tror inte att de har möjlighet att arbeta så effektivt som de skulle göra, om de fick en möjlighet att verka under mindre pressande förhållanden.

Jag tycker att vi i detta hus har anledning att ta fasta på vad den ansvariga ledningen inom rikspolisstyrelsen anser om situationen, och där är man alldeles uppenbart oroad. Justitieministern säger att man skulle få en annan och mera nyanserad bild, om man mera ingående än vad vi har gjort i detta sammanhang studerade enskilda detaljområden. Jag tycker inte att detta stämmer med den bild som petitaskrivelsen ger.

Jag tror att jag redan i mitt första anförande nämnde att rikspolisstyrelsen uttalar att läget ytterligare försämrats sedan fjolåret. Man räknar i petitaskrivelsen upp vilken stor ökning av antalet brottsbalksbrott som man har registrerat. Över huvud taget andas hela denna skrivelse en stor oro. Man kan väl inte säga att de som skrivit detta är osakkunniga på området, vilka exempelvis skulle känna sig upphetsade av kusliga tidningsartiklar.

Att våldsbrotten har minskat — med en halv procent, tror jag att det var — är väl ändå en ringa tröst. Vi har ju varit uppe på en väldigt hög nivå tidigare. Och det som jag i dag särskilt tog fram var inte våldsbrott, rån och liknande utan just de brott som för människor med blygsamma inkomster, vanliga arbetande människor, åstadkommer egendomsförluster som de — om jag får återropa Folksamchefen — inte ens har möjlighet att genom försäkringar täcka risken för, eftersom försäkringarna är på väg

att bli alltför dyra.

Till sist, herr talman, tycker jag att det finns anledning att erinra om vad som framhållits från det ansvariga verket, nämligen att man inte har möjlighet att följa upp narkotikabekämpningen på det sätt som man skulle önska. Det skall vi alltså vara medvetna om, liksom om att man är klar över att vi kommer att vara utsatta för ett fortsatt hårt tryck från den illegala narkotikamarknaden även i Sverige.

De ökningar av polisresurserna som justitieministern nämnde i förbigående i sitt korta svar till mig är inte någon reell ökning. Jag tror att herr Wijkman redan har varit inne på det. Jag vill läsa in i protokollet vad rikspolisstyrelsen har sagt: "Med hänsyn till arbetstidsförkortningen har de utökningar av antalet polismanstjänster som skett under de senaste åren icke inneburit något egentligt nettotillskott." Det ger därför enligt min mening föga glädje att räkna i antal tjänster, som obestridligen har ökat, när man ändå vet att det på grund av arbetstidsförkortningen i realiteten har blivit ett tillskott lika med noll eller däromkring.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag vill börja med att ansluta mig till vad justitieministern och fru Nettelbrandt har sagt om attityderna i samhället. Det är självfallet utomordentligt väsentligt att vi inte förstärker ropen från dem som tror att man kan lösa dessa frågor med enbart utökade polisinsatser och strängare straff.

Det är välgörande att enigheten har varit så stor i justitieutskottet som den faktiskt varit om den framtida inriktningen av kriminalvården. Men jag tror att det är risk för att attityderna i samhället kommer att hårdna gentemot brottslingarna — eller vad vi skall använda för ord — ju mera brottskurvan stiger. Den situation vi har kan ju inte vara tillfredsställande, och många människor som kanske inte har tänkt så mycket på problemet och som inte är så insatta i den här problematiken drar ofta snabba och felaktiga slutsatser. Det är nog inte så underligt att förståelsen för en humanisering av kriminalvården är väldigt dåligt utbredd bland allmänheten. Det tror jag att vi alla har erfarenhet av från våra egna partiorganisationer.

Jag tror alltså att en stigande brottskurva är det sämsta medlet för oss som politiker att vända den här vad jag vill kalla ganska primitiva inställningen hos många ute bland folket. Där har vi ett ansvar, och vi kan inte förändra dessa attityder, såvitt jag kan se, om vi inte samtidigt får åtminstone en avstannande brottsökningsutveckling.

Nu säger justitieministern att kriminalvårdsberedningen bör kunna ge resultat snabbt. Det är naturligtvis glädjande att man ser så optimistiskt på dess arbete. Alla de studiebesök jag har gjort inom kriminalvården har väl snarare givit mig den erfarenheten, tyvärr, att det här är ett arbete på mycket, mycket lång sikt. Talar man med den forskare som följer det nu igångsatta Sundsvallsprojektet, så får man fram att även om vi i framtiden kan förmedla utbildning och skaffa arbete och bostad åt en tidigare straffad, så har vi kvar hela problemet med de känslomässiga relationerna till omgivningen och samhället i övrigt. Där kan vi aldrig, åtminstone inte med pekunjära insatser, göra någonting. Det är, i varje fall enligt

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. brotts- och
skadeutvecklingen*

forskarna själva, det kanske svåraste problemet. Jag är tyvärr inte så optimistisk som justitieministern om möjligheten att minska antalet återfallsförbrytare. Jag tror att det är en fråga på lång sikt. Det är självklart att vi skall satsa mer och mer på att effektivisera och humanisera kriminalvården. Det är en del av den brottsförebyggande verksamheten. Men den brottsförebyggande verksamheten ligger lika mycket på det polisiära området för närvarande — i övervakning och i efterspaning, så att uppklaringsprocenten kan ökas. Detta är alltså ett både—och, icke antingen—eller. Där vill jag verkligen understryka vad jag fru Nettelbrandt sade.

Justitieministern går in på polistätheten hos oss och i andra länder. Det är naturligtvis mycket svårt att göra sådana jämförelser. Jag är medveten om detta. För det första är de geografiska områdena något annorlunda, och för det andra är brottsligheten lägre i de länder som vi jämför med, och det kanske räcker som svar. Brottskurvan har gått snabbare upp i vårt land, och det gör att vi kanske får se litet allvarligare på denna fråga.

Om brottsligheten ständigt ökar och ökar snabbt, kan vi inte slå oss till ro, efter att ha fått veta att polistätheten är större här än i Danmark, Norge och Finland.

Det är inbrotten som ökar, säger justitieministern, inte så mycket våldsbrotten. Nej, det är riktigt, de grova våldsbrotten har icke ökat, utan de har minskat, men de icke så grova, alltså icke grov misshandel, som dock rubriceras som misshandel, har däremot ökat.

Jag är medveten om att det är farligt att dra snabba slutsatser av siffror som utvisar en dämpning eller uppgång under sexmånadersperioder. När det gäller uppklaringsprocenten har det flera gånger under de debatter som vi har haft under de senaste åren kommit fram antydningar om att statistiken över huvud taget när det gäller antalet brott icke är tillfredsställande. Om man gick in i statistiken mera noggrant skulle man, menar herr Geijer, få en annan och mera nyanserad uppfattning.

Det skulle vara intressant att få åtminstone en mera noggrann antydan om var bristerna ligger. Ty det är trots allt denna statistik vi använder oss av i den offentliga debatten. Det är den statistiken som justitieutskottet använder sig av, när man diskuterar och bedömer brottslighetsutvecklingen. Jag är medveten om att man lade om statistiken i slutet av 1960-talet. Men om vi jämför 1969, 1970 och 1971 skall den omläggningen inte spela någon roll.

Justitieministern slår fast att vi har en i stort sett numerärt väl dimensionerad polis. Då frågar jag: Pratar alla människor i nattmössan, när de säger att brottslighetsutvecklingen är oroväckande — alla organisationer, företag och enskilda, alla de enskilda köpmän, varav 27 procent var utsatta för inbrott under det senaste året i Storstockholmsområdet, nära 30 procent fått omfattande förstörelse antingen på fönsterrutor eller inne i butikerna? Jag kan fortsätta uppräkningsen: Fylleriförseelserna har varit mycket flitigt förekommande inne i och utanför butikerna, narkotikalangningen har varit flitigt förekommande. Detta gäller Storstockholm, men det ser antagligen ut på samma sätt i Göteborg, Malmö och andra storstadsområden. Pratar alla dessa organisationer och företag i

nattmössan? Har de fel när de kräver ökad bevakning, ökad övervakning? Är det så att flera poliser på kort sikt inte skulle kunna bryta kurvan eller åstadkomma en lindrigare ökning av takten? Här står uppgift mot uppgift. Man kan inte, som justitieministern, konstatera att vi har en väl dimensionerad poliskår, numerärt sett, och sedan så att säga inte kunna motivera detta. Om brottskurvan hela tiden stiger är det ett fel någonstans, och det är här jag spårar detta antingen—eller eller både-och.

Justitieministern har valt att lägga tonvikten vid kriminalvården, och det finns mycket som talar för att man skall lägga tonvikten där, men man får inte glömma bort den andra sidan.

Justitieministern sade på slutet att om det kom en äldre person till honom och frågade om han skulle åka bil eller gå ner på Sergels torg så skulle justitieministern råda vederbörande att gå ner på Sergels torg. Antingen kan man säga att detta bara är en illustration till hur farligt det är att åka bil, eller kan man dra den slutsatsen som jag själv gjorde, att vi talar helt olika språk. Ty har jag haft en äldre människa på besök — jag bor centralt i Stockholm — och vederbörande skall ta sig hem på kvällskvisten, så inte råder jag vederbörande att gå till fots eller ta kommunala kommunikationsmedel. Som förmodligen de flesta andra råder jag vederbörande att ta en bil.

Jag tror att justitieministern avfärdar problemen litet för lätt och att det är farligt att dra sådana paralleller som han gjorde.

Men, herr talman, grundfrågan står kvar. Fru Nettelbrandt och jag anser liksom justitieministern att kraftfulla insatser skall göras för att få en effektivare och humanare kriminalvård. Vi behöver en koppling med de socialpolitiska insatser som samhället gör i övrigt. Vi behöver förändra attityderna i samhället till de straffade och över huvud taget till brottsligheten som fenomen. Men vi behöver dessutom ökade resurser åt polisen för att om möjligt vända brottskurvan. Herr justitieministern tycks vara nöjd när det gäller polisens nuvarande situation och anser tydligen att den mycket starka uppgång i olika typer av brott som vi sett under senare tid inte är oroväckande. På annat sätt kan man inte tolka justitieministerns två inlägg.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Wijkman kopplade ihop två saker: Frågan om hur stor poliskår vi skall ha och vilken utrustning den skall ha samt brottskurvan. Hur vet herr Wijkman att det beror på hur många poliser vi har om brottsligheten förändras? Det vet vi i själva verket väldigt litet om. Det är klart att om vi har fler poliser blir fler brott uppklarade, och det är också tänkbart och troligt att om vi har fler poliser i vissa tunnelbanestationer drar sig skumma element därifrån. Men om man tror att deras brottsbenägenhet upphör därför att vi har fler poliser är man ute på mycket osäker mark.

Det är nog egentligen ingen motsättning i princip oss emellan. Jag har inte sagt antingen—eller, polis eller kriminalvård. Det är självklart att det är fråga om både en stark polis och en effektiv kriminalvård. Men enligt min uppfattning har diskussionen alltför mycket kommit att röra sig om fler poliser när vi diskuterar hur vi skall minska brottsligheten, och man

har inte ägnat samma intresse åt de insatser som bör kunna göras från samhällets sida, från skola och barnavård och fram till – om insatserna ändå inte har givit resultat – vad man kan göra inom kriminalvården för att hindra återfallsbrottslighet.

När fru Nettelbrandt och herr Wijkman ändå återkommer och säger att det viktigaste på kort sikt är att vi ökar antalet poliser återopar de rikspolisstyrelsens petita som ett argument. Och det förstår jag att de gör – det är mycket starka skrivningar som förekommer där. Jag vill beträffande det säga att det är väl klart att varje verkschef vill ha så stor personal som möjligt. Det är inte bara rikspolischefen som framför önskemål om ökad personal långt utöver vad som är ekonomiskt möjligt – det gäller de flesta. Och det är väl inget ont i det, de vill försöka att så mycket som möjligt se om sitt hus och sedan får andra avgöra vad som med hänsyn till våra ekonomiska resurser är möjligt att genomföra.

Sedan återkommer fru Nettelbrandt också till frågan om pensionärerna och medger att det i någon mån förekommit överdrifter. Ja, fru Nettelbrandt, enligt min uppfattning skulle vi alla kunna göra mycket om vi hjälptes åt att tala om hurudan verkligheten är. Den är inte sådan som den ofta ter sig i tidningarna.

Vi såg häromdagen i en stor eftermiddagstidning i Stockholm några braskande rubriker om att poliserna i Stockholm flyr våldet. Där fanns uppgiften att under detta år skulle i Stockholm icke mindre än 174 poliser ha måst söka sjukhusvård på grund av våld som de hade utsatts för i tjänsten. Det var en fruktansvärt alarmerande siffra, allra helst som det finns en del tidigare statistik att jämföra med. Vi tog genast reda på hos polisen hur det förhöll sig med dessa siffror. Ja, verkligheten var att 174 poliser hade råkat ut för någon form av våldshandling, från enklare sparkar och slag till litet svårare våld. Men det var bara 14 av de 174 som hade behövt ta sig sjukledigt, och dessa 14 svarade för totalt 93 sjukdagar. Två av dem hade fått sådana skador att de vardera måste vara borta 26 dagar – alltså två beklagliga fall av grovt våld mot polisman – medan de övriga 12 i gruppen och de 160 endast hade råkat ut för, låt oss säga olycksfall i arbetet, något som förekommer inom många andra yrken och av ännu svårare art; polisens olycksfallsrisker hör inte till de största i samhället.

Jag tar upp det här därför att det är ett bra exempel på hur man skrämmer upp allmänheten, när man på detta sätt lämnar fullkomligt felaktiga uppgifter. Polisen försäkrade att den hade lämnat denna tidning korrekta uppgifter – men lika väl skriver man så som jag här omnämnde.

Jag tycker i själva verket, efter de inlägg som fru Nettelbrandt och herr Wijkman har gjort, att det ändå bör finnas en god grund för att vi skulle kunna vidga förståelsen för att det i dagens läge måste göras en prioritering av begränsade resurser. Vi kan ju aldrig tänka oss att avsätta så mycket av samhällets utgifter att de skulle kunna täcka alla önskemål både på polisens sida och på kriminalvårdens. Jag har kommit till den uppfattningen att vi skall göra ett både–och men att vi har mycket att vinna om vi satsar mera på kriminalvården. Jag tänker då inte i första hand på det ord som herr Wijkman använde men som jag själv tycker mycket illa om: att ”humanisera” kriminalvården. Det låter vackert, men

det är i sista hand för vår egen skull, med andra ord för allmänhetens skull, som vi vill göra dessa insatser. Kan vi med den förståelse, som man åtminstone till dels har visat i den här debatten, få hjälp med att förändra människornas attityder på detta område, tror jag att mycket skulle vara vunnet.

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. brotts- och
skadeutvecklingen*

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det är klart att alla verkschefer slåss om pengarna och vill ha så mycket som möjligt; i det fallet är det väl ingen skillnad mellan rikspolisstyrelsens chef och andra. Men det finns nog en skillnad: det är inte alla verkschefer som kan peka på att man på kort sikt kan få en verkligt god utdelning även i ekonomiskt hänseende, men det tror jag på här.

Jag skall inte, herr talman, fortsätta den redan rätt långa debatten. Jag utgår från att vi ganska snart kommer att få en fortsatt debatt i riksdagen, inte minst sedan justitieministern mera än i den antydning som gavs nu har avslöjat inställningen till de här frågorna.

Jag vill, herr talman, sluta med att läsa en mening, fortfarande från rikspolisstyrelsens skrivelse. Jag tycker att den kan vara dels en god avslutning, dels en god ytterligare rekommendation i det arbete som justitieministern håller på med. "Man kan därför påräkna en fortsatt stigande brottskurva, om inte polisen tilldelas väsentligt ökade resurser som gör det möjligt att hejda brottsutvecklingen."

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Inte heller jag skall ytterligare förlänga den här debatten mer än någon minut.

Som slutfacit kan man väl säga att herr justitieministern inte ger särskilt mycket i varje inlägg. Interpellationssvaret gav inte mycket mer än att vi hade fått en kriminalvårdsberedning. I de båda senare inläggen har väl fru Nettelbrandt och jag, såvitt jag uppfattat, fått en hel del erkännanden av att situationen är oroande, att vi nog bör kunna komma överens i framtiden om att det gäller satsningar på både kriminalvården och socialpolitiken och på den typ av brottsförebyggande verksamhet som polisen utför. Därmed är väl ganska mycket vunnet. Om det sedan kommer att resultera i en enig riksdag när vi i vår skall behandla de här olika anslagen är en helt annan sak.

Genom att vi får fler poliser upphör givetvis inte brottsbenägenheten hos dem som då tillfälligt avhålls från att begå brott. Men den typen av resonemang, herr Geijer, är ju litet farlig. Har man konstaterat det, skulle man i stort sett kunna ta bort alla poliser och fortfarande med kriminalpolitiska medel försöka få bort alla tankar på brottslighet hos våra medborgare. Det tror jag är en utopi.

Men låt oss konstatera att vi är överens om att det behövs insatser på båda områdena, att utvecklingen är oroande. Därmed tycker jag i alla fall att debatten har givit något mycket positivt.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. verkställig-
heten av dom eller
beslut rörande
vårdnad m. m.*

§ 11 Ang. verkställigheten av dom eller beslut rörande vårdnad m. m.

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Sjöholms (fp) den 17 november framställda interpellation, nr 214, och anförde:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat mig om inte större hänsyn bör tas till barnets egen vilja vid verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad och om det mått av våld som kan komma till användning i sådant fall får överstiga gränsen för vad som allmänt sett markerar skillnaden mellan tillåtna och straffbelagda metoder vid barnuppföstran.

Enligt lagstiftningen om verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad om barn skall frågan om verkställigheten av vad rätten bestämt om vårdnad avgöras av länsrätten. Innan länsrätten förordnar om verkställighet kan särskilda åtgärder vidtas för att den som har hand om barnet skall frivilligt fullgöra vad som åligger honom. Länsrätten kan förelägga vite eller, om det är nödvändigt, besluta att barnet skall hämtas genom polismyndighetens försorg.

Har barnet fyllt 15 år får verkställighet inte ske mot barnets vilja om inte länsrätten finner det nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. Detsamma gäller om barnet ännu inte fyllt 15 år men nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt.

I vissa fall kan länsrätten vägra verkställighet. Så är fallet om det är uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan domstolen avgjorde vårdnadsfrågan och det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att ta upp frågan om ändring beträffande vårdnaden eller umgängesrätt.

Om länsrätten har förordnat om hämtning skall åtgärden genomföras på ett så skonsamt sätt som möjligt för barnet. Sålunda skall ledamot av barnavårdsnämnden eller tjänsteman inom barnavården och, om möjligt, läkare vara närvarande. Om barnet på grund av sjukdom inte bör flyttas eller om annat hinder möter, skall hämtningen uppskjutas.

Frågan vilken hänsyn som bör tas till barnets egen vilja diskuterades ingående vid lagstiftningens tillkomst. Det framhölls därvid att den i lagen angivna åldersgränsen, 15 år, är att anse som en riktlinje för bedömningen och inte som någon absolut gräns. Första lagutskottet underströk sålunda i sitt utlåtande att det inte sällan torde finnas anledning att beakta en väl utvecklad tolvåringar vilja, om barnet bestämt motsätter sig att flytta och det inte är till skada för barnet att stanna där det är.

Som framgår av det anförda är det lagens utgångspunkt att överflyttning av barn om möjligt skall ske på frivillighetens väg. Om försök till överflyttning på frivillighetens väg misslyckas, finns som framgått särskilda garantier för att förrättningen kan genomföras så skonsamt som möjligt för barnet. Uppenbarligen måste dock tvångsmedel stå till förfogande även om det är angeläget att såvitt möjligt undvika att ingripa med fysiskt tvång. Givetvis får inte användas mer våld än som är försvarligt med hänsyn till omständigheterna.

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret, som ju är en korrekt redovisning av rättsläget men kanske inte direkt något svar på de frågor jag ställt. Över huvud taget är väl statsråden väldigt obenäga att ge uttryck åt personliga meningar — de gömmer sig gärna bakom lagtext och författningsbestämmelser — och det är kanske rätt naturligt och inte mycket att bråka om. Men vad jag ville komma åt med interpellationen var ju om justitieministern finner att allt är i bästa ordning som det nu är och inte kan bli bättre, och indirekt får jag väl tolka svaret så, att det är justitieministerns uppfattning.

Låt mig sedan också utan omsvep betyga att det här är väldigt besvärliga frågor att lagstifta i, och ännu värre är det givetvis att verkställa besluten. Svårigheten börjar väl med domstolens avgörande av vårdnadsfrågan, och i det sammanhanget vill jag gärna understryka att domstolarna givetvis gör sitt bästa och sitt yttersta för att få fram ett riktigt beslut. Jag tror inte att det skall behöva råda något tvivel på den punkten, men det finns — som vi vet — ett visst organiserat missnöje på det här området. Om det emellertid i de flesta fall är så att modern får vårdnaden om barnet, så är det väl bara en spegelbild av samhällsstrukturen så som den fortfarande är beskaffad, alltså att det vanligen är modern som är bunden vid hemmet och därför av rent praktiska skäl får vårdnaden. Vi är ju på väg mot en utjämning på det området, och det kommer väl i framtiden också att bli en jämnare fördelning av vårdnadsrätten, så mycket mer som förhoppningsvis och dess bättre en kommande lagstiftning kommer att fästa den avgörande vikten vid barnets bästa, oavsett vilken av föräldrarna som kan anses vara mest vållande till att äktenskapet kapsejsat.

Jag har, herr talman, uppehållit mig vid de här kanske litet perifera tingen därför att jag vet att man har spekulerat i att det i denna interpellationsdebatt skulle bli en plädering för en av parterna i vårdnadsfrågorna från min sida. Något sådant tänker jag förvisso inte ge mig in på, och jag tycker faktiskt att generella ståndpunktstaganden här ofta blir rätt bedrägliga. Det som allmängiltigt kan sägas i alla sådana här fall är väl att det blir barnet som oförskyllt får lida för föräldrarnas fiendskap och prestigebegär, och det skulle kanske rent av finnas utrymme för en barnens rättsförening i detta sammanhang.

Men över till de konkreta frågorna!

Jag frågar först om man inte borde ta större hänsyn till barnets egen vilja vid val av hemvist. Lagstiftarna har ju, som justitieministern riktigt påpekade i svaret, ingalunda varit kallsinniga när det gäller barnets uttryckta vilja, och efter fyllda 15 år får barnet alltså i princip självt bestämma, bara det inte strider mot barnets eget bästa. En sådan reservation är naturligtvis nödvändig. Men kunde man inte tillämpa samma regler generellt i alla de fall där man kan utläsa en bestämd vilja hos barnet? Kan man inte koppla in en barnpsykologisk expertis som väl skulle vara kapabel att efter en grundlig prövning verkligen fastställa vad barnet innerst inne vill. Varje reducering av antalet fall med sådan här upprörande hämtning av barn som sätter sig till motvärn vore ju en framgång.

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. verkställig-
heten av dom eller
beslut rörande
vårdnad m. m.*

Då är alltså utgångspunkten för mig att vi skulle kunna vara eniga om att barnets bestämda vilja bör respekteras och att en av föräldrarna får finna sig i att hänsynen till barnets bästa blir helt och hållet avgörande och ges företräde framför alla andra hänsyn. Jag undrar om vi kan vara överens om det, herr statsråd.

Min andra fråga gäller det mått av våld som polismyndigheten får lov att använda vid hämtning av barn. Genom att följa min rekommendation nyss skulle man kanske kunna få ned antalet sådana fall, men de kommer naturligtvis aldrig att kunna helt elimineras. Numera är vi ju i det här landet glädjande nog överens om att allt våld, alla våldsmetoder i form av aga eller vad det än kallas, skall mönstras ut vid fostran av barn. Min fråga är då, om polismyndigheten vid hämtning av barn får överskrida de normer som annars generellt gäller. Justitieministern säger i svaret, och det är kanske litet kryptiskt: "Givetvis får inte användas mer våld än som är försvarligt med hänsyn till omständigheterna." Men kan då omständigheterna vara sådana att våld, som normalt skulle ha varit straffbart, kan brukas mot tredskande barn?

Enligt min mening är det viktigt att få ett auktoritativt uttalande på den punkten, till ledning för dem som har det föga avundsvärda uppdraget att verkställa dessa förrättningar och kanske också för att stilla den undran som i dessa intensivt debatterade fall behärskar svenska folket. Var går alltså gränsen för det våld som polismyndigheten får använda vid hämtning av barn?

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Det har säkert inte varit lätt att skriva lagtexten på detta område. Det ligger också i sakens natur — på grund av de omständigheter som herr Sjöholm här angivit — att vi kan finna riktiga formuleringar i lagtexten, men när det gäller en så ömtålig fråga som hämtning av ett barn blir det hela ytterst beroende på de människor som skall verkställa beslutet.

Herr Sjöholms senare fråga gällde huruvida man inte skulle kunna fästa större vikt vid barnets egen vilja än vad som har givits uttryck åt i lagtexten och i förarbetena till lagen. Herr Sjöholm ville att man skulle försöka utreda barnets egen vilja och att den sedan skulle vara gällande. Men sedan tillfogade herr Sjöholm själv, om jag inte hörde fel, att man också måste beakta barnets bästa. Redan där har vi alltså en reservation och en mycket svår avvägning, som måste göras av vederbörande myndighet.

Jag har ingen praktisk erfarenhet av hur det går till i sådana här fall. Man läser i tidningarna och försöker bilda sig en uppfattning, och jag kan förstå att det är nästan omöjligt att komma längre än vad som sagts i lagtexten och i förarbetena till lagen. Och jag tycker, att när det gäller herr Sjöholms synpunkt att vi i största möjliga utsträckning skall ta hänsyn till barnets egen uppfattning kan vi inte få några striktare regler än de som redan finns.

Sedan klagade herr Sjöholm över att statsråd så ogärna ger uttryck för sin personliga mening. Men, herr Sjöholm, det är knappast så att vad ett statsråd säger här i riksdagen kan anses vara en rättskälla vid tolkningen av en bestämmelse i en redan antagen lag; möjligen kan det vara det när man diskuterar en lag som skall antas.

Herr Sjöholms andra fråga gällde de — som man får hoppas mycket sällsynta — situationer då våld behöver tillgripas. Det är självklart att de allmänna reglerna i samhället om när det är förbjudet att använda våld också är tillämpliga i sådana fall som vi här diskuterar. Jag kan inte komma till någon närmare precisering, herr Sjöholm.

Herr SJÖHOLM (fp):

Fru talman! Bara ett par ord. Jag vill ingalunda påstå att denna lagstiftning är dålig. Tvärtom. Jag tror, som jag sade, att lagstiftarna här verkligen har gjort sitt bästa av en svår uppgift. Lagen är faktiskt ganska ömsint när det gäller att ta hänsyn till barnet självt, som annars lätt blir lidande i upprörande stor utsträckning. Men ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Det var också det jag menade med vad jag sade om statsrådets personliga uppfattning. Ibland skulle man vilja höra ett statsråd ge uttryck för en egen mening och sin vilja att med sikte på den få en ändring till stånd i framtiden; alltså ett litet djärvare grepp. Den frågan lämnar jag emellertid därhän.

Som jag också sade vill jag att större hänsyn tages till barnets egen vilja, men naturligtvis alltjämt med den reservationen att det kan finnas fall där detta skulle vara stridande mot barnets eget bästa. Det är alldeles klart, och det gäller även barn på 12–15 år. Men kunde man inte tänka sig att länsrätten i alla tvistiga fall kopplade in barnpsykologisk expertis? På det området har man nått ganska långt, och kanske skulle en barnpsykolog kunna få fram vad barnet innerst inne vill. Det kan vara väldigt svårt att utröna, därför att det förekommer oftast påverkan från någon av parterna. Tyvärr vet vi att man slåss om barnen, så att hårtestarna ryker — det är faktiskt väldigt upprörande — och det kan som sagt vara en påverkan från en av parterna. Men jag tror att tillgång till barnpsykologisk expertis skulle kunna vara värdefull i alla sådana fall.

Om man därigenom skulle kunna ganska objektivt fastslå att vad barnet innerst inne vill är att stanna på det ena eller på det andra stället, borde man ta stor, ja övervägande hänsyn till det.

Jag förstår också att polismyndigheten — som väl är här de här otäcka förrättningarna överflyttats från kronofogdemyndigheten till polismyndigheten — är mer eller mindre tvingad att genomföra förflyttningarna, det var därför jag ville ha in frågan, om man då kan tillgripa våld som är större än som annars får användas mot barn. Polismyndigheten får ju tillgripa våld mot vuxna människor, men det är bara i de fall då dessa har gjort sig skyldiga till brott eller till en ordningsförseelse eller något annat och måste tas om hand. Men här gäller det barn som inget ont har gjort. Där ligger skillnaden. Då borde man iaktta den begränsning i fråga om våld som gäller generellt vid fostran av barn.

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. genomföran-
det av skogsvårds-
program för
Norrbottens län*

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Jag tycker nog att det ligger en hel del i det sista herr Sjöholm sade, nämligen att man skulle kunna inhämta yttrande från barnpsykolog i sådana här situationer. Jag vågar inte göra något uttalande om vilka möjligheter länsrätten har därvidlag men det förefaller som sagt önskvärt.

Beträffande det våld som får användas är det ju så, att vi har i alla fall den återhållande faktorn att vederbörande får tänka på att om man överskrider gränsen för vad som är tillåtet begår man tjänstefel. Det finns alltså vissa faktorer som bör vara återhållande i sådana här situationer. Övertramp kan vi ju aldrig komma ifrån, men vi får räkna med att allmänna opinionen har sina ögon i stor utsträckning på sådana här situationer att man kan förutsätta att största möjliga hänsyn tas i varje enskilt fall.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. genomförandet av skogsvårdsprogram för Norrbottens län

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Johanssons* i Holmgården (c) den 27 oktober framställda interpellation, nr 188, och anförde:

Fru talman! Herr Johansson i Holmgården har frågat mig om resurser kommer att ställas till förfogande för att det i Länsprogram 1970 för Norrbottens län redovisade skogsprogrammet snarast skall kunna genomföras.

Arbete pågår i inrikesdepartementet med att på grundval av länsprogrammen utforma ett regionalpolitiskt handlingsprogram för hela landet. Det är ett ytterst omfattande material. Handlingsprogrammet syftar till att ange inte bara vilka typer av åtgärder som behöver vidtas i olika regioner utan också var satsningen skall ske. Förslagen är avsedda att föreläggas riksdagen under nästa budgetår.

Den fråga som interpellanten ställer har nära samband med de spörsmål som jordbruksutskottet behandlade i sitt utlåtande (JoU 1971:13) i våras i anledning av en motion om virkesbristen i de fyra nordligaste länen. Utskottet ansåg att slutlig ställning till det omfattande problemkomplexet bör tas först i samband med de överväganden som kommer att ske på grundval av skogspolitiska utredningens kommande förslag.

Det är av dessa skäl inte möjligt att för dagen ta ställning till det åsyftade skogsprogrammet enligt Länsprogram 1970. Det bör emellertid noteras att betydande insatser görs för skogsbruket i Norrbottens län. En stor del av beredskapsarbetena i länet utförs i skogen. Inemot en fjärdedel eller 23 miljoner kronor av de totala statsbidragen till beredskapsarbeten inom skogsbruket inklusive byggande av skogsbilvägar under budgetåret 1970/71 har utgått till arbeten i Norrbottens län. Fortsatta insatser kommer att göras på detta sätt. Skogsprogrammet för länet är givetvis av väsentlig betydelse för planeringen av dessa insatser.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för det svar som han givit. Jag hade självklart hoppats att svaret skulle vara något mera konkret och lämna ett mera bestämt besked om vad som skulle kunna hända.

När jag ställde frågan gjorde jag det mot den bakgrund som arbetsmarknadsläget i Norrbotten utgör. Vi har sedan lång tid tillbaka haft arbetslöshet där, och den har minsann inte blivit mindre. Den 15 november hade vi 5 150 arbetslösa i Norrbotten, vilket är 795 flera än vid motsvarande tidpunkt i fjol. Då är att märka att vi i år i Norrbotten har en byggnadsverksamhet som är betydligt större än vad den var för ett år sedan. Förutom de 5 150 arbetslösa hade vi 3 600 i beredskapsarbete. Detta är 900 flera än i fjol. Det kan också nämnas att 3 300 för närvarande går under omskolning. Alla dessa personer, de arbetslösa, de som går på beredskapsarbeten och de som befinner sig under omskolning, siktar mot en fast och säkrare arbetsuppgift i framtiden.

Det är inte bara det nuvarande läget på arbetsmarknaden det gäller. Det finns en annan sak som jag inte kan undgå att ta upp här. Det är avståndet mellan det faktiska läge som vi har i dag och den målsättning, som angavs i 1967 års länsprogram, BD 80. I detta utgick man ifrån att om inte länets befolkning skulle minska, behövdes 16 800 nya arbetstillfällen fram till den tidpunkten. Hittills har vi bara fått 1 600. Vi har inte lyckats åstadkomma mera med hjälp av de åtgärder som på olika sätt har vidtagits.

Jag kan peka på att de övriga Norrlandslänen har lyckats betydligt bättre. Vissa av dem har redan överskridit den målsättning, som uppställdes 1967, och de andra ligger rätt nära. Det är självklart att jag inte missunnar de andra länen att det gått väl för dem, men det måste vara förståeligt att vi i Norrbotten ser med utomordentligt stor oro på den situation som vi har för närvarande.

Jag vill på inga som helst villkor säga att statsmakterna inte försökt göra insatser. Betydande satsningar sker för närvarande. Jag vill bara peka på dem som just nu pågår vid Norrbottens järnverk. Jag hoppas att dessa skall leda till att vi där får en industri av den typ som vi trodde på redan när järnverket byggdes. Också andra åtgärder har företagits, men trots detta är situationen i dag allt annat än hållbar. Det måste vara riktigt att länsstyrelsen i dag kräver en radikal omprövning av den grundsyn som man haft när det gällt åtgärder för att skapa sysselsättning i ett län som vårt. Det måste till koncentrerade insatser av betydenhet om vi inte skall hamna i ett läge där man helt enkelt kan tala om en landsdelskatastrof.

Det verkar kanske uppskärrande med ett resonemang som detta, men vi har år efter år fått erfara hurusom den arbetskraft som man ändå skall satsa på i framtiden, den ungdom som vi har försökt ge en så god utbildning som möjligt i vårt län, har varit tvingad att flytta från länet. Om en sådan utveckling skall fortsätta måste denna landsända hamna i ett läge som mer eller mindre kan betecknas som en katastrof.

Jag kan hålla med om att det självklart inte bara är statsmakterna som skall medverka och göra insatser för att åstadkomma ett annat förhållande, utan vi måste också själva medverka därtill. Men med den struktur som Norrbottens län har, med det ägandeförhållande i fråga om

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

Ang. genomförandet av skogsvårdsprogram för Norrbottens län

Måndagen den
6 december 1971

*Ang. genomföran-
det av skogsvårds-
program för
Norrbottens län*

naturrikedomarna som där finns, kan jag inte underlåta att säga att statens ansvar i det här fallet är ganska stort. Jag kan inte heller låta bli att säga, att i de politiska debatter där dessa frågor inte har kunnat undvikas har man gång efter annan sagt till oss att det finns pengar nästan i oanad utsträckning men att ni själva måste komma med alternativ, med uppslag och förslag till åtgärder.

I det Länsprogram som vi nu har redovisat och överlämnat till regeringen har vi, som vi själva tycker, åtskilliga seriösa uppslag till åtgärder som skulle kunna bidra till en annan ordning, en annan utveckling. Skogsprogrammet, dvs. den del av Länsprogrammet som jag har tagit upp i den här interpellationen, menar vi nog är realistiskt underbyggt. Skogsprogrammet medför möjligheter till en väsentlig ökning av skogsuttaget från för närvarande ca 6 miljoner skogskubikmeter till 10 miljoner kubikmeter per år. Detta medför också, som det har sagts, en sysselsättningsökning med ca 2 000 personer, och då har man räknat med ganska bred marginal.

Vi menar att det här skogsprogrammet är en av de mer realistiska och, som jag ser det, säkraste möjligheterna att på sikt skapa en varaktig sysselsättning åt människorna, och dessutom i en näring där de har tradition, i en näring som de kan utöva samt i en näring där man ännu så länge har tillgång till människor ute i skogsbygderna.

Men det är att märka, att om inte det här programmet genomförs så snart som möjligt hamnar vi i en situation där människorna har flyttat från bygden, där bygden står öde. Kvar står då endast de serviceinrättningar i form av skolor och annat som vi faktiskt i Norrbottens län har försökt göra vårt bästa för att tillgodose olika bygder med. Om bara dessa inrättningar står kvar när människorna har flyttat blir det inte lättare att genomföra ett program som detta. Det är av den anledningen jag hoppas — och jag vet att det också är länsstyrelsens uppfattning — att det här skogsprogrammet genomförs så snart som möjligt. Visst kostar det en del pengar, men vi tror att det, om man räknar ordentligt på vad en sådan här satsning innebär och kan ge, samhällsekonomiskt måste vara en utomordentligt riktig åtgärd.

Jag kan bara hänvisa till att liknande skogsbruksprogram har genomförts såväl i Norge som i Finland. Man räknar i Finland med en ökning av uttaget från skogsproduktionen med 100 procent och i Norge med 125 procent genom att genomföra åtgärder som liknar dem vi har föreslagit i vårt program. Och vi har i det här programmet räknat med en ökning av uttaget med ca 65 procent. Jag tror att bara de siffrorna visar rätt väl att det är ett realistiskt program som vi har försökt åstadkomma.

Statsrådet menar i sitt svar att man måste avvakta den skogspolitiska utredningen, och han hänvisar också till de beredskapsarbeten som varit i gång i skogen under många år. Jag vill på inget som helst vis underskatta de beredskapsarbetena, men vi kan inte ens i ett län som vårt tänka oss en sådan planering att man skall utgå från att beredskapsarbeten ska vara någonting bestående och självklart. Vi måste sikta på mer långtgående näringspolitiska åtgärder som ger människorna — även de unga — en större trygghet. Det må vara hänt att vi skall vänta på den skogspolitiska utredningen. Vi har väntat på den länge, och det är möjligt att den lägger

fram sitt resultat, men om vi sedan också skall vänta på hur det remissbehandlas och allt som därmed följer hinner alltför mycket hända för att ett sådant program som vi har föreslagit skall kunna ge det utbyte som vi hade hoppats.

Jag är medveten om att det är ett stort arbete att åtgärda allt som följer med de länsprogram som regeringen fått, men man bör väl ändå i rimlighetens namn prioritera ärendena och åtgärderna, och också områdena. Och om en sådan prioritering sker kan det inte vara annat än riktigt att man antar ett sådant här program redan nu och etappvis bygger ut vad länsprogrammet för vårt län också har avsett att ge på andra håll.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Det är självfallet värdefullt att man har de undersökningar och utredningar som redovisats i programmet som grund för sitt handlande. Det betyder naturligtvis också att de åtgärder som nu vidtas av arbetsmarknadsstyrelsen via skogsvårdsstyrelserna eller domänverket kan planeras med hänsyn till detta program, så att insatserna sätts in på rätta sektorer. Det är samma system som används när det gäller vägplanen, som är ett gott underlag för de insatser som görs i beredskapssyfte.

Jag vill säga att stora insatser till skogsbrukets fromma har gjorts i Norrbotten under de gångna åren. Jag vet att det ur sträng ekonomisk synpunkt kan ha varit svårt att motivera en hel del av den satsning som har gjorts inom domänverket i fråga om skogsvårdande åtgärder – reproduktionsåtgärder av olika slag. På samma sätt har det varit nästan nödvändigt att staten satt in stimulans och stöd till den enskilda sektorn för att ge den möjligheter att, under de betingelser som föreligger för skogsbruket, vidta förbättringsåtgärder av olika slag. Jag vill inte säga att detta på något sätt har varit omotiverat; det har det ingalunda varit. Tvärtom tror jag att denna bedömning har varit riktig. Och så får vi då möjligheter att se på skogsprogrammet i framtiden. Jag är övertygad om att det kommer att, som också herr Johansson i Holmgården sade, krävas åtskilliga insatser. Men dessa frågor måste prövas i samband med de övriga propåer, som föreligger i anslutning till den riksplan som skall upprättas. Jag noterar tills vidare att det kan vara ett gott underlag för vårt handlande.

Herr Johansson sade att det ofta har deklarerats att medel finns och att det bara gäller att anvisa arbetsuppgifter. De uttalandena kan i allmänhet ha gällt lokaliseringspolitiska stödåtgärder, där det finns bidrag och lån. Vi har där gång efter annan efterlyst uppslag, som vi kunde ta upp till prövning. Men detta är någonting annat. Där gäller det i allmänhet att skapa nya och bestående arbeten. Insatser av det här slaget har naturligtvis också ett långsiktigt värde men kan ändå inte helt jämföras med de åtgärder som ligger inom lokaliseringspolitikens ram.

Jag är väl medveten om att arbetslöshetssituationen i Norrbotten påkallar uppmärksamhet. Mycket talar för att vi inom skogsindustrierna och skogsbruket kommer att få ökade problem under den kommande vintern. Det har arbetsmarknadsstyrelsen anmält till regeringen. Det har samtidigt rapporterats att man håller på att förbereda och organisera

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

Ang. genomförandet av skogsvårdsprogram för Norrbottens län

Måndagen den
6 december 1971

Ang. genomförandet av skogsvårdsprogram för Norrbottens län

sådana åtgärder som kan bli nödvändiga att vidtaga för att möta en förvärrad situation.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Fru talman! Jag noterar statsrådets senaste uttalande och hans välvilliga inställning till detta program. När vi inom länsstyrelsen i Norrbottens län redan kommande måndag skall detaljdiskutera programmet och hur det skall matchas, hoppas vi på en välvillig inställning från statsrådets sida till de åtgärder som vi kommer att begära.

Statsrådet ville göra gällande att det vid de tillfällen, då det hade funnits pengar men inte initiativ och uppslag, hade varit fråga om åtgärder av bestående värde, lokaliseringspolitiska åtgärder. Inom skogsnäringen, som är traditionsrikare och äldre än någon annan näring i ett län som vårt, kan det inte vara särskilt lätt att finna åtgärder som har ett mer bestående värde. Framför allt i den del av länet, som inlandet utgör, kommer vi med all sannolikhet att ha otroliga svårigheter att få fram några av de bestående åtgärder som man i lokaliseringspolitiska sammanhang talar om. Statsrådet vet lika väl som jag att i de bygderna kommer det att vara utomordentligt svårt att få fram några sådana lokaliseringspolitiska insatser.

Jag hoppas att statsrådet och jag är ense om att vi måste försöka bevara även en del av den bygden. I det fallet kan ingenting vara bättre än en satsning på skogsbruket.

Jag skulle bara avslutningsvis vilja säga, att vi tillräckligt länge har upplevt hur människor har flyttats ifrån länet, och det gäller framför allt, som jag tidigare nämnde, de unga människorna. En sådan utveckling kan inte få fortsätta i längden.

Jag är också övertygad om att det samhällsekonomiskt måste vara orimligt att som nu sker lämna alla de ordentligt utbyggda serviceinrättningar som vi har i norr, flytta människorna därifrån till en annan del av landet och där bygga upp nya serviceinrättningar för dessa flyttade medborgare. Det blir säkerligen lika dyrt som den produktionskapacitet de flyttade människorna svarar för.

I längden kan det inte vara rimligt att handla på det sättet. Därför måste någonting ske, och jag har tolkat statsrådets svar så att han är villig att medverka till åtgärder av den här typen. Det är jag honom tacksam för.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Jag vill gärna ge en förklaring till vad jag menar med mitt yttrande att vi behöver uppslag och att det finns medel. Då syftar jag på utbyggnad av industriell verksamhet. Även om jag erkänner betydelsen av alla skogsvårdsinsatser och även om alla möjligheter naturligtvis skall tas till vara där, finner jag det ytterst angeläget — och det tror jag också är det för Norrbotten mest värdefulla — att vi får en starkare industrialisering. Detta är motiveringen för mitt resonemang i det sammanhanget.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Fru talman! Jag är självklart också intresserad av att vi får en

industriell utveckling. Det fattas, som jag tidigare nämnde, otroligt mycket innan vi kommer fram till målsättningen 16 800 nya arbetstillfällen år 1980. Det räcker inte med enbart detta skogsprogram, men det skulle vara en betydelsefull del av det hela.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om möjlighet för mindre företagare att utföra om- och nybyggnader av industri- och servicelokaler på likartade villkor som gäller för beredskapsarbeten

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Elmstedts (c) den 4 november framställda interpellation, nr 197, och anförde:

Fru talman! Herr Elmstedt har frågat mig om jag vill medverka till att enskilda mindre företagare får möjligheter att i nuvarande arbetsmarknadssituation utföra om- och nybyggnader av industri- och servicelokaler på likartade villkor som gäller för uppförande av kommunala industrilokaler, då dessa uppförs i form av beredskapsarbeten.

Industribyggnader får enligt gällande regler inte uppföras som beredskapsarbeten utan Kungl. Maj:ts medgivande, såvida det inte är fråga om att som kommunalt beredskapsarbete uppföra lokaler för småindustri och hantverk avsedda att utnyttjas kollektivt och att tillgodose behovet av lokal service.

Statliga bidrag till enskilda företag för om- och nybyggnad förekommer för närvarande endast i form av lokaliseringsstöd. Bidrag och lån utgår således för att stimulera näringslivets utveckling i stödområdet och i undantagsfall i orter utanför detta område där särskilda svårigheter uppstår. Jag är inte beredd att medverka till att försvaga denna regionalpolitiska effekt genom en bidragsgivning i den form herr Elmstedt föreslår.

Herr ELMSTEDT (c):

Fru talman! Jag kan inte klaga på klarheten i beskedet. Det är ett kort och kallt konstaterande att statsrådet inte är beredd att pröva de förslag som jag har fört fram i min interpellation. Jag ber att få tacka för svaret, även om det som sagt är negativt.

Orsaken till att jag har framställt interpellationen är självfallet det förhållandet att vi har en besvärlig konjunktursvacka, som naturligtvis i mycket hög grad märks inte minst hos de mindre företagen. Den märks även hos de större, men framför allt hos de mindre företagen. De har inte samma möjligheter att klara konjunktursvackor, inte ens av kortvarig natur och än mindre i ett läge som det vi nu upplever. De har exempelvis inga investeringsfonder att ta till. De har i många fall en påtaglig brist på kapital som gör att de har svårigheter att arbeta med tillverkning på lager. De behöver ofta upprusta sina lokaliteter för att kunna driva en effektiv verksamhet.

Det är uppenbart att dessa förhållanden gör att permitteringar i hög

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

Om möjlighet för mindre företagare att utföra om- och nybyggnader av industri- och servicelokaler på likartade villkor som gäller för beredskapsarbeten

Måndagen den
6 december 1971

*Om möjlighet för
mindre företagare
att utföra om- och
nybyggnader av
industri- och ser-
vicelokaler på lik-
artade villkor som
gäller för bered-
skapsarbeten*

grad blir det alternativ som möter de anställda i dessa företag.

De företag jag talar om är sådana som är hämmade av konjunktursvackan, men som när konjunkturläget blir bättre skulle kunna fortsätta en effektiv verksamhet.

Det är alltså fråga om ett tillfälligt stöd som skulle föra med sig färre permitteringar och som skulle göra att företagen står bättre rustade när konjunkturerna svänger. Man kan nog med fog hävda att det skulle vara av samhällsekonomiskt intresse att göra någonting i stil med vad jag har tänkt mig i interpellationen. Arbetsmarknadsstyrelsen ingriper ju i så många andra situationer. Det borde vara möjligt att också i det här fallet hitta ett sätt att gå fram via AMS.

Det är ju faktiskt på det sättet i många fall att människor blir permitterade från sin ordinarie sysselsättning och får gå arbetslösa en tid för att därefter hamna i ett beredskapsarbete av något slag, ofta i närheten av sin ordinarie arbetsplats. Det är kanske inte så konstigt om många av dem tycker att det varit mera meningsfullt och riktigt att satsa på det arbete de normalt har, i stället för att, som många gånger sker, plocka fram beredskapsarbete som borde komma lägre ned ur prioriteringssynpunkt. Det vore bättre om man satsade på investeringar på byggnadssidan och på upprustning av lokaler i redan etablerade företag. Jag tror att det skulle vara betydligt mer samhällsgagnande. Man skulle alltså, när konjunkturen svänger, dra nytta av de investeringar som där är gjorda. Är det bara tekniken för genomförandet det hänger på tror jag att det skulle gå att lösa problemet.

Statsrådet säger i svaret att han inte är beredd att medverka till att försvaga den regionalpolitiska effekten av statliga bidrag till enskilda företag för om- och nybyggnad i form av lokaliseringssöd, genom en bidragsgivning i den form som jag har föreslagit i interpellationen. Detta förstår jag inte riktigt. Det är väl ingen som menar att den ekonomiska satsningen på beredskapsarbeten av olika slag äventyrar någon regionalpolitisk balans. Den satsningen görs ju över hela landet just i ett sådant akut läge som det är fråga om nu och som jag hela tiden har tänkt mig att ifrågasvarande bidragsgivning skulle gälla. Självfallet skulle sådana här åtgärder inte vidtas under normala förhållanden utan i en konjunktursvacka liknande den som vi upplever nu. Jag kan alltså inte finna att en åtgärd i denna riktning skulle innebära någon sådan försvagning av den regionalpolitiska effekten som statsrådet nämner om i svaret.

Saken har också en annan sida som kan vara av intresse. Jag tycker för min del att det är bra att kommunerna får möjlighet att som statskommunala beredskapsarbeten uppföra sådana industrilokaler som det talas om i svaret. Man skall dock inte bortse från det faktum att det i samband med detta kan ligga snubblande nära att effekten enbart blir en omflyttning av företag inom en region.

De lokaler som byggs med 50 procents statsbidrag måste ju rimligtvis få en annan hyressättning än lokaler som byggs av en företagare som måste rusta upp sina lokaler med egen 100-procentig finansiering. Detta bidrag måste slå igenom på hyreskostnaderna, och då är man framme vid, som jag uppfattar det, en risk för omlokalisering av de mindre företagen från de smärre tätorterna och in till respektive centralort, och det är väl

inte meningen. Jag anser att en större jämställdhet mellan de kollektivt uppförda och de enskilt utbyggda eller upprustade lokalerna till övervägande del skulle verka befrämjande.

Jag tror att åtgärder i enlighet med de funderingar som jag här fört fram skulle tillvarata också redan investerat kapital på ett bättre sätt och inte skulle fresta till en ytterligare centraliseringsverksamhet. Jag förmodar att vi är överens om att vi inte vill ha någon sådan. Det för som bekant ofta med sig nya problem, som vi sedan får brottas med.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Fru talman! Jag skall korta ned mitt inlägg. Jag kan instämma i vad herr Elmstedt sagt om de små företagens lokalproblem. Har man som jag en så gott som daglig kontakt med dessa frågor, vet man att landets 90 000 mindre företagare ofta har mycket dåliga lokaler. Jag tycker därför att de tankegångar som herr Elmstedt fört fram i interpellationen är värda att beaktas och att det borde vara möjligt att undersöka om de skulle kunna tillämpas.

De mindre företagen har ofta startats under de speciella betingelser som varit rådande på ifrågavarande plats, och deras lokaler är många gånger inte sådana som de borde vara. Orsakerna här till kan vara flera, men som regel kommer lokalinvesteringar inte i första hand utan man får när man startar ett företag satsa på maskiner och på en uppbyggnad av de lager som behövs. Jag har varit med vid några tillfällen på de orter i mitt eget län där man har byggt industrilokaler för företag inom hantverk och småindustri, och jag vet att det är mycket frestande för dessa företag att flytta från den ort där de ligger och till en större tätort.

Vi vill självfallet gärna att dessa företag skall få bättre lokaler, men när de flyttar sin verksamhet från orten uppstår ju följdinvesteringar på den större ort dit de kommer. Samtidigt försvinner arbetstillfällen på den mindre orten.

Det går som en röd tråd genom de debatter som vi för i denna kammare om de mindre företagen och om lokaliseringsfrågorna att det är angeläget att försöka behålla företagen på de orter där de ligger. I företagarföreningarnas verksamhet, bl. a. i den förening i vilkens styrelse jag själv är ledamot, brukar vi alltid rekommendera företagarna att när så är möjligt hyra sina lokaler. De skall investera sitt likvida kapital i och utnyttja sina krediter till maskiner och lageruppbyggnad.

Jag tror att en möjlighet för de mindre företagen att komma i åtnjutande av någon form av bidrag — och det skulle självklart vara tidsbegränsat — skulle bli en injektion för dessa företag att förbättra sina lokaler.

Vi har haft den här diskussionen i min företagarförening. De aktiviteter som har signalerats från regeringens sida och de föreslagna åtgärderna kommer inte de mindre företagen till del. När det gäller lageruppbyggnad skall det vara företag med över 20 anställda, och när det gäller de övriga investeringarna är det företag med avskrivningsmöjligheter som kan dra nytta av förmånerna.

Det är nog riktigt att man bör se detta på det sätt som herr Elmstedt har talat om. Om man rustar upp sina lokaler, så har man, när

Måndagen den
6 december 1971

*Om möjlighet för
mindre företagare
att utföra om- och
nybyggnader av
industri- och ser-
vicelokaler på lik-
artade villkor som
gäller för bered-
skapsarbeten*

konjunkturen svänger, större förutsättningar att bereda folk arbete på just den orten där företaget är beläget. Det framgår väl rätt så klart, inte minst genom Marknadsföreningens utredning om det sysselsättningsproblem vi har i dag, att det är de mindre och medelstora företagen som har varslat om friställningar och som har friställt folk.

När man ser på de låneansökningar som kommer in till företagarföreningarna finner man att ett mycket stort antal av de företag som ansöker om lån skulle behöva rusta upp sina lokaler, men de har inte möjligheter i dag att få fram pengar. Därför vore de åtgärder som anförts i interpellationen väl värda att ta en funderare på. I en sådan här konjunktursvacka borde man dels stimulera byggnadsverksamheten, dels försöka få till stånd en mera offensiv näringspolitik, så att man står väl rustad när konjunkturen svänger. Jag tror att det är en åtgärd som ur samhällets synpunkt skulle vara av stor betydelse.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Jag har i mitt korta svar angivit det avgörande skälet för att jag inte är beredd att biträda herr Elmstedts förslag. Jag kan försäkra att när det tillkommer förmåner av olika slag i södra och mellersta Sverige så uppfattas det som en försvagning av möjligheterna att använda förmåner som finns inom stödområdet såsom en dragningskraft för etablering där. När vi nu har låtit investeringsfonderna stå fria för investeringar över landet i dess helhet, så har man inom stödområdet ansett sig få uppleva nackdelar av det. Där har onekligen inte kommit till stånd investeringar av det slag som vi kunde notera varje år under den tid vi hade ett annat konjunkturläge, då företagen genom förmåner inom stödområdet gjordes intresserade av att flytta verksamhet dit. Det är således inte ett konstruerat skäl jag anför, utan jag anser att det är nödvändigt att beakta dessa omständigheter.

Men det finns också andra ting som onekligen gör att man måste ställa sig tveksam. De subventioner som det här skulle kunna bli fråga om kan ju bara utnyttjas av företag som arbetar på orter där det råkar råda arbetslöshet bland byggnadsarbetarna och av företag som befinner sig i den situationen att de just nu önskar göra de här investeringarna. Jag kan försäkra att det i viss mån kommer att uppfattas som ett ingrepp i den fria konkurrensen.

Herr Andersson i Örebro gick nog något längre än herr Elmstedt när det gäller bedömningen av de kommunala industrihus som kommit till stånd, men det är möjligt att de i viss mån kan ha lockat till omlokalisering. Jag känner inte så mycket till sådana exempel, ty jag har inte fått höra talas om dem. Däremot har jag ibland fått beskedet, när det har tillkommit en skyddad verkstad, att den kan utgöra en konkurrens gentemot en företagsamhet i bygden. Det har jag hört som argument, däremot inte dessa kommunala industrihus. Men det är i så fall en annan sak, och den har kanske inte relevans i detta sammanhang. Det är ett helt självständigt problem. Man får i så fall inom kommunerna försöka diskutera var man skall lägga en sådan industri för att nå bästa effekten.

Med detta, fru talman, har jag anfört skälet till att jag är tveksam och till att jag således inte kunnat tillmötesgå herr Elmstedt i det avseende som det nu är fråga om.

Herr ELMSTEDT (c):

Fru talman! Jag måste säga att jag inte blir mycket klokare på statsrådets motivering, när han menar att det skulle föreligga risk för att man skulle äventyra den regionalpolitiska effekten genom en bidragsgivning i den form som jag föreslagit. Vi befinner oss ju i ett extraordinärt besvärligt läge i konjunkturmässigt avseende, då man vidtar vissa åtgärder och bortser från stödområdenas indelning och satsar pengar på beredskapsarbeten även i områden som under normala förhållanden inte kommer i åtanke för sådana speciella åtgärder.

Därmed tycker jag att det resonemanget faller. Här är det fråga om att sätta in åtgärder där de behövs för att lösa en kris som vi hoppas är tillfällig. Denna kris är i hög grad accentuerad i dessa mindre företag som jag talat om i interpellationen.

Det är klart att det kan bli svårt att avgöra i vilka fall denna åtgärd skulle kunna sättas in. Det är möjligt att det kan bli fråga om en prövning som av somliga kan uppfattas som orättvis. Det kommer man aldrig ifrån. Det är med detta som med så mycket annat i dessa tider, att det blir en kamp mellan olika orter om de medel som ställs till förfogande. Det finns kanske andra möjligheter att ta sig fram utan att fullt ut behöva anlita bidragssidan. Det finns andra möjligheter såsom lån på speciellt gynnsamma villkor om byggen sätts i gång under viss tid osv.

Statsrådet säger att det i första hand skulle bli fråga om orter med arbetslösa byggnadsarbetare. Ja, på de flesta orter finns det gott om arbetslösa byggnadsarbetare. Jag tror att det skulle verka mycket befrämjande om man fick i gång en verksamhet av detta slag. Det finns dessutom många företag där den egna personalen skulle kunna sättas in i upprustningsarbete av olika slag. Det är inte bara byggnadsarbete som det skulle bli fråga om. Det finns mycket annat servicearbete i detta sammanhang som skulle kunna fullgöras av de i företagen fast anställda. Då vinner man att man slipper permittera dem, och man har bättre rustade lokaler när vi får en normal konjunktur igen. Det är två saker som jag tycker är väl värda att notera.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Fru talman! När statsrådet säger att jag går längre än interpellationen i avseende på de kommunala industrihusen och den konkurrens som uppstår i detta avseende har han missuppfattat mig. Jag vill säga att det är självklart att det ter sig mycket lockande för den mindre företagsamheten att flytta in i ett sådant här hus om man står i begrepp att göra en investering och har knappt med kapital. Det blir ju ingen nylokalisering utan endast en omlokalisering i länet. Det var innebörden av vad jag yttrade om de kommunala industrihusen. Om man kunde pröva ett system med en viss bidragsgivning till mindre företag för upprustning av deras lokaler skulle det givetvis medföra att även de egna anställda i stor utsträckning kunde sättas in i det arbetet i rådande konjunktursvacka.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Herrarna ser nog litet för enkelt på detta problem när ni tror att man kan sätta in den egna personalen i byggnadsarbetet — så går

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971

*Om möjlighet för
mindre företagare
att utföra om- och
nybyggnader av
industri- och ser-
vicelokaler på lik-
artade villkor som
gäller för bered-
skapsarbeten*

Måndagen den
6 december 1971

*Om möjlighet för
mindre företagare
att utföra om- och
nybyggnader av
industri- och ser-
vicelokaler på lik-
artade villkor som
gäller för bered-
skapsarbeten*

det inte till numera. En utbyggnad görs i allmänhet så att man övervager noga vilka lösningar man skall ha och sedan anförtror man utbyggnaden åt personer som är vana vid att bygga industrilokaler.

Herr Elmstedt sade att han insåg svårigheterna; om han funderar vidare på problemet kommer han kanske att ytterligare förstå hur svårt det kan vara att introducera en sådan här sak utan att man haft tillfälle att noggrant studera den. Jag har anfört några skäl mot förslaget; jag menar att det inte är tillräckligt verkningsfullt för att bekämpa sysselsättningssvårigheterna. Detta medges nu här också även om herr Elmstedt framhöll att det finns byggnadsarbetare landet över som är arbetslösa. Det är måhända riktigt, men arbetslösheten varierar, och i en del orter ser vi nu dess bättre klara tecken på att insatserna har gjort nytta och att arbetslösheten kunnat nedbringas. Den ursprungliga tanken hos herr Andersson i Örebro och herr Elmstedt var emellertid att andra än byggnadsarbetare skulle kunna bli sysselsatta.

Det är lätt att dra i gång sådana här åtgärder, men jag tror att det blir svårt att försvara dem och att avbryta dem i rätt tid. Jag tror att det skulle vålla oss stora bekymmer att försöka förklara åtgärderna för dem som kan anföra klander mot att vissa företag får denna förmån.

Herr ELMSTEDT (c):

Fru talman! Visst är detta svårt, det är ingen som har trott någonting annat. Naturligtvis skulle inte heller denna åtgärd kunna lösa arbetslöshetsproblemen, men den skulle vara ett bidrag till att lösa den. Jag är övertygad om att många andra än byggnadsarbetare skulle kunna få arbete i samband med sådana här upprustningar; det följer alltid med en del annat arbete också. I många företag skulle säkerligen en hel del av dess egna anställda kunna få sysselsättning under den tid det här gäller.

Det kan naturligtvis uppstå problem när dessa arbeten skall avbrytas, men det är väl så med de flesta beredskapsarbeten; många tycker att vi skall fortsätta även när man kommit in i ett normalt läge, eftersom de anser arbetena som sådana väsentliga. Det viktigaste är dock att arbetet kan igångsättas inom viss tid, och jag tror inte att det i varje enskilt fall kommer att röra sig om så våldsamt omfattande ombyggnader, men nog så betydelsefulla.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Föredrogs, men bordlades åter finansutskottets betänkande nr 47, socialutskottets betänkande nr 42, justitieutskottets betänkanden nr 23–27, lagutskottets betänkanden nr 23–25, utrikesutskottets betänkanden nr 15–18, socialutskottets betänkanden nr 43 och 44, utbildningsutskottets betänkande nr 30, trafikutskottets betänkanden nr 25 och 26, jordbruksutskottets betänkanden nr 66–68 samt näringsutskottets betänkande nr 43.

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 16.25.

In fidein

LARS MÜNTZING

/Solveig Gemert

Nr 139

Måndagen den
6 december 1971
